

Diplomaatia

Hind 4.50

Mai 2022 • 209

**Miks
venelased
toetavad
Putini sõda?**

Aleksei Levinson

**Lääne vead
ja nende
hiline parandus**

Matti Maasikas

**Ukraina
kerksus sõjas
Venemaaga**

Nikolai Nazarov

**NATO
pöördeline
Madridi
tippkohtumine**

Camille Grand

**Mida toovad
Soome ja
Rootsi NATOsse?**

Charly Salenius-Pasternak

**Ukraina väärib
tulevikku
NATO**

Hanna Šelest

- 3 **Tempus fugit – aeg lendab**
Eeva Eek-Pajuste
- 4 **Kurjus on olemas, aeg on vastu hakata**
Alar Karis
- 6 **Aeg lendab kindla eesmärgi poole, kui seda õiges suunas kallutada**
Daniel Fried
- 12 **Geopoliitika hammustab valusalt**
Matti Maasikas
- 17 **Keeruline aeg nõuab otsustavust**
Linas Linkevičius
- 20 **Ukraina säilenõtkus teooriast praktikani**
Nikolai Nazarov
- 22 **Ukraina maakaitse on näidanud end vajaliku jõuna**
Maksõm Butšenko
- 26 **Ukraina NATOsse astumisest võidaksid mõlemad**
Hanna Šelest
- 30 **Igaüks saab Ukrainat aidata!**
- 32 **Mida on Madridis oodata?**
Camille Grand, Martin Hurt
- 36 **Soome ja Rootsi NATOs: *mare nostrum*'i teostumine**
Charly Salonijs-Pasternak
- 39 **Kaitseinvesteeringud muutunud maailmas**
André Loesekrug-Pietri
- 40 **Muutuste aeg Saksa välispoliitikas?**
Boris Ruge
- 42 **Tuiskliiv? Kesk-Aasias võib Venemaa kõrval lavale astuda Hiina**
Flemming Splidsboel Hansen
- 44 **Arktikas jaheneb koostöö Venemaa ja Hiina vahel**
Mia M. Bennett
- 46 **Euroopa Liit ja Lääne-Balkan – parem hilja kui mitte kunagi**
Ondřej Ditrych
- 48 **Sanktsioonid Venemaa vastu kui pöördepunkt Euroopa Liidule**
Clara Portela
- 50 **ÜRO julgeolekunõukogu teelahkmed**
Eva-Maria Liimets
- 52 **Valeuudistest heade uudisteni**
Andrei Soldatov
- 54 **Süvenev lõhe Venemaa ja Lääne vahel**
Aleksei Levinson
- 56 **Aidake neid, kes sõjale vastu seisavad**
Anton Barbašin
- 59 **Kliimamuutustega võitlemisel ei saa raskuste kiuste taganeda**
Jyrki Katainen, Tomas Jermalavičius
- 65 **Tõetruu pilk võtmelahingule läbi Ukraina sõduri silmade**
Kaarel Kullamaa

Väljaandja: Rahvusvaheline
Kaitseuuringute Keskus
Vastutav väljaandja: Indrek Kannik
Tegevtoimetaja: Triin Oppi
Toimetaja: Jürgen Tamme
Tõlkijad: Andreas Ardu, Lyyli Virkus
Keeletoimetaja: Katrin Ringo
Makett ja kujundus: Tuuli Aule
Esikaane illustratsioon: Eiko Ojala

Kontakt: diplomaatia@icds.ee
Aadress: Narva mnt 63/4 East,
Tallinn 10120

ISSN 2228-1606

Artiklites väljendatud vaated ja
arvamused kuuluvad autori(tele)
ning ei esinda tingimata Diplomaatia
toimetuse ega seda välja andva
Rahvusvahelise Kaitseuuringute
Keskuse seisukohti.

Diplomaatias ilmunud täispikki
analüüse ja kommentaare ning ajakirja
kaante vahelt välja jäänud artikleid saab
lugeda www.diplomaatia.ee

Telli Diplomaatia koju või kontorisse
www.tellimine.ee

EEVA EEK-PAJUSTE

Lennart Meri konverentsi direktor

Tempus fugit – aeg lendab

13.–15. maini väldanud, järjekorras 15. Lennart Meri konverentsil oli algselt kavas muude teemade hulgas tähistada ka Nõukogude Liidu lagunemist 30 aastat tagasi ja sellele järgnenud ahtas võimaluste ajaaknas saavutatut. President Lennart Meri rõhutas iseseisvuse taastamisele järgnenud aastatel lakkamatult, et Eestil on väga kiire. Tal oli õigus – ajaken sulgus peagi. Aga ajaga võidu joostes õnnestus meil liituda NATO ja Euroopa Liiduga.

Muutunud aeg sundis meid Lennart Meri konverentsil meenutama teist, kibedat daatumit: detsembris täituvat 100 aastat Nõukogude Liidu asutamisest. Venemaa imperialistlik koloniaalsõda Ukrainas ning Gruusia, Moldova ja teiste riikide ja piirkondade agressiivne ähvardamine on näidanud, kui ebapädev on olnud Lääne viimaste aastakümnete arusaam Venemaast.

Venemaa sõda Ukrainas kestab neljandat kuud, selle järellainetus ulatub Kesk-Aasiast Põhja-Aafrikasse, India ja Vaikse ookeani piirkonnast ning Lähis-Idast Soome ja Rootsini. Euroopa Liit, NATO, ÜRO ja teised rahvusvahelised organisatsioonid ei suutnud sõda ja inimsusvastaseid kuritegusid ära hoida. Küsimus on, kas nad suudavad seda lõpetada ning kurjategijad kohtu ette saada. President Meri on öelnud, et väikeste riikide tuumarelv on rahvusvaheline õigus. Praegu toimuv näitab, kas see relv on pädev kaitsevahend.

Lennart Meri konverents on hinnatud kohtumispaike Vene asjatundjatega. Aastal 2022, mil üldsus proovib mõista, mis toimub Vladimir Putini mõtetes ja Venemaa ühiskonnas, on optimismi raske säilitada. Venemaa ja Lääne vaheline raudne eesriie on taas langenud ning suhtlemine viidud miinimumini. Vene propaganda on sihitud riigisisestele manipulatsioonidele ning isegi ei proovi enam oma sõnumit Läänes edastada. Konverentsil arutati elavalt selle üle, kas Venemaalt pagenud aktiivsed mõtlejad, ajakirjanikud, blogijad ja autorid suudavad eksilis töötades saavutada tulemusi Venemaa avaliku arvamuse mõjutamisel. Arvamused läksid lahku, aga kübeke lootust on ehk siiski säilinud.

Tuhat aastat tagasi sündis Ukrainas Kiievi-Venemaa. Nüüd otsustatakse sealsamas Euroopa saatus ja tulevik. Me peame peale finantshoobade ja sõjalise abi kasutama kogu oma kollektiivset tarkust Ukraina abistamiseks ja meie ühise Euroopa tuleviku kujundamiseks. Viivitamata, sest aeg lendab. Nüüd ja kohe tuleb Lääne väärtusruumil otsustavalt vastu hakata Venemaa imperialistlikele püüdlustele ning katsetele kehtestada rahvusvahelises süsteemis oma reeglistik. Praegu ei ole Läänel aega strateegiliseks kannatlikkuseks.

Au Ukrainale! Слава Україні!
#StandWithUkraine

”

Me ei tohi
väsida ega Venemaa
sõjaga Ukrainas
leppida.

ALAR KARIS

Eesti Vabariigi president,
Lennart Meri konverentsi patroon
lk 4–5

”

Seisame silmitsi
despootide agressiooni
uuestisünniga.

DANIEL FRIED

suursaadik,
mõttekoja Atlantic Council auliige
lk 6–11

ALAR KARIS

Eesti Vabariigi president ja
Lennart Meri konverentsi patroon

*Kommentaari on kirjutatud
Lennart Meri konverentsiks.*

Kurjus on olemas, aeg on vastu hakata

Kuidas sõnastada oma mõte, kui saad teada, et Venemaa alustas sõda Ukraina vastu? „Kurjus on olemas,“ kirjutasin Twitteris 24. veebruari hommikul. Me peame ära tundma kurjuse – Vladimir Putini alustatud Venemaa Ukraina-vastase sõja – ja olema oma vastuses julgemad.

Rahu Euroopas tundus Balkani sõdade järel olevat paljudele midagi lõplikku. Valitses ettekujutus, et lõpuks saavad siin diplomaatilise lahenduse ka need riikidevahelised konfliktid, mis 20. sajandi lõppenuks sõjaga. Isegi Venemaa rünnak Gruusia vastu 2008, Krimmi ära rebimine Ukrainalt 2014 ja selle järgnenud Kremli varjamatu toetus Donbassi separatistidele ei lükanud paljude jaoks kõrvale usku rahu.

Väljakuulutatud mõrv

Venemaa agressiivne välispoliitika muutis murelikuks riigid, kes tunnevad enda kõrval Moskva režiimi külma hingust. Paljudes teistes pealinnades vaadati aga Euroopa Liidu ja NATO idatiiva närvilisusele teatud üleolekuga. Teil on ajaloost pärit posttraumaatilise stress, olid kõige valusamad ütlemlised, leebemalt anti aga mõista, et Kesk- ja Ida-Euroopa, ärge muretsege, Venemaa ei alusta Euroopas sõda.

Nüüd need ütlejad tunnistavad, et meil oli siiski õigus ja nemad eksisid. Mõned riigid pidasid Venemaaga suheldes õigeks positiivse hõlvamise poliitikat, mis tähendas lootust, et kui hõlmad närvilist või

ohtlikku partnerit nii, et seod teda risti-rästi majanduslike huvidega, siis tekib vastastikune sõltuvus ja partneril kaob soov kellelegi sõjaga kallale minna.

Positiivsed hõlvajadki eksisid ja paljud neist on seda nüüd avalikult öelnud.

Minus pole parastamist ega kahjurõõmu. Pigem kurbus, isegi nõutus, et kuni möödunud aasta lõpuni rääkisime ka meie Eestis valdavalt, et Venemaa on ohtlik, aga tema täieulatuslik sõjaline rünnak Euroopas on vähetõenäoline. Ühelt poolt ei tahtnud me sellesse uskuda ja teiselt poolt tundus see Moskvale ebaratsionaalne lahendus.

Minu õigusnõunik, Eesti üks paremaid õigusfilosoofe Hent Kalmo võttis Lääne uskumatuse kultuurilehes Sirp kokku nii: „Kogu maailma silme all ette valmistatud rünnak Ukraina vastu paistab tagantjärele nagu väljakuulutatud mõrva kroonika. Ometi ei tahtnud viimse hetkeni uskuda, et see pole diplomaatiline manööver, vaid et sõjamasin lähebki liikvele. Niisugune alasti vallutussõda – ehkki ajaloost liigagi hästi tuttav – oli läänemaailma silmis muutunud kujuteldamatuks.“

**Paljudes
pealinnades vaadati
aga Euroopa Liidu
ja NATO idatiiva
närvilisusele teatud
üleolekuga.**

Paljud meist ei tundnud kurjuse täit kurjust ära. Lihtsam oli uskuda, et lõpuks lepib Venemaa Läänega milleski kokku ja sõda ei alusta.

Me tahtsime loota, et rahvusvahelised organisatsioonid on sellises olukorras mõjukamad hoidma rahu, aga nad kõik – alustades ÜROst – ei suutnud sõda peatada.

Meil oli keeruline mõista, et Venemaa valib geopoliitilise üksinduse ning tegutseski keiser Aleksander III sõnade kohaselt, mille järgi on „Venemaal vaid kaks liitlast – tema enda sõjavägi ja laevastik“.

Uue katastroofi ärahoidmine

Ja kui Venemaa alustas Ukraina vastu alasti vallutussõda, et Ukraina riik hävitada, siis meie teatasime, et ... me ei sekku. Anname Ukrainale küll relvastust, survestame Venemaad majanduslike ja poliitiliste sanktsioonidega, aga Lääs kohapeal – Ukrainas – ei sekku.

Ma arvan, et see oli viga. See andis Venemaale kindlustunde, et sõda jääb Moskva ja Kiievi vaheliseks asjaks. Relvabi Ukrainale on tehniline ega too kaasa otsest sõjalist kokkupõrget Venemaa ja lääneriikide sõjaväelaste vahel.

Olen ühest ideest juba kirjutanud Políticos, ometi kordan seda. On saabunud aeg, kus me ei peaks kartma nii-öelda kastist välja arutelusid. Venemaa blokeerib Ukraina sadamaid, ka viljalaevadele. Samas hoiatas Maailmapanga president David Malpass, et Venemaa sõda Ukrainas

süvendab paljudes vaesemates riikides toidukriisi ja rekordiline toiduainete hinnatõus tõukab sadu miljoneid inimesi vaesusesse: „See on inimkatastroof, millest saab peagi poliitiline proovikivi valitsustele.“ Maailmapanga hinnangul võivad toiduainete hinnad tõusta 37 protsenti ja toidukriis tabab kõige rängemalt maailma vaesemaid inimesi.

Me ei pea kartma lääneliitlaste omavahelist arutelu, kas ja kuidas me võiksime minna ÜRO põhikirja sõna ja mõtet järgides Ukraina valitsuse kutsel hea tahte koalitsiooniga Ukrainasse, et hoida lahti Odessa sadam Ukraina viljalaevadele. Ukrainlaste elevaatorites ja ladudes on nende endi sõnul 20 miljonit tonni vilja, koos selle aasta saagiga ilmselt 50 miljonit tonni. Kui see jääb lattu, siis järgmistel aastatel külvi ei toimu. Raudteed mööda ei ole seda kogust võimalik maailmaturule vedada, füüsiliselt ei mahu. Ühelt poolt saaks Ukraina teenida viljamüügiga oma riigi toimimiseks raha. Ja teisalt näeme kummitavat toidupuudust, just vaesemates riikides. Seega, Lääs peaks end sellel

Kui Venemaa alustas Ukraina vastu alasti vallutussõda, et Ukraina riik hävitada, siis meie teatasime, et ... me kohapeal ei sekku.

osal Mustal merel kehtestama. Teatama kõigile, et meie tagame kommertsaluste ohutu liikluse ja seda ka tegema. See oleks tõeline humanitaarmissioon, eriti paljude Aafrika riikide jaoks.

Jah, seda on keeruline saavutada, nõuab paljude riikide poliitilist tahet ja julgust, ka Türgi otsust lubada viljalaevu julgestavad sõjalaevad väinadest Mustale merele. Aga ma tõesti loodan, kuigi võin muidugi petta saada, et Venemaa ei julge rünnata läänერიიკide laevu, mis turvavad viljalaevu Ukraina territooriumil Odessa ja Rumeenia vahel.

Olgu eelolev üks võimalik näide, mille üle ja kuidas me võiksime koos liitlastega mõelda.

Küsisin Eesti ühelt nutikalt suursaadikult selle sõja esimeste õppetundide kohta, et mida tema tähtsaks peab. „Diplomaatia ilma jõuta sõda ära ei hoiä“, alustas ta. „Samuti ei väldi seda vastastikune majanduslik sõltuvus autoritaarse režiimiga. Ühine NATO füüsiline kohalolek ja heidutus on vajalik.“

Oleme ilmselt kõik tundnud Venemaa sõja kaadreid vaadates jõuetust, ka abitust. Riigijuhid ja poliitikud on kuulnud oma kodanike nõudlikku küsimust – miks te rohkem ei tee, miks te agressorit ei peata.

Meil tulebki rohkem teha. Anda rohkem ja paremat relvastust Ukrainale, et ta saaks ennast tõhusamalt kaitsta. Keh-testada Venemaale täpsemad ja mõju-samad sanktsioonid. Aidata dokumenteerida agressori sõjakuritegusid, sest igal kurjusel on nägu ja nimi, nii neil, kes käske annavad, kui ka neil, kes käske täidavad. Minna humanitaarmissioonidega Ukrainasse, olgu siis viljalaevu turvama või demineerimistöödele. Peame olema leidlikud, järjekindlad ja julged. Me ei tohi väsida ega selle sõjaga leppida.

Vasakult: Leedu president Gitanas Nausėda, Poola riigipea Andrzej Duda, Ukraina president Volodõmõr Zelenskõi, Läti riigipea Egils Levits ja Eesti president Alar Karis 13. aprillil Kiievis. AP/Scanpix

Suursaadik Daniel Friedi kõne
Lennart Meri konverentsil

Aeg lendab kindla eesmärgi poole, kui seda õiges suunas kallutada

„Tempus fugit“ – aeg lendab –, on tavaks
öelda. Kas aja edasiliikumisel on tähendus?
Kas aja kulgemisega kaasneb areng?
Kas inimesed on aja jooksul moraalselt
ja materiaalselt tõusuteel? Või ei oma aja
kulg tähendust ja aeg on inimkonna ajaloos
lihtsalt silmus või korduste tsükkel...

Need, kes usuvad vaba maailma põhiväärtustesse, demokraatiasse ja õigusriiki, liberalismi laiemas mõttes – enamik sellel konverentsil osalejatest –, arvavad enamasti, et ajaga käib kaasas areng. Tavaliselt eeldame, ilma sellele päriselt mõtlemata, et möödunud ajastute julmused ja verised kombad kaovad, kui inimesed tõusevad nii-öelda moraali redelit pidi kõrgemale, parema oleviku poole – oma teel veel paremasse tulevikku. Üldiselt nõustume, et „moraalse universumi kaar on pikk, aga see paindub õigluse poole“, nagu kõlab Martin Luther King juuniori tuntud ütlus.

Praegu on halb aeg sellise oletuse tegemiseks. Oleme endale korrutanud, ikka ja jälle, ilma päriselt sellele mõtlemata, et 20. sajandi Euroopa õudused, Hitleri ja Stalini, sõja ja holokausti, Gulagi ja holo domori ajastu on minevik ja 21. sajandil pole sel kohta.

Vladimir Putin arvas teisiti. Venemaa hävitussõja, tsiviilisikute massilise tapmise, massihaudade, massiliste vägistamise, miljonite põgenike ning türann Putini ja tema ideoloogide ähvarduste näol on need ajad Ukrainasse ja Euroopasse tagasi tulnud.

Putin toetub Venemaa ajaloo halvimatele traditsioonidele – türanniale; impe-

rialistlikele pretensioonidele; vabaduse mahasurumisele kodus ja seal, kuhu ulatuvad tema armeed; paljude inimeste vaesusele ja väheste inimeste tohutule rikkusele, mida toetab korruptsioon kui riigi iseloomulik tunnusjoon –, mitte ainult näitamaks, et võim ja julmus on Vene riigi muutmatud omadused, vaid ka näitamaks, et aja jooksul toimuv liberaalne areng, meie eelistatud vaatenurk ajaloole on pettekujutelm või tühi sõnakõlks.

Putin ei ole üksik. Türannid ja piiramatult võimuga valitsejad Hiinast ja mujalt maailmast rõõmustavad, et meie hooletu eeldus ajapikku toimuvast arengust on pea

peale pööratud. Nad usuvad, et kätte on jõudnud nende aeg, nende võimu aeg.

Kolmkümmend aastat tagasi, kui demokraatlikud liikumised kukutasid Euroopas kommunismi ja Nõukogude impeerium lagunes, me juubeldasime, et liberaalse demokraatia ajastu on saabunud ja see on tulnud, et jääda. Nüüd murrame pead, ega me eksinud.

Kas usk aja jooksul toimuvasse arengusse on vaid entusiasmi või enesepettus? Või peegeldab see inimlike püüdluste ja inimajaloo sügavamaid tõdesid? Kas see loeb?

Mina arvan, et see loeb. Ma usun, et arvamus aja jooksul toimuvast arengust esindab liberalismi, valgustuse ja väärtuspõhise poliitilise korralduse uskumuste süsteemis midagi põhjapanevat.

Euroopat ja Ameerika Ühendriike kujundanud usutraditsioonid väidavad, et inimesed on algusest peale ajapikku edenenuks piiritletud ja väljaspool aega

Lincolni ja Frederick Douglassi ning väga paljude teiste meelest peab Ameerika arenema, viimaks ellu oma paremaid väärtusi, või ta lakkab olemast.

eksisteeriva väärtuste kogumi tajumise poole. Vana ja uue testamendi järgi avastavad inimesed need väärtused siis, kui tõuseme kõrgemale omamoodi moraali-redelil. Aeg on sellest vaatenurgast tähtis, sest inimesed arenevad ajapikku. Selle nägemuse järgi ei ole me lõputus silmuses ega korduste tsükliks, vaid tõusuteel kõrgema hüve poole.

Valgustusajastu mõtlejad, kelle järeltulijad me oleme, muutsid selle aru-

saama ilmalikuks, kuid säilitasid ta olemuse: nimelt et inimesed arenevad ajapikku universaalsete väärtuste mõistmise suunas. Põhiidee aja jooksul kõrgemate eesmärkide poole arenemisest jääb valgustusajastu keskseks inimeesmärkide määratluseks.

Vaevalt et valgustus on ainus inimlike eesmärkide määratlus. Seda vaidlustati peaaegu kohe nii paremalt kui vasakult. Vasakul pool muundas Marx inimeskonna progressi mõiste ühiskonna korraldamise majanduslikuks ja sotsiaalseks teedekaardiks. Ja näete, kuidas see välja kukkus. Paremal pool rõhutas vastuvalgustus irratsionaalset ja üldisest eraldi seisvat ning rahvuslikkuse üliluslikkust üldise ees. Vene tsaar Nikolai I pages valgustusajastu eest ja vastandas sellele oma õigeusu, isevalitsuse ja rahvusluse ideoloogia ning saatis oma väed liberaalseid revolutsioone alla suruma kõikjale, kuhu vaid suutis.

Suursaadik Daniel Fried 14. mail Lennart Meri konverentsil kõnet pidamas. Annika Haas

Ameerika Ühendriigid soovivad võtta valgustusajastu omaks, rajades uut riiki, mida ühendab mitte veri, vaid usk; mida ühendavad valgustusajastu aluspõhimõtted: et kõik on loodud võrdseks, et kõigil on individidena loomupärased õigused, mida ükski valitseja ei saa piirata. Sellest uuest riigist pidi aja jooksul saama „täiuslikum liit“, nagu põhiseadus ette nägi. Progressiust tegi Ameerika riigi võimalikuks.

Kuid Ameerika rikkus aluspõhimõtteid isegi sellal, kui Thomas Jefferson neid iseseisvusdeklaratsiooni kirjutas. Jefferson pani need sõnad kirja, kuid ei elanud nende järgi. Ta oli orjapidaja.

Tõepoolest, minu kodumaa asutamise ajal eksisteeris teinegi seisukoht – teine arvamus Ameerikast: et see on valge mehe vabariik; vabariik, kus orjandus on lubatud; riik, mis Konföderatsiooni ideoloogide sõnutsi oli rajatud etnilise ülemvõimu, valgete ülemvõimu põhimõttel, mitte aga kõigi võrdsuse aluspõhimõtte järgi.

Üks seisukoht tunnistas täht-tähele deklaratsiooni kuulsat väidet, et kõik inimesed on loodud võrdseks. Teine ettekutjutus Ameerikast leidis, et Jeffersoni väide inimeste võrdsuse kohta ei olnud midagi enam kui eksitav üldistus.

Sealtmaalt on minu kodumaa rabelnud nende kahe vaatenurga, Jeffersoni sõnade

ja Jeffersoni tegude vahel. Võib väita, et Ameerika ajalugu on lugu võitlusest võrdsuse, võrdsete õiguste, õiguse ja õigluse nimel, mida kohaldatakse ja mis on kättesaadav kõigile ameeriklastele. See on katse, kas aja jooksul on võimalik edendada universaalsetel väärtustel põhineva täiuslikuma liidu poole.

Abraham Lincoln kujundas Ameerika Ühendriigid ümber Jeffersoni sõnade, mitte Jeffersoni tegude järgi. Lincoln uskus, et Ameerika Ühendriigid võivad tegelikult muutuda sarnasemaks Jeffersoni kavandatud. Lincoln uskus universaalsete väärtuste poole arenemise võimalikkusse. „Kogu au Jeffersonile,“ kirjutas Lincoln 1859. aastal, „mehele, kellel, olles ühe rahva riikliku iseseisvuse eest peetavas võitluses tajutava surve all, jätkus külma närvi, ettenägelikkust ja suutlikkust pelgalt revolutsioonilisse dokumenti sisse tuua abstraktne tõde, mis on kohaldatav kõigile inimestele ja kõigil aegadel, ning seda seal niimoodi kinnistada, et nii täna kui kõigil tulevastel päevadel on see etteheiteks ja komistuskiviks kõigile türannia ja rõhumise taastulemise ettekuulutajatele.“

Kunagine ori, abolitsionistide juht Frederick Douglass asetas oma lootuse aja jooksul universaalsete väärtuste poole arenemisele. Oma 1851. aastal peetud kuulsaimas kõnes „Mis on 4. juuli orjale?“

Wilsoni 14 punkti kõne 1918. aastal oli Ameerika suure strateegia umbkaudne esimene mustand ajal, mis sai tuntuks Ameerika sajandina.

tõstab Douglass ausse Ameerika aluspõhimõtteid, siis nahutab Ameerikat silmakirjaliku suhtumise eest orjusse, seejärel pöördub tagasi kuulutamaks, et usub ometigi, et Ameerika aluspõhimõtted on Ameerika tavade suhtes üliluslikud.

Ameerika sajandi alused

Seejärel läks Douglass kaugemale: oma kõne lõpus ta väidab, et liberaalne vaim maailmas – maailmas, mis auru ja elektri tuleku („kergendamise“, nagu ta seda nimetas) läbi on omavahel rohkem seotud – seaks pahalised institutsioonid, nagu orjuse, tugevama surve alla; nad ei jääks püsima. Frederick Douglass oli veendunud universaalsete liberaalsete standardite olemasolus ja uskus üleüldisse arengusse nende poole, arengusse, mis puudutab tema määratud mainega riiki ja lunastab selle.

Lincolni ja Douglassi ning väga paljude teiste meelest peab Ameerika arenema, viimaks ellu oma paremaid väärtusi, või ta lakkab olemast. Nende Ameerika alusväärtuste suunas edenemise osataks see omaenda rajamist. Ja Douglass rakendab seda üleüldiselt. Ta väidab, et liberaalsed väärtused, mis maailmas pead tõstavad, painutavad kõigi rahvaste ajaloo õigluse poole. Õigus ja vabadus on selles arusaamas universaalset päritolu, kehtivad kõigile, mitte ainult juhtumisi ühele rahvale korraga.

Üks põlvkond pärast kodusõda oli Ameerikast saanud kontinentaalne ja üüratult tugev riik. 1890. aastatel hakkas Ameerika oma väärtustepõhist vaadet maailmas ellu viima, hoolimata Ameerika enda ebakõladest ja silmakirjalikkusest.

Ameerika Ühendriigid ei näinud ennast samasuguse riigina nagu nood seal Euroopas – suurvõimuna, mis võistles teistega –, vaid erilise riigina, kes rakendas enda võrdõiguslikkuse reegleid läbikäimises muu maailmaga. John Hay, Lincolni era-

Tänavuse Lennart Meri konverentsi külalistel oli võimalus külastada ka Ukraina kreekakatoliku koguduse kirikut ja Ukraina kultuurikeskust Tallinnas. Anniika Haas

sekretär ja Teddy Roosevelti välisminister, lähtus sellest seisukohast oma kuulsas Hiina avatud uste poliitikas. Hay arvas ei tohtinuks Euroopa suurriigid Hiinat mõjusfääridesse suruda, vaid see pidanuks olema vaba ja avatud võrdsetel alustel kõigi maailma riikidega.

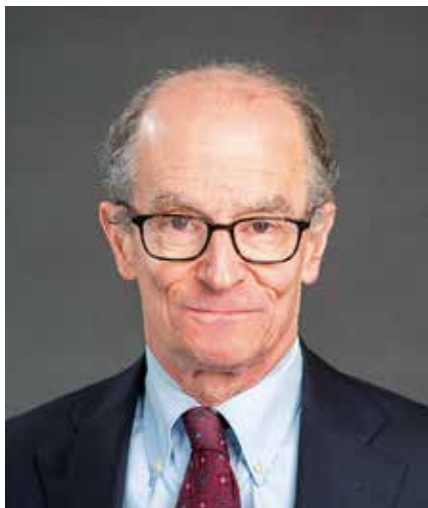
Woodrow Wilson – ehkki rassiküsimustes veel suurem silmakirjatseja kui Thomas Jefferson – tugines sellele. Wilsoni 14 punkti kõne 1918. aastal üritas visandada reeglitel põhinevat korda vabadele riikidele. See oli Ameerika suure strateegia umbkaudne esimene mustand ajal, mis sai tuntuks Ameerika sajandina. Selle aluseks oli usk arenemisse universaalsete väärtuste poole, sealjuures oli Ameerikale määratud ajaloo taganttõukaja roll.

Ameerika isolatsionismi rumalus

14 punktis visandatud strateegia sai tuntuks kui Wilsoni idealism. Kuid tegelikult ei olnud see idealism. See oli suurepärane tunnistus, et reeglitel põhinev ja vabadust austav maailm ei vasta mitte ainult Ameerika väärtustele, vaid ka Ameerika tugevatele külgedele, selle tohutule majanduslikule ja tehnoloogilisele jõule ning lubadusele rohkemaks. Wilsoni avatud maailm sobis Ameerika huvidega, laias laastus mõistetuna. USA ei alandaks end pelgalt mõjusfääri juhtima – me tahtsime, et liberaalne, reeglitel põhinev süsteem oleks üleilmne. See ambitsioon võtab hingetuks. Süsteemi geniaalsus seisneb aga selles, et USA edeneb kõige paremini ja saab kõige paremini edeneda ainult siis, kui seda teevad ka teised riigid. USA võib muuta maailma paremaks paigaks ja selle käigus rikastuda.

Wilsoni algatus läks luhta. Ameerika eemaldus Euroopa julgeolekust. Ja puhkes sõda, mida Ameerika parem poliitika oleks võinud ära hoida. Isolatsionismi rumalus – õigem on seda pidada ühepoolseks transaktsionismiks – sai selgeks, Franklin Roosevelt ja tema meeskond pöördusid tagasi Wilsoni juurde, pühendudes taas liberaalsele maailmakorrale, vabale maailmale, mille juured peituvad usus arengusse.

Üks varane märk sellest taaspühendumisest oli 1940. aasta Wellesi deklaratsioon, mille esitas Sumner Welles, tähtsusest teine mees välisministeeriumis, ja mis töötas mitte tunnustada Nõukogude okupatsiooni Eestis, Lätis ja Leedus ning esi-

SUURSAADIK DANIEL FRIED

40-aastase välisteenistuse karjääri vältel oli Daniel Friedil võtmeroll USA Euroopa-poliitika kujundamisel ja elluviimisel pärast Nõukogude Liidu lagunemist. Aastatega tõusis ta USA valitsuse üheks juhtivaks Kesk- ja Ida-Euroopa ning Venemaa eksperdiks.

Ta on töötanud muu hulgas Rahvusliku Julgeolekunõukogu osakonna vanemdirektorina Bill Clintoni ja George W. Bushi presidentuuri ajal, suursaadikuna Poolas 1997–2000, Ühendriikide Euroopa asjade eest vastutava asevälisministrina 2005–2009, mil ta aitas kujundada NATO Kesk-Euroopa riikidesse laienemise poliitikat ning samal ajal arendada NATO-Venemaa suhteid, eesmärgiga saavutada Euroopas rahu, vabadus ja terviklikkus.

Aastatel 2013–2017 töötas ta Ühendriikide välisministeeriumi sanktsioonide poliitika koordinaatorina, selles ametis pani ta aluse USA ja Lääne Venemaa-vastastele sanktsioonidele vastuseks 2014. aastal alanud Moskva Ukraina-vastastele rünnakutele.

Praegu töötab ta mõttekojas Atlantic Council. Lisaks kuulub ta USA Riikliku Demokraatia Sihtkapitali nõukokku ja on Varssavi ülikooli külalisprofessor.

**Ameerika eemaldus
Euroopa julgeolekust.
Ja puhkes sõda, mida
Ameerika parem poliitika
oleks võinud ära hoida.**

tas oma argumendid toetudes kindlatele põhimõtetele. Järgmisel aastal aitas Welles koostada Atlandi hartat, mis nii nagu 14 punkti deklareeris sõja eesmärgi, esitades nägemuse vabast maailmast, reeglitel põhinevast maailmast, mille tagajateks on USA ja Ühendkuningriik. Selles väljendus ameeriklaste veendumus, et arenemist universaalsete väärtuste poole saab kohaldada kogu maailmale.

Euroopa idapoolsele kolmandikule tuli see liiga hilja. Ameerika eemalolek 1930. aastatel tähendas, et USA ja Ühendkuningriik ei suutnud Hitlerit ilma Stalini abita võita. Sellel olid tagajärjed ja seda ei pea ükski ameeriklane teile ütlema, mis need tagajärjed olid: Stalin sai uuesti okupeerida Baltimaad ning enda kätte haarata ja kommunistlikuks muuta nii suure osa Euroopast kui kaugele tema armeed ulatusid. Ja seda ta tegigi. Tundub, et Roosevelt sai sellest vahetult enne oma surma aru, kuid ta ei võtnud peaaegu midagi ette, ja võib-olla ei saanudki võtta. Harry Truman esitas Stalinile ja Molotovile väljakutse ning organiseeris Euroopas vastupanu Stalinile, kuid Kesk- ja Ida-Euroopale liiga hilja.

Külma sõja realism

Truman asus vaba maailma korraldama, rakendades 14 punkti ja Atlandi hartat Euroopa selles osas, kuhu ameeriklased ulatusid, kuid mitte kaugemale. Kui sovetid purustasid Ungari 1956. aastal, Ameerika piinles, kuid tundis, et saab väga vähe ära teha. Kui sovetid tungisid 1968. aastal Tšehhoslovakkiasse, me isegi ei piinelnud.

See peegeldas külma sõja aegset realismi doktriini, mille all mina ja minu põlvkond omandasime hariduse, doktriini, mis valitses USA välispoliitilises mõtlemises aastakümneid ja oli välisministeeriumis vaidlustamatu. Selle teooria järgi võisime Nõukogude Liidu domineerimist Ida-Euroopas avalikult hukka mõista, kuid tunnistasime selle püsivaks ja rahuldusime Lääne kaitsmisega. See oli pingelödvenduse alus, nii nagu Richard Nixon ja Henry Kissinger seda mõistsid.

Nixoni pingelödvendus saavutas ühteist: hoidis ära raudse eesriide liigutamise kaugemale, stabiliseeris suhteid Moskva ja seisis mujal maailmas kommunismile vastu, kõike seda ilma üleüldise sõjata. Kuid see pidas Ida-Euroopat jäädavalt kadunuks ja Nõukogude Liitu püsivaks

reaalsuseks. Wellesi doktriin, jutt demokraatiast Ida-Euroopas, see kõik oli retoorika, mida ei olnud vaja tõsiselt võtta.

Väärtused trumpavad jõupoliitika üle

Doktriinne realism ei adunud, et ajapikku toimuv areng oli võimalik ka Ida-Euroopas. Nad keskendusid vahetule võimutegelikkusele Euroopas ja järeldasid selle põhjal, et raudne eesriie püsib igavesti.

Jimmy Carter ja Zbigniew Brzezinski ning eriti Ronald Reagan hakkasid seda muutma. Dissidentluse tõus Ida-Euroopas pärast 1968. aastat, Poola kaitsekomitee KSS KOR, Tšehhoslovakkia Harta 77, Baltimaade dissidendid, Venemaa dissidendid, nagu Andrei Sahharov ja ka Aleksandr Solženitsõn, ning eriti Poola liikumine Solidaarsus 1980. aastal tuletasid meile meelde meie sügavamaid põhimõtteid: et lõppkokkuvõttes on väärtused jagamatud ning et inimesed pöörduvad nende juurde ikka ja jälle tagasi.

Ameerika valitsus ei osanud 1989. aastat ette näha. (Ma tean selle kohta palju lugusid.) Euroopa vabastamise lõpuleviimine, poliitika, millele olime pühendunud alates 1945. aastast ja millesse olime ammu lakanud uskumast, oli kätte jõudnud. Väärtused trumpsid jõupoliitika üle.

Nad tegid seda seetõttu, et kommunism oli ühtaegu türannlik ega suutnud selle all elavatele inimestele midagi pakkuda. Ja kuna, nagu välja tuleb, Frederick Douglassil oli õigus: ajastu liberaalne vaim juurdus inimeste seas, kes otsisid alternatiivi iga päev kogetavale türanniale ning leidsid selle patriotismi ja demokraatia suurepärases kombinatsioonis. Seekord ei olnud see Ameerika orjus, vaid pigemini kommunism, mis ei suutnud esilekerkinud liberaalsetele ideedele vastu seista. Realistide koolkonnal, Nixonil ja Kissingeril järeltulijatel, oli õigus külma sõja aegse

**Ameerika eemalolek
1930. aastatel tähendas, et
USA ja Ühendkuningriik
ei suutnud Hitlerit ilma
Stalini abita võita. Sel olid
tagajärjed: Stalin võis
Baltimaad taas okupeerida
ja muuta Euroopa
kommunistlikuks
sinnamaani, kuhu tema
väed olid jõudnud.**

taktika suhtes, kuid strateegia osas nad eksisid. Ameerika sajandi Ameerika suure strateegia alusdokumendid – Atlandi harta ja Wilsoni 14 punkti – saavutasid lõppude lõpuks edu. Seda, et Ameerika ei tunnistanud Nõukogude okupatsiooni Balti riikides, peeti aastaid teeskluseks, tühjaks sümbolismiks. See osutus õigeks poliitikaks, realistlikumaks kui reaalpoliitikuks.

Despootide agressiooni uuestisünd

Raske on meenutada, kui madalad olid ootused 1989. aastal ning kui palju Kesk- ja Ida-Euroopa on neid ületanud. Washingtonis ennustati, et Nõukogude impeeriumi lõpule Euroopas järgnevad natsionalistlikud sõjad, vaesus, kaos ja autoritaarsus. See osutus tõeks Jugoslaavias, mujal aga õilmitses liberaalne nägemus terve põlvkonna vältel ja ühiskonnad edenesid samuti. Demokraatlik poliitika ja vabaturu väljakujundamine, Baltimaades ja Poolas radikaalselt ning aeglase-malt mujal, muutsid uusi demokraatiasid. Tulemused järgnesid taas kõige märkimisväärselt Balti riikides ja Poolas, kus sisemajanduse kogutoodang elaniku kohta kasvas pärast 1989. aastat ühe inimpõlve vältel üle kolme korra.

See sisemine progress võimaldas Kesk- ja Ida-Euroopal saavutada institutsionaalseid tulemusi – NATO ja Euroopa Liidu laienemist.

20. sajandi õudused lõppesid progressi võidukäiguga või, nagu Adam Michnik ütles, ebatõenäolise õnneliku lõpuga justkui Hollywoodi filmis. Kuid nii nagu Lev Tolstoi juba ammu kirjutas, ei jää õnnelikud lõpud püsima.

Nüüd seisame silmitsi despootide agressiooni uuestisünniga – teravamalt Vladimir Putini Kremli ning laiemalt ja süsteemselt president Xi Jinpingi Hiina poolt. Me seisame silmitsi kahtlustega liberaalse demokraatia suhtes demokraatiates, peaaegu niisama sügavatega nagu 1930. aastatel, kui liberaalne demokraatia, millele esitasid väljakutse fašism ja stalinism, näis olevat teel ajaloo prügi-kasti. Ja me näeme Kesk-Euroopas, Lääne-Euroopas ning kahjuks ka Ameerika Ühendriikides autoritaarset tegutsemist ja natsionalistlikke ahvatlusi.

Ajapikku toimuv areng on üks inimlike tõesid. Nii on seda ka inimese ebatäiuslikkus.

Vasakult: mõttekoja Atlantic Council auliige, suursaadik Daniel Fried, Eesti peaminister Kaja Kallas, ajalehe The New York Times diplomaatiline juhtiv-korrespondent Euroopas Steven Erlanger, Liberaalsete Strateegiate Instituudi juht, filosoof Ivan Kratsev ja Euroopa Parlamendi president Roberta Metsola. Annika Haas

Aleksandr Solženitsõn kirjutas kunagi, et piir hea ja kurja vahel käib läbi iga rahva ja iga inimese südame. Ma eeldan, et tal oli õigus.

Minu kodumaa puhul on see halb rahvuslik traditsioon valgete nativism. See moodustas suure osa eelmise presidenti Donald Trumpi retoorikast ja oli mõne tema poliitika aluseks. See tähendas tagasipöördumist rassiretoorika ja rassistlike tegude juurde, mis hõlmasid, nagu mul on kurb teatada, katseid halvendada demokraatlikku valimissüsteemi, hirmutades valimisametnikke või võttes neilt volitused, eelistades erakondlikke organeid. 6. jaanuaril 2021 USA Kapitooliumi rünnanud rahvahulk tuletab meelde rahvajõugu vägivalda riigi lõunaosas pärast kodusõda, mil valgete ülemvõimu taastati. See ei õnnestu – lõpuks. Lincoln välisminister William Seward märkis: „Sel vabariigil piisas alati vaevu voorusi, et teda päästa. Vahel ei jäänud midagi varuks.“ Kuid pikapeale tekitab see kahju.

Teistel riikidel on sellest nähtusest oma variandid. Kuigi pole minu asi neid detailsetl kirjeldada, järgivad need samu traditsioone.

Selle Ameerika halva tava otsene välispoliitiline tagajärg sisaldab tagasipöördumist Ameerika esimese välispoliitika juurde, mis, nii nagu 1930. aastatel, näib vahel käivat käsikäes kodumaise nativismiga ja mõnikord realistliku doktriini äärmusliku versiooniga, mille järgi väärtused ja edenemine nende poole on võimu silmis pelgalt tundlemine.

President Joe Biden on siiski seadnud demokraatia oma välispoliitilise strateegia

Washingtonis ennustati, et Nõukogude impeeriumi lõpule Euroopas järgnevad natsionalistlikud sõjad, vaesus, kaos ja autoritaarsus. See osutus tõeks Jugoslaavias, mujal aga õilmitses liberaalne nägemus terve põlvkonna vältel ja ühiskonnad edenesid samuti.

Vasakult: Taani Rahvusvaheliste Uuringute Instituudi vanemteadur Flemming Splidsboel Hansen, USA riiklik luurejuht Avril Haines ja Euroopa Poliitikaanalüüsi Keskuse vanemteadur Edward Lucas. Annika Haas

keskmesse. Ta on seda teinud kodumaiste majanduslike ja ühiskondlike pingete ning Putini sõja tingimustes Ukrainas.

Kontekst meenutab 1930. aastaid ja Franklin Roosevelti presidendiaega. Nii nagu Roosevelt, näib ka Biden uskuvat, et demokraatia saatuse kodumaal on seotud selle saatusega välismaal. Ta on kutsunud üles kodus ette võtma ulatuslikke reforme demokraatia tugevdamiseks; lahendama paljude jaoks pikaajalise majandusetsaku probleeme ja ülemäärase, peaaegu ropu rikkuse küsimust ladvikus. Näib, et ta soovib kasutada demokraatliku valitsemise jõudu tasakaalustamiseks eravõimu, et edendada riiklikke huve. Biden tegutseb vastavalt Ameerika progressivismi – selle algses tähenduses – traditsioonile, nagu seda mõistsid Teddy Roosevelt, Franklin Roosevelt ja Harry Truman.

Areng ei ole pilvitu

Nii nagu George W. Bush, seab ka Biden vabaduse ja demokraatia esiplaanile ning kõige keskmesse. Nii nagu George H. W. Bush, pöördub Biden Euroopa kui oma esmase loomuliku partneri poole maailmas. Nii nagu mõlemad Rooseveltid, näeb ka Biden seost Ameerika väärtuste, Ameerika tugevuse ja rahvusvahelise süsteemi vahel, mis peegeldab mõlemaid. Selles mõttes on ta nagu Ronald Reagani vasaktsentristlik versioon, ehkki ma oletan, et parteid nii ühe kui teise poole pealt vaidleksid sellele mu juhtmõttele vastu.

Nüüd seisame silmitsi despootide agressiooni uuestisünniga – teravamalt Vladimir Putini Kremli ning laiemalt ja süsteemselt president Xi Jinpingi Hiina poolt.

See on hea uudis.

Halb uudis on see, et isegi parim strateegiline raamistik ei kaitse vigade ega puuduste eest. Ja vastased saavad sellest kasu.

Putini sõda Ukrainas püsib tasakaalus. Nii püsib ka Ukraina ja Euroopa usk.

Mida me peaksime järeldama? Võib-olla seda, et progress on võimalik, kuid mitte kunagi probleemitu. Nagu ütles Immanuel Kant, on inimene tehtud nii kõverast puust, et mitte midagi sirget ei ole temast tulnud. Kuid Kant püüdis sellegipoolest. Ja nii peame tegema me kõik.

Lennart Meril oli igatpidi põhjust näha juba ajapikku toimuva inimeste mõistete kui sellist süngetes toonides. Ta oli tunnistajaks lubaduste ja lootuse luhtumisele ning kannatas ka ise selle all. Ometi tuleb tema pühendumus oma maale kindlasti usust, et aja jooksul on progress võimalik, kindlustundest, et viimane sõna ei jää türannidele. See eneseusaldus, see usk oli õigustatud. Võtkem siis tema elu märgina.

Geopoliitika hammustab valusalt

Venemaa sissetung Ukrainasse on kaasa toonud Lääne tahte taassünni, kuid ettevaatamatu ja vastutustundetu oleks jätta sõjaga seotud töö pooleli või venima.

MATTI MAASIKAS

diplomaat

Autor väljendab isiklikke vaateid

Simon Kuper kirjutas 2014 Financial Timesis, kuidas Lääne-Euroopas on ajalugu midagi kaudset, mida võid vaadata kui õudusfilmi, Balkanil aga (ja siia võib rahulikult lisada ka Ida-Euroopa) on ajalugu midagi reaalselt, õelat, miski, mis luurab alati nurga taga, valmis hammustama. Minu põlvkonna idaeurooplased on Ajaloo sündmused, Nõukogude Liidu kokkuvarisemisega kaasnenud vabanemise, oma nahal läbi elanud. Teame, et Sündmused võivad päriselt juhtuda, neist ei saa lahti tekki üle pea tõmmates.

Varem algasid sõjad lippude, paraadide ja sõjakuulutusega, millest võis minna veel nädalaid-kuid sõjategevuse alguseni. Tänapäeval on mõned asjad arusaadavalt teisiti. Usutavasti olid – peale sõjaväelaste ja teenistuste – esimesed Euroopas, kes Venemaa rünnaku algusest Ukraina vastu teada said, lennukontrolli ametnikud. 24. veebruari varahommikul andis Venemaa nn NOTAMi, teate Ukraina õhuruumi sulgemisest, Euroopa lennukontrolli agentuurile. Tegu oli haruldase teatega, kuna enamasti suletakse oma õhu-

ruum. Seekord oli tegu naaberriigiga. Ei varjatud, et sulgemise põhjus on sõjategevus.

Ma magasin neil nädalatel öösiti kolme tunni jagu. Ja kõrge Euroopa transpordiametniku telefonikõne kell 04.09 Kiievi aja järgi ei äratanud mind. Vastutustundetu, võib-olla aga sel põhjusel sain kella 5 paiku teada, mis tunne on ärgata plahvatuste peale. Kogemus, mis viiekümendates eluaastates eurooplasel seni õnneks puudus.

Erinev ajalootunnetus Euroopas

Lääne-Euroopas oleks see veel mõeldamatum. On üsna üldiselt nii, et inimene suudab isiklikult suhestuda kahe põlvkonna jagu ette- ja tahapoole – vana vanemad ja lapselapsed on need, keda ise oled näinud, kelle jutte kuulnud. Seega, Päikese kustumine mõne miljardi aasta pärast inimesele tõenäoliselt isiklikult muret ei tee, kliimamuutuse ulatus aastaks 2100 aga küll. Tahapoole vaadates – II maailmasõda on eurooplasele üldiselt

juba akadeemilise tähendusega, ja kuna see on Lääne-Euroopas seni viimane suur raputus, siis järeldeb sellest, et geopolitiika on kontinendi õhtupoolses servas üsna teoreetilise tähendusega mõiste. Lisaks on Lääne- ja Ida-Euroopa kogemus sõjast, selle lõpust, liitlассuhetest ja muust kohati üsna erinev. Joon läheb siin teadagi sealt, kus Stalini väed paigale jäid ega lahkunud.

Geopoliitika põhineb geograafial ja ajalool. On loomulik, et kontinendi servadel, tsivilisatsioonide piiridel Viimases Lahkes Majas elades on geograafiatunnetus teravam. Sama lugu on ajalooaga, nagu käesoleva loo algtsitaat ütleb.

See Euroopa lääne- ja idapoolsete riikide kogemuse vahe seletab ka meie erinevat reageerimist Venemaa rünnakule Gruusiale 2008 ja Ukraina sõjale, mis algas 2014. Ida-Euroopas oli viha (on ikka veel) suur, aga šokki ei olnud. Nagu ütles Eesti ajaloo professor, kadunud Enn Tarvel

Usutavasti olid – peale sõjaväelaste ja teenistuste – esimesed Euroopas, kes Venemaa rünnaku algusest Ukraina vastu teada said, lennukontrolli ametnikud.

mõne aasta eest: küsimus pole selles, kas venelased tulevad tagasi, vaid selles, millal nad tulevad. Täpsustan küll, et kõrgete kaitsejõudude tasemega vastutustundliku NATO riigina on Eesti jaoks praegu küsimus: millal venelased teevad katse tagasi tulla. See on Viimase Lahke Maja elanikele reaalsus, mis alati valmis hammustama.

Kontinendi lääneosas oldi 2014 aga šokis. Ei tulnud ettegi, et kakskümmend aastat kestnud Moskva meelitamine oli üks põhjustest, miks Kremlis otsustati, et

endale saab lubada Euroopas sõda alustada. Sama aasta novembris hüüdis ühe Lääne-Euroopa riigi minister ELi välisministrite nõukogus Venemaa tegevusele karmimat reaktsiooni nõudnud Leedu kolleegile nii: Linas, ma saan aru, et teil on oma ajalooline kogemus, aga me peame siin arukat välispoliitikat ajama! Ikka ei olnud kohale jõudnud – või ei soovitud seda näha – kibe tõsiasi, et Euroopa on sõjas. Et Ukraina on Euroopas, et Donbass on Euroopas, me lähinaabruses.

Inimlikult võttes polnud selles midagi imekspandavat. Kaks põlvkonda vahet muudab õudused teoreetiliseks, eks. Kanada ajaloolane Margaret MacMillan kirjeldab suurepärases uurimuses „The War That Ended Peace“ (2014), kuidas I maailmasõja eelses Euroopas oli sõda miski, mis terve sajandi, alates Napoleoni ajast, kas toimus kiiresti ja väikeste valudega (Saksamaa ühendamise sõjad 1864–1871) või toimus kaugel ega puutunud otse

Ukraina ja Venemaa sõpruse monumendi lammutamine Kiievis 26. aprillil. EPA/Scanpix

eurooplastesse (koloniaalsõjad). Krimm ja Donbass tundusid sajad hiljem samasse kategooriasse kuuluvat.

Lääne vead...

Liiga pehme reaktsioon Krimmi annekteerimisele ja sõjale Donbassis oli vaid üks viga, mida EL (ja laiemalt Lääs) sõja süttides tegi. Veel hullem oli sõja lõpetamise liiga kergelt võtmine. Nn Normandia formaadi loomine juunis 2014 oli veel kuidagi arusaadav – sa kasutad juhust, räägid nendega, kes kohal, räägitavad on. Ehkki Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide väljajätmine-väljajäämine oli lühinägelik juba siis. Ent selle formaadi kiivas kuulutamine ainsaks diplomaatiliseks protsessiks sõja lõpetamiseks, ka siis, kui alates veebruarist 2015 seitsme aasta jooksul õieti midagi saavutada ei suudetud, on vastutustundetuse ere näide. Muide, mitte ainult osalenud riikide, Venemaa, Prantsusmaa, Saksamaa poolt (Ukraina tegi aastate jooksul mitu ettepanekut gruppi laiendada). Ka ameeriklaste, ülejäänud ELi riikide poolt. Me lasime sel formaadil tiksuda, ütlesime endale, et noh, protsess ju käib, on Normandia, on Minsk, on OSCE kolmepoolne töögrupp – ka siis, kui tegelikult nägime, et midagi saavutada ei suudetud, Venemaa toru ei tõstnud, sõda kestis. Aga kestis väiksel ja kaugel, nagu sõjad 19. sajandi eurooplaste jaoks.

Kolmas viga oli ebapiisav tähelepanu Ukraina arengutele. Nagu kõik Vahe-Euroopa – Timothy Snyderi öudse, kuid täpse määratluse järgi Veremaade – inimesed on tunda saanud, nähakse neid tihti läbi suuremate toimijate prisma, ilma oma tahte ja õigusteta, funktsioonina vägevamate. Fundamentaalne erinevus Vene ja Ukraina ühiskonna vahel, kus viimases pole jälgegi fatalistlikust alistumisest tsaari tahtele, on olemas tugev pluralistlik traditsioon ja tugevnev püüe Euroopa poole, jäi märkamata. Ka 2014–2022 püüti Ukrainat välispoliitiliselt käsitleda osana Venemaa probleemist, funktsioonina sellest. Euroopa Liidus, vabatahtlikult liitunud klubis, kus lõhestavate teemade arutamist viimse võimaluseni välditakse, polnud selgeks vaieldud: kas Ukraina näol on tegu riigiga, mis peab meie eest sõda (ühe rühma liikmesriikide arvamus, nüansi-erinevustega muidugi) või korruptsioonipesaga, kuhu me raskesti arusaadavatel põhjustel miljardeid kallame, vähe vastu

saades (teine rühm liikmesriike, samuti nüanssidega). Me ei peaks toetama üht korrumpeerunud riiki ainult geopolitiilistel põhjustel, kõlas teise rühma jutupunkt.

Ka 2014–2022 püüti Ukrainat välispoliitiliselt käsitleda osana Venemaa probleemist.

Ukraina oli aga vahepeal arenenud, emantsipeerunud, kaugelt enamaks kui vaid korruptsioonipesaks. On hõlpus aru saada, miks hoovõtt selleks kauem kestis kui näiteks Balti riikidel. Oma riigi traditsiooni polnud niigi palju kui meie 20 sõdadevahelist aastat, Nõukogude süsteemiga oldi palju enam lõimunud. Ja 1990ndatel valitud vigane erastamismudel võimaldas oligarhide kasti esilekerkimist – kui inimesed ei usalda veel hästi uut riiki ja näevad, et ka turumajandus ei paku õiglust, siis millel usaldus riigi, uue korra vastu põhinema peaks? Nii võttiski Ukraina emantsipeerumine aega. Esimene hoiatuslask tehti küll juba 2004 oranži revolutsiooniga, mil inimesed keeldusid ilmse valimispettusega leppimast. Kui aga samad petturid kümnend hiljem riigi Euroopa kursilt ära tahtsid keerata, tõusis rahvas üles. Aastad alates 2014ndast on Ukrainas kõigist raskustest ja kehvast lähtepositioonist hoolimata olnud demokraatia, õigusriigi ja Euroopa lõimumise juurdumise aeg. Eemale vanast, eemale Idast, ja Läände!

Euroopa Liit ei osanud sellele, meie aja suurimale geopolitiilisele nihkele me kontinendil, adekvaatselt vastata. Sõltuvalt oma majandusintegratsiooni-juurtest ja legalistlikust olemusest on EL seni vast kõige abitum just siis, kui üks riik tuleb ja ütleb: me tahame teie sõbrad olla! Brüssel ei vasta: tore, meil ongi liitlasi vaja, vaid küsib: aga mis on meie sõpruse õiguslik alus? Geopolitiilisest mõtlemisest oleme veel kaugel.

... ja nende hiline parandus

Käesoleva aasta 24. veebruarist on palju asju muutunud. Euroopa liidrid ei räägi enam vaid dialoogi vajadusest (dialoog agressoriga on igal juhul vähemalt kaheldav asi) ega karda Venemaad provotseerida. Venelastega rääkides paremal juhul

lihtsalt asjatundmatu, halvemal juhul agressiooni ohutav sõnakõlks „konfliktile pole sõjalist lahendust“ on unustatud. Vastupidi, ELi välispoliitika kõrge esindaja Josep Borrell ütleb (Kiievis, 09.04), et see sõda võidetakse lahinguväljal ja EL teeb oma osa, et aidata Ukrainal võita. Erinevus veel mõne kuu taguse lähenemisega on mäekõrgune. Euroopa Liit, rahuprojekt ja Nobeli rahupreemia laureaat, koordineerib oma liikmesriikide relvaabi Ukrainale ja rahastab seda miljarditega! Nagu on varasemast erinev ka ELi, USA, Ühendkuningriigi, Jaapani ja teiste riikide sanktsioonipoliitika. Kui 2014 ütlesime (EL), et meie sanktsioonide eesmärk on panna Vene juhtkonda oma kurssi muutma, siis praegu ei häbeneta öelda, et eesmärk on avaldada Venemaale tugevat ja karmi (*massive and severe*) mõju. USA president Joe Biden nimetas aprilli alguses järjekordset sanktsioonipaketti tutvustades nende eesmärgina „tekitada Putinile valu ja süvendada Venemaa majanduslikku isolatsiooni“.

Mida teha?

Vastusamme Vene agressioonile tehakse aastakümnete parimas koostöös demokraatlike riikide vahel. Juba on hakatud rääkima Lääne „taassünnist“, arvatust palju sitkemast vastupanuvõimest auto-kraatlikele režiimidele. NATO, mis vahepeal rääkis liiga palju sellest, mida ta praeguses olukorras teha ei saa, atraktiivsust näitavad Soome ja Rootsi liikmesustootlused, mis selle loo ilmutamise ajaks tõenäoliselt lõpusirgel. Ja allianss tugevdab jõuliselt oma idatiiba. Ometi oleks ülimalt ettevaatamatu ja vastutustundetu mõnuleda liigselt kõige Ajaloolise üle, millega Meie oleme Enda kohta hakkama saanud ja jätta sõjaga seotud töö pooleli või ka venima. Niisiis, tööle.

Esiteks, Ukrainal tuleb aidata see sõda võita. Relvi tuleb anda nii palju ja nii raskeid, kui ukrainlastel vaja. Kuna Kreml ei välista selles sõjas midagi, ka tuumarelva kasutamist, ei tohi sõjalist sekkumist väljastada ka lääneriigid ja Lääne organisatsioonid. Iga nõrkusavaldus vaid ahvatleb agressorit. Olgu talle avalikult teatavaks tehtud, millised on vastusammud keemia- ja tuumarelva kasutamise puhul. Edasi tuleb endale ja välja öelda, et meie poliitika ei lõppe ka siis, kui Ukrainas peaks relvarahu kehtestatama. Volodõmõr Zelenskõi on

Meeleavaldaja nõuab Brüsselis Euroopa Liidult Venemaa naftatoodetele embargot. AP/Scanpix

demokraatliku riigi president ja kellelgi pole õigus talle etteheiteid teha, kui ta peaks otsustama, et tema hukkunud kaasmaalaste hulk sunnib teda rahu tegema ka siis, kui väed on umbes tänaistel positsioonidel. Aga Läänel on õigus öelda, et meie eesmärk, Venemaale nii palju valu teha, et uued agressioonid võimatud, jääb kehtima ka sel juhul, kui Ukraina taas püssitoru ees vaherahu peaks tegema, nagu 2015. aastal. Lisaks tuleb nii praktilistel kui moraalsel põhjustel jaatavalt vastata Ukraina soovile liituda Lääne organisatsioonide, Euroopa Liidu ja NATOga. Praktilistel, sest meie huvides on uus suur liitlane strateegilises asukohas. Moraalsel, sest Ukraina on Euroopa riik ajaloo, kultuuri, üha enam majanduse, inimestevahelise läbikäimise, isegi kiriku kuuluvuse mõttes. Kui selline riik tahab saada Euroopa osaks ka poliitiliselt, kui ukraina rahvas on otsustanud euroopalikuks saada, siis kellel, kurat, on õigus seda keelata?

Teiseks, juba praegu tuleb mõelda, mida teha majanduslikult (ja loodetavasti

Ukrainal tuleb aidata see sõda võita. Relvi tuleb anda nii palju ja nii raskeid, kui ukrainlastel vaja.

ka sõjaliselt) kokku kukkunud Venemaaga. Kui kõik kindralid valmistuvad eelmiseks sõjaks, ja diplomaadid eelmiseks rahu-konverentsiks, siis 20. sajand pakub meile kaht võidetut kohtlemise mudelit: Versailles ja Euroopa Liit. Oleks ülimalt lühinägelik ükskõik kumba korrata proovida. Vastamine peab algama ajaliselt lähemast küsimusest: mida külma sõja kaotanuga valesti tehti, mida sealt õppida on? Kena olemisele Kremlist samaga ei vastata, seda püütakse kenaolija vastu ära kasutada ja varitsetakse võimalust kättemaksuks. Kuidas me kohtleme kaotanud Venemaad seekord? Uus Nürnberg Vene sõjakurjategijatele on vaid üks osa tulevases lahendusest. Eesmärk peab olema

Vene agressiivsuse mürgihamba väljatõmbamine aastakümneteks, vähemalt kaheks inimpõlvaks.

Kolmandaks, eelmises lõigus kirjeldatud korraga peavad liituma võimalikult paljud riigid ja organisatsioonid. Kitsaste formaatidega tehtud vigu pole meil õigust korrata. Seda enam, et kogu maailma pildis pole asjad, Hea ja Kuri, sugugi nii selged kui meile Euroopas ja Põhja-Ameerikas tunduvad. Hiinast rääkimata, aga ka riigid Indiast Lõuna-Aafrikani näevad Ukraina sõda kui Lääskõigi-teiste-vastu-olukorda. Vahemärkusena: NATO või soovijate koalitsiooni humanitaarmissioon Odessas, eesmärgiga taastada Ukraina viljaeksport maailma vaesimatele riikidele, aitaks seda arusaamist oluliselt leevendada. Kui selline operatsioon on võimatu, on globaalne pilt ülimalt ohtlik, nii rahvusvahelise korra kui meie Vene-vastaste sanktsioonide efektiivsuse mõttes. Aga kui Lääs, demokraatlik maailm on ühtne ja otsustuskindel, siis saame hakkama.

Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen (keskel) 8. aprillil Butšas. AP/Scanpix

Keeruline aeg nõuab otsustavust

Ülejäänud maailma suhetes
Vladimir Putini juhitava Venemaaga
ei saa olla ruumi illusioonidele.

LINAS LINKEVIČIUS
suursaadik, Leedu välisministeerium

Meile meeldib mõnikord öelda, et me elame keerulisel ajal. Praegu ei ole see suusoojaks pillatud sõnakõlks, vaid tõsiasi. Venemaa jõhker agressioon Ukraina vastu paneb Euroopa kerkuse proovile.

See, et Venemaa võttis taas kasutusele sõjalise vägivalla, oli paljudele suur üllatus. Kuid meile Balti riikides ning teistelegi Ida- ja Kesk-Euroopas ei olnud see ootamatu. Meil on hästi mees, et vabadust ei kingita, vaid sel on hind. Nõukogude impeerium ja selle järeltulija Venemaa ei loobu kergesti ega ka rahumeelselt. Tänane uus reaalsus ainult kinnitab meie hoiatusi, et Venemaa ei ole õigusriik ning austab rahvusvahelisi kohustusi ja leppeid ainult siis, kui see vastab tema enda huvidele. Venemaa kohtleb niinimetatud lähivälisriike kui omaenda tagahoovi, „eluliste riiklike huvide“ piirkonnana, ja eeldab, et kogu maailm arvestab sellega – kui ta seda ei tee, ta lihtsalt ei austa Venemaad.

Igaüks, keda üllatab, et Venemaa ei tunnista nüüd Ukraina rahva õigust oma riiklusele, peaks meenutama 2008. aasta NATO tippkohtumist Bukarestis.

NATO-Vene nõukogus tegi president Putin NATO juhtidele peapesu: „Kellega te teete koostööd? Riigiga, mida pole olemas, mis on ainult kunstlik moodustis.“ Taani peaminister ja hilisem NATO peasekretär Anders Fogh Rasmussen püüdis alliansi juhtide nimel vastulööki anda: „Härja president, me ei räägi oma partneritest seesugusel viisil.“ Teised kehitasid lihtsalt õlgu. Kuid mõni meist, ehkki ilmselgelt vähem, väitis, et Putin mõtleski seda, mida ütles. Tookord uskusid seda vähesed, aga Venemaa pani Läänt juba proovile.

Gruusia eelhoiatust

Sellesama kohtumise ajal ei suutnud liitlased kokku leppida, kas anda Gruusiale ja Ukrainale NATO liikmesuse tegevuskava. Mõned liitlased olid otsustavalt vastu, väites, et see provotseeriks Venemaad. Kuid seesama idapoolsete liitlaste vähemus vaidles vastu, et Venemaad provotseeriks just see, kui jätta NATO liikmesuse tegevuskava andmata. See oleks signaal, et liitlased ei ole valmis nendele riikidele

„Mitte kunagi enam“ kuulutab Hitlerit, Putinit ja Stalinit kujutav kunstnik Tuse seinajoonistus Poolas Gdańskis. EPA/Scanpix

abi pakkuma, ja lubaks Venemaal tunda, et ei pea seal vastupanu pelgama.

Sõda Taga-Kaukaasias puhkes peagi pärast seda tippkohtumist. Venemaa okupeeris 20 protsenti Gruusia territooriumist. Lääne reaktsioon oli terav ja põhimõttekindel, ent hääbus väga kiiresti, sedamööda kui valjemaks muutusid üleskutsed olla pragmaatiline ja realistlik.

Vaid mõni kuu hiljem pöördus Lääs tagasi oma tavapärase koostöörütmi juurde, varjudes haletsusväärse formuleeringu „nõustudes mitte nõustuma“ taha. Mõni meist hoiatas, et lastes Gruusial langetada, loome pretsedendi, mis lubab Venemaal karistamatult tegutseda – kindlasti ei piirdu Venemaa Gruusiaga. Mäletan, et tulevikuohitudena mainisin Transnistriat ja Krimmi, kuigi need võimalused näisid tol ajal ebatõenäolisena. Meie sõber Ronald Asmus, Balti riikide NATO liikmesuse suur toetaja, pealkirjastas oma sellest sõjast rääkiva raamatu „Väike sõda, mis raputas maailma: Gruusia, Venemaa ja Lääne tulevik“. Võib-olla see pisut

raputaski maailma, kuid kahjuks ei äratanud üles. Agressor võttis õppust ja sai aru, et tema sõjalise okupatsiooni kulud on talutavad. Lääs ei õppinud aga midagi.

Venemaa pöördub Ukraina vastu

Krimmi anneksioon 2014. aastal äratas enam tähelepanu ning tõi kaasa rohkem sanktsioone ja koostöö külmutamise. Kuid Venemaa ei näinud vajadust oma poliitikat muuta. Tema sõjamasin oli käima pandud ja seda peatada on väga raske.

2021. aasta lõpu poole, kui oli juba selgeid märke, et Venemaa huvid ei piirdu enam Donbassiga, vaid ta valmistab ette suuremat sõjalist sissetungi Ukrainasse, ei veennud isegi see mõned meie kolleegi otsustavalt tegutsema. Nad kordasid sageli, et sissetungi korral tulevad hävitavad sanktsioonid. Tuletasime meelde, et Venemaa väed tegutsesid Ukraina territooriumil juba pikemat aega, kuigi nad seda eitasid. Sõda oli kestnud juba kaheksa aastat. Me hoiatasime neid, et kui peatne invasioon on paratamatu, on vaja sanktsioone ja ennetavaid meetmeid kohe, mitte siis, kui Ukraina on hävitatud ja tuhanded tapetud.

Isegi siis, kui Venemaa alustas täiemahulist pealetungi, ei näinud kõik liitlased pakulist vajadust osutada Ukrainale maksimaalset abi, et ta saaks end agressori eest kaitsta. Paljudele näis, et Ukraina relvastamine ainult pikendaks konflikti

ja tooks kaasa rohkem hukkunuid ning isegi sel juhul Venemaa võidaks. Ometi tuli välja, et Ukraina abistamine tasus end ära. Venemaa kavandatud kolmepäevane väiksõda kukkus läbi ja ta on sunnitud pidama pikemat sõda. Kuid ainuüksi tõsiasi, et rahvusvahelised organisatsioonid ei saa ikka veel sekkunud, et peatada tsiviiliskute, naiste ja laste jõhkrat tapmist Euroopa südames, näitab nende abitust ja jätab vastuseta ühe kõige tähtsama moraalküsimuse: kas tsiviilohvrid on vähem väärt, kui nad ei ole NATO või Euroopa Liidu liikmed?

ÜRO läbikukkumine

On teisigi küsimusi. Kas meil on konfliktide ja sõdade lahendamiseks maailmas olemas usaldusväärne, toimiv õiguslik raamistik? Vastus on eitav. Kui pärast Teist maailmasõda koostati ÜRO põhikirja, ei torganud seda visandavatele riikidele lihtsalt pähe, et ühest fašismi võitjast, ÜRO julgeolekunõukogu alalisest liikmest endast saab agressor ja okupant. Et ta hakkab kõige rängemal viisil rikkuma põhilisi inimõigusi ja ÜRO julgeolekunõukogus oma vetoõigust kuritarvitama. ÜRO julgeolekunõukogu ei ole nüüd mitte ainult võimetu mõjutama konflikti ainustki aspekti, vaid ei saa isegi vastu võtta resolutsioone, kohustamaks oma liikmeid järgima ohvrite humanitaarkaitse miinimumstandardeid.

Mäletan, et tulevikuohitudena mainisin Transnistriat ja Krimmi, kuigi need võimalused näisid tol ajal ebatõenäolisena.

Sama juhtus 1995. aastal pärast Srebrenica tapatalgud, mida siiani meenutatakse ÜRO ja rahvusvahelise kogukonna häbiplekina. 1999. aastal otsustas NATO pika kõhklemise järel viimaks sekkuda, et lõpetada Slobodan Miloševići Kosovo albaanlaste vastane genotsiid. Kuid isegi siis ei olnud ÜRO andnud tegutsemiseks mandaati. ÜRO võib vastu võtta peassamblee resolutsioone, mis nii-öelda mõõdavad patsiendi temperatuuri, kuid ei ravi.

Kas meil on konfliktide ja sõdade lahendamiseks maailmas olemas usaldusväärne, toimiv õiguslik raamistik? Vastus on eitav.

Kui maailma demokraatiad ei suuda pärast Ukraina sõda põhjalikult revideerida ÜRO põhikirja, hääbub usaldus üleilmse õigluse vastu veel enam, kõrvuti juba hääbuva usuga väärtustesse, mida demokraatia ei ole suutnud kaitsta. Venemaa ja Valgevene on autokraatlikest režiimidest üle kasvanud totalitaarseteks. Rahvusvahelisel areenil kasutavad nad ära demokraatia nõrkusi ning kuritarvitavad õiguslünki ja kehtestatud mehhanisme. Nad võivad pruukida meiega ühesugust sõnavara, kuid täiesti erinevas kontekstis. Meie mängime üht mängu, näiteks jalgpalli, samal ajal kui nemad mängivad ragbi reeglite järgi.

Venemaa õudustäratav küünilisus

Venemaa jaoks ei ole rahuvalvel midagi tegemist rahuga, pigem tähendab see sõjalist sekkumist, et alla suruda soovimatuid režiime või liidreid. Ma olen

Ma olen sageli öelnud, et venelased on parimad rahuvalvajak. Nad võtavad tükikesi territooriumist – ja nad valvavad neid.

sageli öelnud, et venelased on parimad rahuvalvajak. Nad võtavad tükikesi territooriumist – ja nad valvavad neid. Neile ei tähenda läbirääkimised midagi muud kui väljapressimist, mida kasutatakse võitmaks aega, et otsida uusi kohti, kus avaldada poliitilist ja sõjalist survet, jättes samal ajal mulje, et nad jätkavad tavalisi diplomaatilisi protsesse.

1945. aastal ennustas Winston Churchill: „Tulevikus hakkavad fašistid end antifäšistideks nimetama.“ Praegu üritab Venemaa oma agressiivset tegevust õigustada õilsa üritusega. Ta räägib

Ukraina denatsifitseerimisest, ehkki kasutab ise natsimeetodeid ja vene rahvuse eksklusiivse ülemvõimu ideoloogiat, et võtta ukrainlastelt iseolemise õigus. Sõjas tuleb sageli ette tsiviilohvreid, kuid harva võtab agressor tsiviilisikuid tahtlikult sihtkule ja tapab neid. Venemaast on kole tuslik väita, et ta sõdurid kaitsevad tsiviilisikuid genotsiidi eest, kui nad samal ajal mõrvavad lapsi ning vägistavad ja tapavad naisi.

Ei saa olla mingit illusiooni, et Putin loobub oma müstilistest geopolitiilistest ambitsioonidest, kuni ta püsib võimul. Ei saa olla leplikkust ega illusioone ülejäänud maailma suhetes Venemaaga selle liidri juhtimise all. Iga proovilepanek, mida Venemaa Läänele korraldab, kompab talumisvõime piire. Peame omandama – ehkki hiinlennult – õppetunnid, mida meil seni pole õnnestunud ära õppida. Üks kahest: meie demokraatia kas peab vapustustele vastu ja muutub tugevamaks – või puruneb.

Venemaa rünnakus purustatud Mariupoli kortermajade hoovi rajatud haud. Reuters/Scanpix

NIKOLAI NAZAROV

Sumõ Riikliku Ülikooli regionaalse julgeoleku uurimiskeskuse direktor

Ukraina säilenõtkus teooriast praktikani

Ehkki Sumõ Riiklik Ülikool on seda teemat juba mitu aastat teoreetiliselt uurinud, puutusin mina säilenõtkusega vahetult kokku alles 24. veebruaril 2022 – kui Venemaa alustas täiemahulist kallaletungi Ukrainale.

Kui Vene väed sisse tungisid, viibis Sumõ oblastis väga vähe Ukraina sõjaväelasi. Võimalust, et Vene väed võiksid piiri ületada, polnud kunagi kaalutud. Esimese sõjapäeva lõuna paiku veeresid Vene tankid Sumõ kesklinna tänavail, ent okupantide kavatsused olid meile tundmatud. Vene üksused püüdsid linna blokeerida, avasid korduvalt selle pihta tule ning isegi üritasid mitu korda tormijooksu, aga edu jäi tulemata.

Ise hakkamasaamise tähtsus

Üks säilenõtkuse põhijooni on ühiskonna iseorganiseerumisvõime, mis omakorda on seotud sellega, kui tugev on usaldus kogukonna sees ning elanike ja kohalike võimude vahel. 24. veebruari hommikuks seisis Sumõ sõjakomissariaadi ees juba järjekord vabatahtlikest, kes relvi ootasid. Linnas oli avatud mitu humanitaarabipunkti ning tsiviilisikud olid hakanud koguma esemeid, mida kaitsetegevuses kasutada. Vaenlase tankide nägemine linnatänavail oli linlasi küll šokeerinud, aga vapustus asendus kiiresti tugeva tahtega midagi ära teha: hankida Molotovi kokteilide tarvis pudeleid, viia kohalikele territoriaalkaitsevähedele toitu ning koguda relvade ja varustuse ostuks raha.

Varsti sai selgeks, et linnal ja oblastil tuli põhiliselt tugineda omaenda territoriaalkaitse- ja partisaaniüksustele. Valitsuse mobiilne kaitsestrateegia tähendas, et Ukraina relvajõud keskendusid vaid üksikutele vaenlase pealetungisuundadele, sest pikal rindejoonel polnud võimalik iga linna või küla kaitsta. Territoriaalkaitsejõud olid Ukraina relvajõudude omaette väeliigina loodud alles 1. jaanuaril 2022, varem olid nad olnud maaväega integreeritud ja allunud sõjakomissariatidele. Sõja puhkemise hetkeks polnud paljud nende administratiivsetest ja operatiivkontseptsioonidest lõpuni välja töötatud ega ellu viidud. Sõja alguspäevil oli Sumõs territoriaalkaitsega võimalik ühineda igaühel, kellel oli olemas pass või isikutunnistus, ilma vanusepiiranguta, ehkki eelistati võitluskogemusega inimesi. Peagi oli vabatahtlikke saadaolevatest tulirelvadest rohkem, nii et paljud määrati reservi.

Linnavalitsust kohustati andma territoriaalkaitsejõududele inventari ja neid katkematult toidumoonaga varustama.

Üks säilenõtkuse põhijooni on ühiskonna iseorganiseerumisvõime, mis omakorda on seotud sellega, kui tugev on usaldus kogukonna sees ning elanike ja kohalike võimude vahel.

Kuna Sumõ linn oli vaid osaliselt Vene vägede valduses, oli teatud logistiline manööverdusvõime olemas. Pealegi tulid meile kasuks kaheksa varasemat emigratsiooniaastat – tarnete korraldamisel võisime arvestada Sumõ pagulaskogukondadega Poolas, Balti riikides, Tšehhis ja teistes ELi riikides. Vaid päevadega suutsime koguda rohkesti raha ja esitada välismaistele tarnijatele tellimusi. Poola rajati logistikasõlm, et kaubad otse Sumõsse vedada. Nii suutsime täita oblastikese vajadusi ravimite ja sõjaliste kaupade järele, nagu droonid, raadiojaamad, soomusvestid, öövaatlusseadmed ja sõidukid.

Psühholoogiline sõda

Linna üldisele vastupanuvõimele tuli samuti kasuks tsiviilisikute kiire evakueerimine. Kohalikud võimud määrasid humanitaarkoridorid, et naised, lapsed ja vanurid saaksid bussidega lahkuda. Kõige kaitsetumate evakueerimine hõlbustas linna varustamist, sest esmatähtsatest kaupadest ja meditsiinitarvetest oli puudus. Paljud evakueeritud, sealhulgas lastega perekonnad, jätkasid pärast ohutusesse paikadesse jõudmist kodulinna abistamist. Nad korraldasid rahastust ning kaupade välismaalt hankimist ja transporti.

Teine kordaminek oli Sumõ välis-tudengite evakueerimise erioperatsioon. Enne sõda õppis Sumõ Riiklikus Ülikoolis 1700 välismaalast 50 riigist. Esimesel sõjanädalal süüdistas Vene propaganda, mida esitas president Vladimir Putin

Postitused sotsiaalmeedias kajastasid autorite isiklikke arvamusi ja erialateadmisi.

ise, linnavõime välistudengite pantvangis hoidmises – väidetavasti ei lubatud välistudengeid linnast välja, et neid saaks inimkilpidena kasutada. Kuna siis ei leidunud ühtegi ohutut teed linnast välja, oli evakueerimine võimatu. Ülikooli juhtkond ja üliõpilasnõukogu hoidsid pidevalt saatkondadega kontakti ning tudengeid varustati kõige vajalikuga. Nad lahkusid turvaliselt linnast otsekohe, kui selleks avanes võimalus. Sel moel neutraliseeriti Venemaa katse kolmandate riikide kodanikke infooperatsiooniks ära kasutada.

Sõjaajal kuulub ülitähtis roll ka psühholoogilisele vastupidavusele. Ohulöögid ja suurtükiväe esimestel sõjanädalatel kriitilise taristu pihta pidid tsiviilelanikkonna hulgas paanikat esile kutsuma. Sel

ajal esines sotsiaalmeedias avalikkuse moraali säilitamiseks suur hulk meediategelasi, analüütikuid, arvamustliidreid ning praegusi ja endisi ametnikke. See algatus polnud üldjuhul juhitud. Postitused sotsiaalmeedias kajastasid autorite isiklikke arvamusi ja erialateadmisi. Nende varal koostati Sumõ oblasti kohta operatiivteateid, koguti andmeid vaenlaste positsioonidest (selleks loodi internetti omaette jututoad) ning jagati videoid, mis kutsusid üles vajalikele ja praktilistele tegevustele.

Võrratu näide on Telegrami jututuba, mis loodi selleks, et tuhanded Sumõ elanikud saaksid teatada Vene sõjaväekonvoide paiknemisest ja liikumisest oblasti kiirteedel. Tihti saime sõnumite ilmumise järel rõõmu tunda teadete lugemisest, et üleöö oli hävitatud järjekordne Vene kolonn.

Tänavakunstnikud ja koomikud kasutasid oma annet, et inimeste stressi leevendada ja meeleolu tõsta. Linn korraldas kontserte ja väikseid etendusi – kõige meeldejäävam oli püstijalakomöödia ühes linna pommivarjendeist.

Sumõ kogemused illustreerivad vajadust osutada suurt tähelepanu sotsiaalsele sidususele, kui tahetakse valmistuda sõjaga seotud määramatuste puhuks. Me ei arvanud kunagi, et leiame end keset vaenutegevust. Paljud vajalikuks osutunud toimingud polnud enne paigaski. Nagu Eesti parlamendi liige Mati Raidma ütles Sumõs toimunud õppusel: „Kriisihetkel kaotavad tähtsuse kõik varasemad valed ning toetuda saab vaid ümbritsevatele inimestele ja koostööle nende vahel.“ Jäin temaga siis nõusse ja võin nüüd tema sõnu korrata täie veendumusega. ¹⁰

Me ei arvanud kunagi, et leiaksime end keset vaenutegevust. Paljud vajalikuks osutunud toimingud polnud enne paigaski.

Hävitatud Venemaa tankid Ukrainas Sumõ lähedal 7. märtsil. Reuters/Scanpix

Ukraina maakaitse on näidanud end vajaliku jõuna

Ukraina territoriaalkaitsejõud on alates 2014. aastast kandnud võitluses Vene agressiooni vastu võtmerolli ja tõestanud tänavu ägenenud sõjas enda tõhusust.

MAKSÕM BUTŠENKO

kirjanik ja ajakirjanik

1999. aastal andis president Leonid Kutšma dekreeidi territoriaalkaitsejõude rajamiseks. 2000. aastal väljatöötatud süsteem tähendas kõigest Nõukogude tsiviilkaitse algelist taastamist. Sestpeale on territoriaalkaitsejõud läbinud mitu reformi, ent põhimõte jäi endiseks: korra säilitamine kodurindel.

Kui 2014. aastal puhkes Ida-Ukrainas sõda ning moodustati niinimetatud Donetski ja Luhanski rahvavabariik, otsustas Ukraina relvajõudude peastaap moodustada igas oblastis territoriaalkaitsepataljoni, et see tegutseks tsiviilpolitseina. Need pataljonid saadeti varsti terrorismivastase operatsiooni alale, kuna sinna siiramiseks nappis väljaõppinud tegevteenistuses sõjaväelasi. Sõjategevuseks polnud valmis üksikud territoriaalkaitsepataljonid, näiteks 5. territoriaalkaitsepataljoni (Ivano-Frankivski oblastist) jättis oma positsioonid maha. Teised pataljonid pälvisid aga sedavõrd oivalise maine, et mitu neist reorganiseeriti pärastpoole motoriseeritud jalaväepataljonideks.

2015. aastal reformis peastaabi ülem Viktor Muženko territoriaalkaitsejõude. Ta korraldas need ümber omakaitseüksusteks, mida mitmesse oblastisse loodi kaks, aga teistesse viis. Asjaolu, et äsja moodustatud üksustel puudus ühtne doktriin, põhjustas järjekordse muudatuse: Ukraina loobus omakaitseüksustest ja alustas territoriaalkaitsebrigaadide loomist. Eesmärk oli moodustada iga oblasti kohta üks brigaad, mis koosneks viiest pataljonist. Hiljem loobuti viie pataljoniga brigaadide loomisest igasse oblastisse, sest Ukraina pole ühtlaselt asustatud.

Kujunemine omaette jõuks

Järgnes uusi seadusalgatusi, millest ükski ei pälvinud sõjandusekspertidelt ega parlamendiliikmetelt piisavalt toetust. Näiteks pakuti ühes seaduseelnõus, et territoriaalkaitsejõude juhiks tsiviil-sõjaline staap. Territoriaalkaitse jäi siiski relvajõudude pädevusse. Nimelt kujutaks kaitseüksuste juhtimine tsiviilasutuse poolt

Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni standardite rasket rikkumist. Tsiviilvõim võib sõjaseisukorras sõjaväelt abi paluda, aga ei tohi kunagi sõjaväge käsutada.

Pärast mitme seaduseelnõu kõrvale heitmist jõustus territoriaalkaitse seadus – seadus rahvusliku vastupanu alustest – alles 1. jaanuaril 2022. Õigusteaduse ja riigikaitse eksperdid peavad seadust rahvusliku vastupanu alustest enamasti üpris tasakaalustatuks, eriti võrrelduna mitme varasema kaitse-eelnõuga. Territoriaalkaitsejõududest sai Ukraina relvajõudude omaette haru, millel on territoriaalkaitstes põhiroll. Territoriaalkaitsejõud hõlmavad osajaga reservväelasi. Territoriaalkaitse raames tegutsevad ühtlasi vabatahtlikud, kes moodustavad rahvusliku vastupanuliikumise ja kuuluvad territoriaalkaitsejõududesse.

Territoriaalkaitsejõud kuuluvad relvajõudude ülemjuhataja käsu ja juhtimise alla. Territoriaalkaitsejõudude juhataja positsioon on tõstetud väeliikide juhatajate tasemele. Tal on sama staatus nagu

MAKSÕM BUTŠENKO

Sündinud Donbassi regioonis Luhanski oblastis, kus ta elas kuni 2012. aastani.

Ukraina väarikuse revolutsiooni ajal 2013.–2014. aastal töötas ajakirja *Focus* juures ja ühines siis uue nädalakirja *Novoje Vremja* töötajaskonnaga. Sellest on saanud üks Ukraina mõju-kaimatest ajakirjadest.

Avaldanud Donbassis toimuvast sõjast mitu romaani. Tema raamatuid on tutvustatud Leedus, Eestis, Poolas, Prantsusmaal ja Gruusias.

õhudeessantvægede või erioperatsioonijõudude juhatajal, sealhulgas on talle abiks staap.

Kuna Ukrainas on 26 esimese järgu haldusüksust, millest igaühel tuleb moodustada oma territoriaalkaitsebrigaad, siis oleks tülikas ja võib-olla ebatohus säärest võrgustikku ühest staabist hallata. See pärast rajas iga piirkondlik operatiivjuhatuse oma territoriaalkaitsejõududele piir-

kondliku staabi. Territoriaalkaitsejõududel on nüüd neli piirkondlikku staapi: põhja, ida, lõuna ja lääne operatiivjuhatuse.

Piirkondlikud juhatused juhendavad oma piirkonna territoriaalkaitsebrigaadide ülemaid. Seaduses sätestatakse, et territoriaalkaitsejõududes on 10 000 lepingulist tegevteenistujat. Neid täiendab passiivne reserv – tsiviilised, kes ei kuulu aktiivsesse operatiivreservi ja kellel puudub lahingukogemus, isegi kaitsevæeteenistuse kogemus. Passiivreservil palutakse nädalavahetustel osa võtta harjutustest lasketiirudes, et nad õpiksid relvi kasutama ja hoiaksid oskusi rahuldaval tasemel.

Territoriaalkaitsebrigaad (3500 inimest) koosneb pataljonidest, millest igaühes on kuni 600 inimest. Alates tänava 1. jaanuarist kulus 25 brigaadi komplekteerimiseks ligi kaks ja pool kuud. Hinnati, et tänava 24. veebruariks hõlmasid territoriaalkaitsebrigaadid ligi 70 000 osaliselt relvastatud ja varustatud teenistujat, ülejäänud moodustasid vabatahtlikud.

Ukraina territoriaalkaitsejõudude võitleja Venemaa rünnakus hävitatud maja juures Bohdanivka asulas. AFP/Scanpix

Tuleb märkida, et pealinna Kiievi territoriaalkaitsejad said relvad kätte vaid kolm päeva enne sõja puhkemist. Üksikutes linnades, nagu Bila Tserkva Kiievi oblastis, tuli avaldusi territoriaalkaitsejõududesse astumiseks tagasi lükata isegi pärast sõja puhkemist, sest relvi ei jätkunud.

Territoriaalkaitse oli esialgu mõeldud asümmeetrilise vastusena hübridohtudele ja erinevalt vanast Nõukogude lähenemisest kaasati territoriaalkaitsejõud riigikaitse struktuuri. Hübridohtudega tegelevad julgeolekuteenistused – rahvuskaart, politsei, riiklik julgeolekuteenistus, riiklik eriside ja infoturbe teenistus –, aga mitte kaitseministeerium.

Põhiülesanded

Praegu on territoriaalkaitsejõudude ülesanne hoida ära Ukraina linnade vallutamist hübridohtudega, mida venemeelised jõud kasutasid edukalt 2014. aastal. Praegu on põhiülesanne tagada valitsusasutuste töö jätkumine ning abistada samade kohustustega rahvuskaarti ja riiklikku politseid. Missiooni täitmine on seni olnud edukas. Korduvalt astusid territoriaalkaitseüksused sissetungile vastu. Näiteks Sumõ territoriaalkaitsejõud hävitasid märtsi alguses 18 Vene sõjaväemasinat, kui venelased püüdsid ühte oblasti linna sisse tungida.

Uues seaduses puudub mehhanism, mis võimaldaks territoriaalkaitsejõudude liikmel kasutada isiklikke relvi, näiteks jahipüsse. See asjaolu tekitas sõja alguspäevil palju segadust.

Teine territoriaalkaitsejõudude ülesanne on valvata kontrollpunkte, mida on kiiresti rajatud kõigile peamistele kiirteedele ja kõigile linnadesse viivatele teedele, et sõidukeid ja dokumente kontrollida. Kontrollpunktide valvurid reguleerivad liiklust ega lase kahtlastel isikutel linnadesse sõita.

Kontrollpunktide võrgustik kujunes iseäranis vaenutegevusest mõjustatud aladel juhuslikult. See oli tõsine peavalu juba seepärast, et see häiris logistikat ja humanitaarabi kättetoimetamist. Sestap on kontrollpunktide arvu kohendatud. Kontrollpunktide paigutamisel oblasteisse oleks abi ühtsest süsteemist.

Mitmel piirialal on territoriaalkaitsejõud riigipiiride julgestamiseks Ukraina riiklikule piirivalveteenistusele appi tulnud. Territoriaalkaitsejõud on samuti lahingu-

Territoriaalkaitsejõud kuuluvad relvajõudude ülemjuhataja käsu ja juhtimise alla. Territoriaalkaitsejõudude juhataja positsioon on tõstetud väeliikide juhatajate tasemele.

tegevusest osa võtnud: Harkivis, Tšernihivis, Kiievis ja paljudes väikelinnades.

24. veebruaril, kui venelased üritasid dessanti Hostomelis asuvalle Antonovi lennujaamale, vastasid agressorile kohalikud territoriaalkaitsejõud, sest nemad valvasid rajatist. Nad võitsid aega, et Ukraina rahvuskaardist ja relvajõududest saabusid lisaväed, kes edukalt tõkestasid Vene vägede sisenemise Kiievisse, nii et need ei jõudnud riiklikult tähtsate hooneteni.

Märtsi lõpus võtsid territoriaalkaitsejad osa operatsioonist Irpini linna vabastamiseks. 28 vabatahtlikult eeslinnile läinud sõjaväelastest kuulus 24 territoriaalkaitseks. See oli võimalik, kuna kohalik territoriaalkaitsepataljon oli juba väljaõppe läbinud ja komandöril oli lahingukogemust, mis on territoriaalkaitse haruldane (enamasti astuvad lahingukogemusega isikud relvajõududes).

Sõjategevus Irpini lähistel oli ränk. Näiteks kui Kiievi territoriaalkaitse üksused Irpini sisenesisid, olid Pihkva õhudesantvaelased neist vasemal, neist paremale jäid motoriseeritud jalaväeüksused ja suur tööstuspiirkond. Kaotustest hoolimata täitsid territoriaalkaitseüksused ülesande. Igatahes tuleb rõhutada, et territoriaalkaitse kaasamine vahetusse rindetegevusse on erandlik ja erakordne. Hersoni territoriaalkaitsejõudude kohta kanti ette 30–60 inimkaotusest, sest komandörid olid nad sõja alguspäevil

Relvade kaootiline jaotamine sõja alguspäevil oli viga. Kuna vaenlased lähenesid kiiresti pealinnale, ei jõutud põhjalikult kontrollida igaühte, kes relva vastu võttis.

maha jätnud; nad suutsid ise organiseeruda, ent kõik said lahingus surma.

Üldiselt on territoriaalkaitsejõudude sõjategevusse kaasamine ebasoovitav. Neil on abifunktsioon – sõjaväe toetamine. Territoriaalkaitsejõud võtavad aktiivselt osa taganevate vaenlaste otsimisest ja tuvas-tamisest, lisaks võtavad territoriaalkaitseüksused osa allatulistatud lennukite ja helikopterite pilootide otsimisest.

Operatsioonidele linnades ning patrullidele Kiievis ja teistes linnades tuli suureks kasuks territoriaalkaitseüksuste osalemine korra hoidmisel. Territoriaalkaitse patrullidele on koostatud omaette ajakava: määratud üksus peab kaks tundi kontrollpunktis vahti, siis on koos politseiga linnakvartalite vahel kaks tundi patrullis, seejärel puhkab kaks tundi, viimaks on tunni jälle kontrollpunktis valves.

Tehtud vead ja nende õppetunnid

Kiievis arreteeriti 120 sabotaaži- ja luure-rühma, neist kaks kolmandikku peeti kinni ümbruskonda põhjalikult tundvate ja kohalike elanikega tihedaid sidemeid omavate territoriaalkaitsejõudude abiga. Territoriaalkaitsejõudude teine tähtis ülesanne on avalikku korda hoida. Korra tagamisega sõjaajal isegi sellises suurlinnas nagu Kiiev on territoriaalkaitsejõud seni oivaliselt hakkama saanud.

Relvade kaootiline jaotamine sõja alguspäevil oli viga. Kuna vaenlased lähenesid kiiresti pealinnale, ei jõutud põhjalikult kontrollida igaühte, kes relva vastu võttis. Oli juhtumeid, kus territoriaalkaitse staabid kaotasid ühenduse mitme kahtlase isikuga, kellele oli relv antud. Igatahes lahendati relvade jaotamise probleemid nädala jooksul.

Teine viga oli kehv kooskõlastamine korrakaitse ja territoriaalkaitse vahel. Näiteks võtsid Kiievis territoriaalkaitsejõud kinni Vene laskuri, kes oli end kodutuks maskeerinud, ja viisid ta politseijaoskonda. Kui territoriaalkaitseüksus naasis kohta, kus laskur oli leitud, avastasid nad kaks mobiiltelefoni fotode ja muude luureandmetega. Kui nad läksid uuesti politseijaoskonda, avastasid nad oma üllatuseks, et „kodutul“ oli lubatud lahkuda. Hiljem said nad teada, et mees oli Vene sabotaaži- ja luurerühma liige, keda politsei oli pikemat aega otsinud. Ilmne järeldus on, et vaja läheb paremat kooskõlastamist politsei ja territoriaalkaitse vahel.

Põgenikud 5. märtsil Irpini jõe silla all. Kiievi Irpini eeslinnas toimunud lahingutest võtsid osa ka territoriaalkaitsejõud. AP/Scanpix

Ukraina NATOsse astumisest võidaksid mõlemad

Ukraina on kolm kuud võidelnud väärtuste eest, mis on NATO aluseks. Tema relvajõud on üles näidanud julgust, tugevust ja osavust. Ta väärrib NATO liikmesust sama palju kui Soome ja Rootsi ning NATO ise väärrib tugevat liitlast nagu Ukraina.

HANNA ŠELEST

välispoliitika nõukoja Ukraina Prisma julgeolekuprogrammide direktor

„NATO on teretulnud Ukrainaga ühinema. Ukrainal on NATO suhtes avatud uste poliitika.“ Säärased naljad olid väga armastatud 2022. aasta märtsis, esimestel nädalatel pärast Venemaa täiemõõdulist kallaletungi Ukrainale. Nii pilgati NATO avatud uste poliitikat Ukraina ja Gruusia suhtes, jälgendades kaitsealliansi dokumentide sõnastust viimastest aastatest. Naljade varjus on NATO ja sinna soovivate riikide suhted keerukad.

Valearusaamad ja suhtlusvead

Ukraina on liikumist NATOsse 2019. aastast peale kiirendanud. Sel aastal lisas ta põhiseadusse eesmärgi ELi ja NATOga

ühineda. 2020. aastal sai Ukraina NATO eripartneri staatuse. Veebruariks 2022 oli põhjust loota, et Ukraina pälvib juunis Madridis toimuval tippkohtumisel erilist tähelepanu ning NATO uues strateegilises kontseptsioonis kõneldakse otsekoheselt tema võimalikust liikmesusest.

Veebruarist alates on Ukraina ja NATO tulevaste suhete kohta tekkinud hoopis rohkem küsimusi kui visioone. See, mida on nimetatud võimaliku takistusena – et NATO laienemise korral paneb Venemaa Ukraina suhtes toime agressiooni –, on saanud teoks isegi ilma laienemiseta. Paljud Euroopa poliitikud ei saanud endiselt aru, et takistades Ukrainat NATOga ühinemast ning keeldudes talle teekaarti

(MAP) pakkumast, ei hoidnud nad Venemaa tegevust ära, vaid tegid selle hoopis tõenäolisemaks, sest Kreml märkas, et ähvardamine oli edukas.

Märtsis esinesid NATO tippametnikud arvukate avaldustega teemal, mida NATO ei saa teha. Ta ei saa lennukeelutsooni kehtestada, reaktiivlennukeid tarnida ega oma vägesid riiki tuua. See oli esimestel sõjanädalatel kaitsealliansi strateegilise kommunikatsiooni suurim viga. Need avaldused jätsid mulje nõrgast ja jõuetust organisatsioonist. Ukrainas muutusid populaarseks meemid, milles väideti, et NATO on kõige argpükslikum organisatsioon. Seda sõnumit võimendasid venemeelsed isikud veelgi.

Kuna teatud poliitikud Ukrainas polnud NATO suutlikkustest piisavalt informeeritud, puhusid nemad NATO-le seatavaid ootusi liiga suureks. Neid väärarvamusi

Veebruarist alates on Ukraina ja NATO tulevaste suhete kohta tekkinud rohkem küsimusi kui visioone.

misi võimendas kaitsealliansi ja üksikute liikmesmaade suutlikkuste pidev äravahtamine. NATO otsustamatust mõisteti ja kirjeldati tema läbikukkumisena. Üha enam poliitikuid kahtles, kas NATO jaksab Ukrainat sõjas aidata, veel enam, kas niivõrd nõrga organisatsiooni poole tasub pöörduda. Sotsioloogilise küsitlusega, mida uuringufirma Rating viib läbi iga kahe nädala järel, tuvastati, et toetus NATO-le tõusis Ukrainas 62 protsendilt jaanuaris

76 protsendile märtsis, ent aprilliks oli langenud tagasi 68 protsendi juurde.

Ukraina ja NATO olid nõiaringi sattunud. NATO ametnikud kordasid alatasa, et allianss ei saanud Ukrainat kaitsta, sest ta polnud liige (samad ametnikud olid aastaid väelnud vastu Ukrainale teekaardi andmisele, et Ukraina ja Atlandi-ülest julgeolekut mitte ohtu seada). Ukraina väitis omakorda, et kui NATO ei soovi Ukrainat oma liikmeks, peab ta seda avalikult tunnustama, et Ukraina saaks asuda oma julgeolekule muid tagatise otsima.

NATO on enamat kui artikkel 5

Vaid vähesed eksperdid ja poliitikud taipasid seletada, et NATO-protsess tähendas Ukrainale enamgi kui artikkel 5 kollektiivkaitse tagatist. Ukraina relvajõud olid NATO standardite nimel tehtud

Ukraina president Volodõmõr Zelenskõi pärast Butša massimõrva sündmuspaigal käimist ajakirjanike ees. AFP/Scanpix

Üha enam poliitikuid kahtles selles, kas NATO jaksab Ukrainat sõjas aidata, isegi selles, kas niivõrd nõrga organisatsiooni poole tasub püüelda.

reformidest ja väljaõppest palju võitnud. Erinevused Ukraina ja Venemaa sõjaväelises kultuuris olid ilmsed sõja alguspäevadest peale. Ukraina vanemohvitseride algatusvõime (erinevalt Venemaa jäigast sõjaväehierarhiast), parem side ja koordineerimine ning Läänest saabuva relvastuse paindlik omaksvõtt võimaldasid Ukraina relvajõududel asuda kaitseks, mis oma vastupidavuselt ületas arvukate Euroopa poliitikute ootusi tunduvalt.

Asjaolu, et Ukraina kohta jäid selged avaldused tulemata, aitas paraku kaasa Venemaa mõjuoperatsioonidele Ida-Euroopa riikides, kus kahtlused NATO suutlikkuses neid kaitsta on laialt levinud. Ukrainal ja NATO-l oli tõsiselt vaja kommunikatsioonistrateegiat muuta – selle asemel et teatada, mida NATO ei saa teha, oli vaja kõnelda sellest, mida NATO oli teinud või hakkab tegema. Muudatus sai ilmsiks pärast NATO erakorralist tippkohtumist 24. märtsil, kui uutmoodi kõlasid nii pressiteade kui ka NATO riigipeade ja valitsusjuhtide deklaratsioon. Aga Ukraina liikmestaatuse küsimust asuti vaigistama.

Ukraina soomestamine

Peaaegu kakskümmend aastat on Ukrainale soovitatud Soome neutraliteedimudelit. Seda, et Soome oli Teise maailmasõja järel valinud neutraalse staatuse, esitati meetodina suveräänsuse ja iseseisvuse hoidmiseks. Ukraina põhiseaduse muudatused 2019. aastal ilmselt välistasid sõrased valiku. Ikkagi mainiti seda Vene-Ukraina kõnelustel Istanbulis taas.

Ukraina välisministeerium on kaks viimast aastat teinud palju juttu vajadusest luua riigi julgeoleku parandamiseks kahe- või mitmepoolseid alliansse. Ettepanekute hulgas on Lublini kolmnurk (Ukraina-Poola-Leedu), Ukraina-Türgi kvadriiga (kohtumistel osalevad mõlema riigi kaitse- ja välisministrid – toim) ning

asjane Ukraina-Poola-Ühendkuningriigi kokkulepe. Säärased algatusi ei peetud NATO alternatiivideks, vaid lisavariantideks, mida taotleda ajal, mil alliansi täisliikme staatus polnud veel mõeldav.

Vastuseta põhiküsimus

Istanbuli läbirääkimiste järel teatati ajakirjanduses ettepanekutest – mis olevat lähtunud Ukrainalt –, et ta võiks soostuda neutraalse staatusega ning vastutasuks julgeolekutagatiste eest loobuks igasugustest NATO-väljavaadetest. Teadaannetes visandati järgmised põhimõtted: need uued garantiid peavad olema Budapesti memorandumist kinnitustest tulemuslikumad, need peavad olema tugevamad NATO artiklist 5 ning garantiirikide nimekiri peab tulema pikk. Ettepanekutes sisalduvaid sätteid sõjalise toetuse ja raskerelvastuse andmise kohta ei saanud siiski plussidena esitada, sest Ukraina oli sõrased toetust vastu võtnud juba ilma igasuguste julgeoleku-garantiideta.

Erinevused Ukraina ja Venemaa sõjaväelises kultuuris olid ilmsed sõja alguspäevadest peale.

Üks pakilisemaid muresid oli, et keegi ei osanud seletada, mida tähendas „tugevamad NATO artiklist 5“. Ruttu kinnitasid Ühendkuningriik ja teised riigid, et artikkel 5 kollektiivkaitse põhimõtet saab ellu viia üksnes NATO raames. Vastuseta jäi põhiküsimus: millised oleksid julgeolekutagatised, mida Ukraina võiks võtta vastu selle eest, et ta loobub oma suveräänsusest õigusest valida sõjaliste liitude vahel.

Teine tähtis küsimus oli võimalike garantiirikide nimekiri. Esmalt nimetati 11 riiki – Hiinat, Iisraeli, Itaaliat, Kanadat, Poolat, Prantsusmaad, Saksamaad, Ühendkuningriiki, Türgit, USA-d ja Venemaad, kellele saaks lisada riike, kes selleks soovi avaldavad. Loetelu paistis kahtlane. Rumal oleks tõe pähe võtta garantiisid Venemaalt, kes on rikkunud tervet hulka kahe- ja mitmepoolseid lepinguid. Hiina ei garanteeri kunagi teiste riikide julgeolekut ning pealegi oli ta sõja alguses võt-

nud venemeelse hoiaku. Esialgu olid ka Itaalia ja Iisrael Venemaa tugeva mõju all ning hakkasid alles mais sõja kohta teistsuguseid arvamusi väljendama. Saksamaa, kes oli enne sõda tõkestanud Ukraina varustamist relvadega ning alustas relvade tarnimist pärast kahekuulist innukat õigustamist, miks ta seda teha ei saa, jättis loetelus veidra mulje.

Ukraina läbirääkimiste ja julgeolekutagatiste otsingutega samal ajal otsustas sõjalisi liite vältinud Soome, keda oli pidevalt Ukrainale eeskujuks toodud, Vene ähvarduste tõttu loobuda aastakümnete pikkusest praktikast ja hakata NATOsse kandideerima. Nii saavutas Venemaa Föderatsioon soovitud vastupidise tulemuse. NATO laienemist oli Venemaa pidanud eksistentsiaalseks ohuks, kuid Venemaa provotseerimata agressioon Ukrainas kutsus esile NATO jõulisema kohaloleku oma idatiival ning arvatavasti kõige kiirema uute liikmete – Soome ja Rootsi – vastuvõtu.

NATO topeltstandardid?

Paraku ilmnes seejuures Ukraina ja Soome ebavõrdne kohtlemine. Ehkki mõlemad riigid piirnevad Venemaa Föderatsiooniga ja Moskva on mõlemat ähvardanud, kutsuti Soomet ja Rootsit NATOsse astuma niipea, kui nad teatasid, et on valmis oma staatuse üle järele mõtlema, ehkki Ukraina on NATO väidetavasti avatud uksele aastaid koputanud. Aprillis ütles NATO peasekretär Jens Stoltenberg, et „Soome ja Rootsi võetakse avasüli vastu, kui nad otsustavad 30 riigist koosneva sõjalise organisatsiooniga ühineda, ning neist võivad liikmed saada õige ruttu“.

Loomulikult toetasid Ukraina eksperdid Põhjala riikide astumist NATOsse, aga

NATO laienemist oli Venemaa pidanud eksistentsiaalseks ohuks, kuid provotseerimata agressioon kutsus esile NATO jõulisema kohaloleku oma idatiival ning arvatavasti kõige kiirema kahe uue liikme vastuvõtu.

samal ajal tekkisid neil põhjendatud küsimused. Miks ei peetud Venemaa ähvardusi ja ühist piiri Soome puhul takistuseks, aga Ukraina puhul olid nad seda aastakümneid olnud? Isegi kui kiire vastuvõtu lubadust saab põhjendada Soome ja Rootsi demokraatia kõrge taseme ja võimega teha NATOga koostööd, siis miks ei kuulnud Ukraina ja Gruusia kordagi, et neid võetakse avasüli vastu? Paaril viimasel aastal on jäänud mulje, et NATO ukSED on küll avatud, aga uued liikmed pole tegelikult teretulnud.

Kolm sõjakuud on tõendanud, et Ukraina relvajõud ja rahvas väärivad kohta NATO ning allianss võidaks Ukraina vastuvõttust. Ehkki relvajõud olid koostalituse-

**Kolm sõjakuud
on tõendanud,
et kui Venemaad ja
tema tegusid karta,
on kaotus selge veel
enne võitluse algust.
Kui ise mitte karta,
siis kaotab hoopis
Venemaa.**

võime kallal juba töötanud, kiirendasid Läänest pärinevate relvade vastuvõtt ja nii saadavad praktilised kogemused arengut tohutult. Ukrainal on tõelisi sõjakogemusi,

mis puuduvad mitmel NATO liikmesmaal. Ukraina on oma truudust demokraatlikele väärtustele ja põhimõtetele kinnitanud valmisolekuga nende eest võidelda.

Kolm sõjakuud on tõendanud, et kui Venemaad ja tema tegusid karta, on kaotus selge veel enne võitluse algust. Kui ise mitte karta, siis kaotab hoopis Venemaa. Ukraina on nüüd tugev mitte ainult oma relvajõudude vastupanu poolest, vaid ka tänu sellele, et ta tunnetab NATO riikide tuge. NATO-Ukraina-Venemaa kolmnurgas on põhimõtete muutuste aeg. Allianss peaks Moskvale mõtlema asemel hakkama mõtlema iseendale ning sellele, kui tugev ta oleks, kui tema ridades oleksid Soome, Rootsi ja Ukraina. D

NATO töötajad valmistusid tänavu aprillis NATO peakorteris Ukraina välisministri Dmõtro Kuleba visiidiks. AP/Scanpix

Igaüks saab Ukrainat aidata!

Ukrainat ja ukrainlasi saab toetada nii rahaliselt, asju või teenuseid annetades, sõjapõgenikele töö- või elukohta kohta pakkudes kui ka vabatahtlikuna abistades.

Põhjaliku ülevaate Ukraina ja ukrainlaste abistamise võimalustest leiad lehelt kriis.ee/aita-ukrainat

Elagu Ukraina! Слава Україні! Героям слава! #StandWithUkraine

Slava Ukraini!

Kodanikualgatus Slava Ukraini MTÜ varustab Ukraina rindemeedikuid esmaabivahenditega ning annab Ukraina inimestele teadmise, et abi on võimalik ja see jõuab kiiresti nendeni, kes võitlevad oma riigi ja inimeste elude eest.

slava.ee

Ühistegevus „Ukraina heaks!“

„Ukraina heaks!“ on kolme Eesti vabaühenduse – MTÜ Eesti Pagulasabi, MTÜ Mondo ja MTÜ Ukraina Kultuurikeskus – algatus Ukraina rindelähedaste elanike ja teiste haavatavate gruppide abistamiseks.

www.ukrainahaaks.ee

Eesti Punane Rist

Eesti Punane Rist kasutab kogutud annetusi Ukraina elanike igakülgselt toetamiseks kohapeal, kus on abistamas 4000 punaristlast nii Ukraina Punasest Ristist kui ka Rahvusvahelisest Punase Risti Komiteest.

redcross.ee/anneta/ukraina

Toidupank

Toidupank kogub rahalisi annetusi toiduabi ostmiseks, samuti toiduaineid. Annetusena on oodatud pika säilivusajaga toiduained, mida saab hoida toatemperatuuril: väikelaste- ja beebitoit, lihakonservid, kala-konservid, purgitoidud, purgisupid, makaronid, kuivained (riis, tatar jm), pudrumaterjal (kaerahelbed, riisihelbed jm), tee, kohv, kakao, rosinad, pähklid.

www.toidupank.ee/ukraina

Päästeliit

Päästeliit kogub annetusi Ukraina päästjate abistamiseks. Võta ühendust info@paasteliit.ee või telefonil 527 4112.

Oodatud on spetsiifiline päästevarus, nagu tuletõrjajate saapad, kuumakindlad riided, tuletõrjuja kiivrisukad, kerged keemiakaitse-ülikonnad, ABEK-filtritega (gaasi- ja tolmufiltrid) respiraatorid, keemiliste ühendite identifitseerimiskomplektid (CAIS), termokaameraga droonid, kiivrilambid, kaasaskantavad gaasidetektorid, termokaamerad, mootor-saad.

Rahaline annetus

Toetada saab ka rahalise panusega, mille eest Päästeliit soetab eelnimetatud vahendeid ja korraldab nende kohale viimise. Annetada saab Päästeliidu kontole EE547700771002741382 märksõnaga „Ukraina“.

Töökohad Ukraina sõjapõgenikele

Ukraina sõjaolukorra tõttu on Eestisse jõudnud palju inimesi, kes on valmis siin ka tööle asuma. Samal ajal on hulk tööandjaid, kes otsivad töötajaid ja soovivad Ukrainast saabujatele tööd pakkuda.

Eesti Töötukassa avas internetikeskkonna, kus tööandjad saavad panna üles tööpakkumised ja Ukrainast saabunud inimesed või nende kontaktid Eestis saavad tööandjatega ühendust võtta ning uurida töövõimaluste kohta.

www.onlineexpo.com/ee/tookohad-ukrainlaste-jaoks-eestis

MTÜ Vaba Ukraina

MTÜ Vaba Ukraina kogub annetusi, et saata Ukrainasse rindel vabaduse eest võitlejatele meditsiinitarvikuid ja luuredroone. Vastavalt vajadusele kogub MTÜ ka esemeid, millest annab teada sotsiaalmeedias.

Annetada saab

- meditsiinivarustuse soetamiseks ülekandega MTÜ Vaba Ukraina annetuskontol Coop pangas: EE654204278623197306.
- luuredroonide soetamiseks ülekandega MTÜ Vaba Ukraina annetuskontole SEB pangas: EE031010220294765222.

Pane tähele! MTÜ Vaba Ukraina kaudu annetamine ei ole praegu tulumaksuvaba.

Elukoha pakkumine Eestis

Kui soovid pakkuda Ukraina sõjapõgenikele majutust, tee seda Kinnisvara24 Ukraina lehel.

kinnisvara24.delfi.ee/ukraina

Vabatahtlik tegevus

Kui soovid Eesti Pagulasabi aidata vabatahtlikuna, pane end kirja Eesti pagulasabi kodulehel.

www.pagulasabi.ee/paku-abi

GoWorkABit – vabatahtlikuks!

Eesti suurim tööampsuplatvorm GoWorkaBit lõi spetsiaalse keskkonna neile humanitaarabiga seotud projektidele, kuhu on päevaks, nädalaks või pikemalt vaja appi vabatahtlikke erialaspetsialiste ja töökäsi näiteks toidu- ja esmatarbekaupade kogumisel, pakkimisel ja abivajajateni toimetamisel ning toe pakkumisel sõjapõgenikega seotud abistavates tegevustes.

goworkabit.com

Mida on Madridis oodata?

Juuni lõpus Madridis NATO tippkohtumisele kogunevad NATO riigipead ja valitsusjuhid võtavad eeldatavasti vastu uue strateegilise kontseptsiooni. See tähtis dokument määratleb Euro-Atlandi piirkonda ähvardavad ohud ja selle, kuidas NATO neile reageerima peab. NATO peasekretäri abi kaitseinvesteeringute küsimuses Camille Grand räägib, mida on tema arvates oodata NATO viimaste aastakümnete tõenäoliselt kõige tähtsamalt tippkohtumiselt.

MARTIN HURT

Rahvusvahelise Kaitseuuringute
Keskuse teadur

2010. aastal, kui võeti vastu NATO viimane strateegiline kontseptsioon, valitses Euroopas rahu ja Venemaad peeti potentsiaalseks strateegiliseks partneriks. Hiinat ei mainitud selles dokumendis üldse. Praeguseks on Venemaa koostööle Läänega otsustavalt selja pööranud ja alustanud NATO piiride ääres täiemahulist sõda. Hiinast on samal ajal saanud suur jõud globaalsel areenil. On selge, et Madridi tippkohtumine kujuneb osalejatele väga tõiseks. Milliseid tulemusi te sellelt tippkohtumiselt ootate?

On igati põhjust arvata, et Madridi tippkohtumine on väga tähtis, sest see toimub Euroopa külma sõja järgses ajaloos väga

erilisel ajal: NATO piiride ääres on alanud taas suur sõda, kus kasutatakse jõudu nii jõhkralt nagu viimati Teise maailmasõja ajal. Selles kontekstis ongi see tippkohtumine tulemuste seisukohalt ülitähtis. Tõstan esile neist kolm.

Esimene on loomulikult NATO strateegiline kontseptsioon. See dokument võetakse vastu vaid üks kord kümne aasta jooksul. NATO viimane strateegiline kontseptsioon võeti vastu 2010. aastal. See on Washingtoni lepingu järel tähtsuselt teine dokument ja Madridis ongi liitlastel võimalus see vastu võtta. Lisaks saavad NATO riigipead ja valitsusjuhid selles jagada oma nägemust lähitulevikust. See praegu liitlaste vahel läbirääkimisel olev

dokument kajastab hetkeseisu nii maailmas kui ka NATO endas ning määratleb samal ajal meie põhieesmärgid.

Teine tulemus on seotud alliansi võimekuse jätkuva optimeerimisega. Alates Krimmi õigusvastasest annekteerimisest 2014. aastal oleme teinud suuri jõupingutusi selle nimel, et kohendada oma sõjalist võimekust ja kaitsekulutusi, ning teinud selles ka tähelepanuväärseid edusamme. Nüüd on aeg liikuda edasi järgmisele tasandile. Meie arutelud algasid juba Ukraina kriisi alguses ja kestavad kindlasti tippkohtumiseni välja.

On selge, et NATO peab keskendumas kollektiivkaitsesele ja oma võimekuse parandamisele, et kaitsta liikmesriike idatiivalt lähtuvate ohtude eest. Samal ajal peab NATO jääma kindlaks 360-kraadisele julgeolekukäsitlusele, sest lõuna- ja kagutiivalt – seal hulgas Venemaalt – lähtuvad ohud ei ole kuhugi kadunud. See on väga tähtis asjaolu, mis hakkab eeloleval aastal alliansi tegevust märkimisväärselt suunama.

Kolmandaks võib nimetada eesmärgi rakendada NATO tegevuskava 2030. aastani. See dokument näeb ette, et allianss tuleb muuta organisatsiooniks, mis vastab oma otstarbele, ning tagada, et ta oleks võimeline toime tulema uute ohtude ja väljakutsetega. Põhikohal on kliimamuutused, innovatsioon ja tehnika arendamine eesmärgiga säilitada meie sõjaline paremus.

Palun täpsustage viimati nimetatut – NATO tegevuskava 2030. aastani.

Kas sellega seoses on oodata eduaruannet või hoopis strateegilist dokumenti, mis tuleb vastu võtta?

Jutt on konkreetsetest otsustest ühise rahastuse, kliimamuutustega toimetuleku, innovatsiooni, kõigi meie eesmärkide ja konsultatsioonimehhanismide kohta. Kõik need otsused tehti põhimõtteliselt juba 2021. aasta Brüsseli tippkohtumisel. Nüüd on aeg neid otsuseid täitma hakata.

See sobib strateegilise kontseptsiooniga hästi kokku: ühelt poolt on olemas visioon ja teiselt poolt konkreetsed otsused selle ellu viimiseks. Kuidas on 24. veebruaril hargnema hakanud sündmused mõjutanud seda, mis oli Brüsseli perspektiivist vaadates kavandamisel juba jaanuaris ja veebruaris?

NATOs on alates 24. veebruarist toimunud tööpoolest muljetavaldavalt palju.

CAMILLE GRAND

NATO peasekretäri abi kaitseinvesteeringute küsimustes alates 4. oktoobrist 2016.

Aastatel 2008–2016 oli ta Prantsusmaa juhtiva kaitse- ja julgeolekuküsimuste mõttekoja Fondation pour la recherche stratégique (FRS) peadirektor. Oma teadustöös ja kirjutistes on ta käsitlenud kaitsepoliitika, NATO, tuumapoliitika ja raketitõrje teemasid.

Ta on töötanud ka Prantsuse välisministeeriumi strateegia-, julgeoleku- ja desarmeerimisdirektoraadi desarmeerimise ja mitmepoolsete suhete asedirektorina (2006–2008). Sel ajal olid tema pädevuses keemia- ja biorelvade leviku tõkestamise ning tavarelvastuse piiramise küsimused. Lisaks osales ta Prantsusmaa esindajana rahvusvahelistel läbirääkimistel ning ELi ja NATO kõrgetasemelistes töörühmades.

Aastatel 2002–2006 oli ta Prantsuse kaitseministri eriasistent rahvusvaheliste suhete küsimustes ja diplomaatilise nõustaja abi rahvusvahelise kaitse- ja relvastuskoostöö, poliitika planeerimise ning tuuma- ja raketitõrjepoliitika valdkonnas.

Ta on kirjutanud mitu raamatut ja monograafiat ning hulga Euroopas ja Ameerikas välja antud raamatutes ja ajakirjades avaldatud artikleid strateegilise olukorra kohta, mis käsitlevad peamiselt kaitsepoliitika, Euroopa julgeoleku, NATO, tuumapoliitika, raketitõrje, massihävitusrelvade leviku tõkestamise ja desarmeerimise teemasid.

Allikas: NATO

Me jääme üheskoos poliitiliselt endale kindlaks ja säilitasime ühtekuuluvuse. Lisaks väljendasime väga suurt üksmeelt Ukraina kriisile reageerides – nii Ukraina toetamisel kui ka vajalike sammude astumisel, et kaitsta kõiki liitlasi Venemaa sõjategevuse laienemise eest NATO territooriumile.

Kõigi liikmesriikide ja ka alliansi juhtide sõnum on korduvalt olnud täiesti selge. Ja me ei ole piirdunud ainult sõnadega. Esimest korda pärast külma sõja lõppu on suur osa meie Euro-Atlandi vägedest – üle 40 000 inimese – antud NATO Euroopa vägede kõrgema ülemjuhataja (SACEUR) otsese kontrolli alla. Nii kiireid ja otsustavaid samme ei ole NATO seni oma ajaloos veel astunud. Sellega anti Venemaale väga selgelt mõista, et Ukraina sõja laienemine NATO territooriumile ei ole mitte üksnes väga halb mõte, vaid toob kaasa ka NATO kollektiivse reaktsiooni kogu oma erakordse sõjalise tugevusega.

”

Me jääme üheskoos poliitiliselt endale kindlaks ja säilitasime ühtekuuluvuse. Lisaks väljendasime väga suurt üksmeelt Ukraina kriisile reageerides – nii Ukraina toetamisel kui ka vajalike sammude astumisel, et kaitsta kõiki liitlasi Venemaa sõjategevuse laienemise eest NATO territooriumile.

Lahtine on muidugi küsimus, mida sellest sõjast õppida. See sõda ei ole paljastanud ainult Venemaa nõrkust, vaid näitab ka Vladimir Putini valmisolekut kasutada suurt jõudu ja seda, et ta ei kavatsegi end sõjas tagasi hoida. Seda teades peame oma kollektiivkaitsese põhimõtetele ja kaitsehoiakule väga kindlaks jääma. Võib juhtuda, et NATO läheb oma idatiival eelüksustelt üle eelkaitsesele. Uut külma sõda arvatavasti ei tule – kumbki pool nii

kaugel veel ei ole. Küll aga tähendab see, et peame oma mõtlemises lähtuma kollektiivkaitse vajadustest ja sõjalistest riskidest ehk täpsemalt sellest, kuidas sõda õigete otsustega ennetada ja ära hoida. Selleks peab NATO oma sõjalist võimekust enam ja kiiremini optimeerima ning oma kaitse- ja heidutushoiakut igati tugevdama. NATO peab suutma toime tulla iga potentsiaalse ohuga ja andma väga selge sõnumi, et meie kaitse- ja heidutushoiakus ei ole ühtki ärakasutatavat auku ning kõik liitlased on kaitstud.

Kui mõelda Soome ja Rootsi ühinemisele, siis kuidas mõjutaks see Läänemere piirkonna ja üldiselt kogu Euroopa julgeolekut?

NATOga ühinemine on ennekõike nende riikide enda otsus. Selles NATO ja Venemaa põhierinevus seisnebki: NATO puhul otsustavad riigid ise, kas nad tahavad liikmeks saada, ja kui nii, siis läbivad selleks siseriikliku demokraatliku protsessi. NATO peab selle tulemusega leppima.

Soome ja Rootsi on ilmselgelt väga lähedased partnerid – NATOs nimetatakse neid eripartneriteks ja nad on seda olnud juba aastaid. Me oleme nendega koostööd teinud nii koostegutsemisvõime kui ka paljudes muudes küsimustes. Viimastel aastatel on nad NATO juhtimisel osalenud mitme kriisi ohjamisel. Seeläbi sobitub nende sõjavägi NATO süsteemidesse palju lihtsamini kui mõne teise

”

Soome ja Rootsi NATOga ühinemise korral tugevneb meie põhjatiiva ja Baltimaade kaitse. Kui nad mängu astuvad, muutub strateegiline olukord lihtsamaks.

liitlase oma, kel on tulnud täieliku koostegutsemisvõime saavutamiseks läbida märksa pikem tee. Ja see on hea: kui nad ühinevad, on nende sõjaväge võrdlemisi hõlbus integreerida.

Nende ühinemise korral tugevneb meie põhjatiiva ja Baltimaade kaitse. Eesti tunneb end ju Põhjas pisut üksildasena. Kui Soome ja Rootsi samuti mängu astuvad, muutub strateegiline olukord lihtsamaks. Igal juhul on nende riikide ühinemine NATO-le kasulik.

Kokkuvõttes tähendab see, et Soome ja Rootsi ühinemisega saaks NATO enda perre kaks väga tõsiselt võetavat riiki, kaks väga lähedast partnerit. Kui nad otsustavad ühineda, muutub nende julgeolek NATO toel tunduvalt kindlamaks. Samamoodi hakkavad nad ise täiendama NATO julgeolekut – mitte ainult oma piirkonnas, vaid ka laiemalt.

Räägime järgmiseks NATO hoiakust Venemaa suhtes. Milliseks kujuneb see lähi- ja ka kaugemas tulevikus?

Esiteks tuleb aru saada, et NATO on omalt poolt astunud samme, et Venemaa partnerlussuhteid sõlmida. 2000. aastate alguses oli hetki, kus tundus, et sellest saab isegi asja: oli hulk vahetusprogramme, ühiseid töörühmi ja muidugi NATO-Venemaa Nõukogu.

NATO-le otsustas teadlikult selja pöörata president Putin. Võiks öelda, et ta on alates 2008. aastast pingeid NATOga võimendanud. Putin on kahjuks lõhknud Euroopa julgeoleku alused, ta ei ole taganenud mitte ainult NATO-Venemaa Nõukogust, vaid ka relvastuskontrollilepingutest, OSCE kohustustest jne.

Eskaleerunud ei ole ainult Putini retoorika, vaid ka tema tegevus NATO suhtes. Selles kontekstis peab NATO

tõdema, et Venemaad ei saa praegu partneriks pidada.

Me loodame muidugi, et meil õnnestub Venemaaga uuesti vastastikku kasulikke dialoogi astuda. Praeguses olukorras on see üha raskem. Venemaal ei ole vastastikuste suhete vastu mingit huvi. Seega peavad meie suhted seniks piirduma teatavate meetmetega pingete maandamiseks ja pingete kuhjumise vältimisega, milleks me püüame säilitada minimaalse läbipaistvuse. Me jääme endale kindlaks, et NATO ei ole Venemaaga sõjas. Me oleme alati olnud kaitseühendus ja kavatseme selleks ka jääda. Sellegipoolest oleme valmis kaitsma end juhul, kui Venemaa ei taha NATO liikmetega enam ühelgi teemal konstruktiivset dialoogi pidada.

Mainisite, et kavatsete säilitada teatavad meetmed pingete maandamiseks. Kas need meetmed ka toimivad? Kas need on juba olemas? Mis seisus need praegu on?

Vastan sellele üsna üldiselt. Ütlen vaid seda, et praegu on kõigil ja eriti NATO-l vaja olla mingil määral ettevaatlik, et vältida arusaamatusi meie ja Vene vägede tegevuse tõlgendamisel.

”

Me loodame muidugi, et meil õnnestub Venemaaga uuesti vastastikku kasulikke dialoogi astuda. Praeguses olukorras on see üha raskem. Venemaal ei ole vastastikuste suhete vastu mingit huvi.

Mis puudutab pingete maandamist, siis ei ole meil selleks praegu nii tugevat mehhanismi kui näiteks Süürias. Samal ajal hoiame muidugi suhtluskanalid lahti, et vältida eskaleerumist ja õnnetusi.

Kuidas hakkab uus strateegiline kontseptsioon kajastama NATO hoiakut Hiina suhtes?

Meie strateegilises mõtlemises on Hiinal kindlasti oma koht. NATO-le on see

”

Alates Krimmi õigusvastasest annekteerimisest 2014. aastal oleme teinud suuri jõupingutusi selle nimel, et kohandada oma sõjalist võimekust ja kaitsekulutusi, ning teinud selles ka tähelepanuväärseid edusamme. Nüüd on aeg liikuda edasi järgmisele tasandile.

üsnagi uus teema, sest varasemates kontseptsioonides ei ole Hiinat peaaegu mainitudki. Praegu tuleb aru saada, et strateegilise konkurentsi ajastu on juba alanud. Hiina ei ole enam lihtsalt tõusev riik, vaid suur jõud nii Aasias kui ka kogu maailmas. Selle reaalsusega tuleb arvestada.

Samuti tuleb aru saada, et Hiina on Ukraina sõjas olnud suures osas Venemaa poolt. Ta on toetanud Venemaa valitsuse narratiive ja kritiseerinud NATO väidetavat rolli sõjas. Ka sellega peab allianss arvestama.

Lisaks peame aru saama, et isegi kui me tahaksime Hiinat eirata, on ta juba meie rannikutele ja piiridele üsna lähedale jõudnud. Korraldatud on üksikuid ühisõppuseid Läänemeres ja Vaheemeres. Hiina on esindatud küberruumis ja kosmoses, mis võib NATO-le probleeme tekitada. Seega tuleb mõelda, kuidas Hiina olukorda mõjutab.

Ma ei hakka siin strateegilise kontseptsiooni täpset sõnastust edasi andma, sest seda veel arutatakse. Sisuliselt kaalutakse seda, kuidas tegutseda edasi tõdemusega, et Hiina osaleb strateegilises konkurentsis. Hiina on Venemaast väga erinev, sest ta on valmis tõeliseks dialoogiks ühist huvi pakkuvates küsimustes nagu relvastuskontroll ja kliimamuutused.

Kas on veel midagi, mida eesoleva Madridi tippkohtumise kohta teada tasub?

Tahaksin keskenduda oma ülesannetele seoses NATO sõjalise paremise säilitamisega. Lääs on olnud liiga laisk ja arvanud, et sõjanduse vallas meile väärilist vastast ei ole. Viimase aja sündmused ning Venemaa ja Hiina – nagu ka teiste riikide – tehnika areng on näidanud, et see ei ole sugugi nii. Meil on hädasti vaja säilitada oma tipptase, mis tähendab, et peame nii praegu kui ka edaspidi keskenduma

”

Hiina on Ukraina sõjas olnud suures osas Venemaa poolt. Ta on toetanud Venemaa valitsuse narratiive ja kritiseerinud NATO väidetavat rolli sõjas. Ka sellega peab allianss arvestama.

innovatsioonile ja kaitseinvesteeringutele, tagades, et meil ei ole ainult parim varustus, vaid ka parim juhtimis- ja kübervõimekus. See on eeltingimus, et NATO jääb selleks, mis ta on alati olnud – inimajaloo tugevaim sõjaline liit.

Taani peaminister Mette Frederiksen visiidil Tapa sõjaväelinnakus. Märts 2022. Jürgen Randma / riigikantslei

Soome ja Rootsi NATOs: *mare nostrum*'i teostumine

Lähikuudel saavad Soomest ja
Rootsist tõenäoliselt NATO 31. ja 32. liige.
Millised liitlased nad oleksid ja mida
tähendab nende liitumine alliansiga
Põhja-Balti piirkonna julgeolekule?

CHARLY SALONIUS-PASTERNAK

Soome Rahvusvaheliste Suhete
Instituudi juhtivteadur

Soome loodab saada NATO vaatlejaliikmeks 2022. aasta juunis Madridi tippkohtumisel ja täisliikmeks aasta lõpuks. Arvatavasti järgib Rootsi sama kurssi. Sündmuste käik, mis varem oleks paistnud üllatavana, teeb teoks 2014. aasta Lennart Meri konverentsil visandatud *mare nostrum*'i idee, millega Läänemerest saab tööpoolest ELi ja NATO sisemeri.

NATO võidab liikmeks kaks stabiilset Põhjala demokraatiat, kellel on Venemaa suhtes vähe illusioone ning kes lisavad alliansi kollektiivkaitsesse märkimisvää-

set sõjalist suutlikkust. Järeldused, mida siit teha, ulatuvad võimalusest regiooni kaitset teisiti kavandada kuni selleni, et Soomel ja Rootsil tuleb oma strateegilist kultuuri kohandada. Millised liikmed Soome ja Rootsi oleksid?

Avaliku arvamuse tõusulaine

Ootamatul kombel suunas Soomet NATOga ühinema Soome rahva hääl. 2022. aasta mais võib tunduda, et Soome sisetised arengud ja arutelud NATO liikme-

staatuse taotlemiseks olid endastmõistetavad, ent alles aprilli alguses polnud NATOsse kuulumine poliitilisele juhtkonnale ei ainus ega isegi mitte eelislahendus. Igatahes sai tähtsamatele ametiisikutele kiiresti selgeks, et vundament, millele oli rajatud Soome julgeolekupoliitika pärast Krimmi annekteerimist Venemaa poolt, on mõranenud. Elanikkonna enamuse toetusel asus suur osa poliitilisi jõude viima Soomet NATOsse astumise poole. Aprilli lõpuks toetas seda kaks kolmandikku elanikkonnast, kes oli juba enne poliitilist juhtkonda taibanud, et Soome ei tohi jääda Ukraina saatust ootama.

Vähemasti üksikute rootslaste meelehärmiks levis avaliku arvamuse tõusuline kiiresti nendegi rannikule. Pärast

üksikuid komistusi, nagu arvamusaualdus, et liikmestaatus võiks piirkonda destabliseerida (ehkki tegelikkuses teeks seda Venemaa reaktsioon), ning katse veenda Soome poliitilist eliiti NATO protsessist

**NATO saab liikmeks
kaks stabiilset
Põhjala demokraatiat,
kellel on Venemaa
suhtes vähe illusioone
ning kes lisavad alliansi
kollektiivkaitsesse
märkimisväärset sõjalist
suutlikkust.**

loobuma, on Rootsi juhtkond samuti kurssi korrigeerinud.

Millised liitlased?

Lisaks peaaegu igapäevasele dialoogile Soome ja Rootsi ametikaaslaste vahel on fakt, et nüüd toetab NATOsse kuulumist peaaegu kuus rootslast kümnest, loonud Soomes valmisoleku ajastada oma tegevust nii, et kaks riiki taotleksid liikmest koos (viimastel aastatel olid poliitikutud seda tihti sihiks seadnud). Neid riike on küll ahvatlev paarina analüüsida, ent samuti on kasulik mõista, kuidas kummagi riigi identiteeti NATO liikmeina mõjutavad nende ajalugu, arusaam riigikaitsest ja geograafia.

Rootsi peaminister Magdalena Andersson (vasakul) ja Soome valitsusjuht Sanna Marin arutasid ühist teed NATOsse aprillis Stockholmis. EPA/Scanpix

Kui Soome ja Rootsi NATOsse astuvad, tuleb kummalgi oma strateegilist kultuuri kohandada. Kuna Rootsi peab korvama ebaõnnestunud otsust lammutada oma territoriaalkaitse ja säilitama tugeva valmisoleku rahvusvahelisteks operatsioonideks, rajab ta juba uut strateegilist kultuuri. Viie aastaga on Rootsi kaitse harjutamine koos teiste riikidega saanud peamiseks viisiks, kuidas Rootsi taastab oma kaitsevõimet.

Möödunud aastakümne on Soome märkimisväärselt suurendanud rahvusvahelistest õppustest osavõtu ulatust, keerukust ja mahtu ning 2017. aastast peale on Soome kaitseväge kohustatud valmistuma rahvusvahelise abi andmiseks ja vastuvõtuks. Idee, et Soome valmistub üksinda võitlemiseks, on siiski jäänud riigikaitse kontseptuaalseks raamistikuks. Nii Soome elanikkonnal ja riigiparaadil kui ka kaitseväl tuleb psühholoogiliselt kohaneda kuulumisega kollektiivkaitse perre.

Rootsi kaitse harjutamine koos teiste riikidega on saanud peamiseks viisiks, kuidas Rootsi taastab oma kaitsevõimet.

See pole tõenäoline, et Soome ja Rootsi liikmeksastumine muudaks Atlandi-ülese poliitilise põhilist dünaamikat. Näiteks ei kao Ameerika ootused, et Euroopa riigid kollektiivkaitsele rohkem kulutaksid, veel seepärast, et uus liige Soome juba kulutab sisemajanduse kogutoodangust kaks protsenti riigikaitsele. Ent see, mida Soome ja Rootsi teevad lisaks Ühendriikidele ja teistele liitlastele Läänemere ääres, tugevdab survet Saksamaale luua kümne järgneva aastaga tõsiseltvõetavad, operatiivset väärtuslikud maa-, mere- ja õhujõud.

Kollektiivkaitse

Poliitilistel ja praktilistel põhjustel tuleb Rootsil ja Soomel edaspidigi täiustada omavahelist koostööd, kolmepoolset koostööd USAg ja mitmepoolset tegevust, näiteks brittide juhitava ühendekspeetsiooniväe raames. Soome ametnikud on juba rõhutanud, et NATO liikmena jätkab

Nii Soome elanikkonnal ja riigiparaadil kui ka kaitseväl tuleb kohaneda kuulumisega kollektiivkaitse perre.

Soome pürgimusi ELi ja NATO koostöö süvendamiseks, keskendudes praktilistele lahendustele. See hõlmaks jätkuvat toetust ja osalemist hulgas ELi initsiatiivides ühiskondade taastumise võime ja riigikaitse alal, samas tunnistades, et sõjaline kollektiivkaitse jääb NATO asjaks.

Heidutus

Kollektiivkaitse küsimustes tahavad nii Soome kui ka Rootsi, et kaitsealliansis nähtaks neid julgeoleku tootjain. Nende riikide pingutused keskenduvad mõistagi Läänemere piirkonda ja Arktikasse, ent nagu NATO on normiks saanud, tahavad nad arvatavasti osaleda NATO ettevõtmistes mujalgi kaitsealliansi territooriumil (näiteks Vahemere mereväeoperatsioonides). Kuna Soome ja Rootsi juba osutavad Aafrika ja Lähis-Ida julgeoleku- ja arenguküsimustele tähelepanu, pole erilist alust arvata, nagu nad eiraksid lõunapoolsete NATO liikmete huve, ehkki kaitseteavaldamistes keskenduvad nad põhjakaarde.

Kui Soome ja Rootsi on mõlemad 2022. aasta lõpuks NATO liikmed, tuleb regioonil tarvis tehtud reageerimisplaanide põhjalikult revideerida. Rootsi astumine NATOsse ei nõua kaitseplaneerijail märkimisväärset peamurdumist, ent geograafiline eripära – pikk piir Venemaaga – tähendab, et Soome liikmesus valmistab NATO-le planeerimisel mõnevõrra raskusi. Igatahes on Soomel sajandi jagu kogemusi, kuidas oma kaitset kavandada, ning juba väga korralik kaitsevõime.

Mõlema riigi liikmeksastumine hõlbusab varasemate Põhja- ja Läänemere liit-

Kollektiivkaitse küsimustes tahavad nii Soome kui ka Rootsi, et alliansis nähtaks neid julgeoleku tootjain.

laste kaitset. NATO planeerijail on põhjust kuulata, kuidas Rootsi ja Soome on juba kavandanud Läänemere alade kaitset. Pealegi on Soomel ideid, kuidas oma piiride kaitset lihvida ja Venemaale kohaseid vihjeid jagada. Kaalumist vajab uue operatiivstaabi rajamine, tõenäoliselt Rootsi.

Tuumahoidutus

Heidutuse tugevdamist on nimetatud tähtsaimaks põhjuseks, miks Soome soovib NATOsse astuda. Seega tuleb Soomest oodata, et ta võtaks osa NATO senistest ja uutest pingutustest tavarelvaheidutuse tugevdamiseks. Arukas oleks esialgu väike panus Eestisse eelpaigutatud vägedesse, võib-olla pioneerüksus nagu see, kes igal aastal Eesti kaitseväge õppustest osa võtab. Samuti mõistlik ja üsnagi lihtne oleks enda peale võtta üks Balti õhuturbe rotatsioonidest, eriti kui Soome hävituslennukid baseeruksid Soomes. Rootsil tuleks missioonist osa võtta Leedust Šiauliaist ning ühtlasi jätkata luureandmete kogumist vee alt ja atmosfäärist.

Mõlema riigi liikmeksastumine hõlbustab varasemate Põhja- ja Läänemere liitlaste kaitset.

Debatis NATOsse astumise üle on Soome liidrid samuti nimetanud täiendavat heidutust, mida kujutavad tuumarelvad. Ehkki Soome rahuajal tuumarelvi oma territooriumile ei sooviks, pole tõenäoline, et ta tahab konkreetseid piiranguid, vaid äärmuslikes olukordades on ta nõus tuumamissioonides kaasa tegema. Seepärast tuleks oodata Soome osavõttu NATO tuumaplaneerimisgrupist. Nii sugune pragmaatiline suhtumine tuumahoidutusse eristab Soomet mõnevõrra Rootsist, kus tuumarelvade küsimus on alati olnud poliitiliselt keerulisem.

Kui kõik läheb plaanilt, ei tule see võib-olla üllatusena, et Põhja- ja Läänemere julgeolekuarhitektuuri *de facto* ühendamiseni seni nähtud moel – *mare nostrum*'i tekkeni – viib Soome elanikkonna tungiv karje, sest nende esivanemad on sajandeid Vene agressiooni omal nahal tunda saanud. ①

ANDRÉ LOESEKRUG-PIETRI

Euroopa murranguliste tehnoloogiatega ühisalgatuse (JEDI) esimees

Kaitseinvesteeringud muutunud maailmas

Euroopas kahe riigi vahel jälle puhkenud täiemahulisel sõjategevusel on suur ja sügav mõju. Tähtsaimad tagajärjed on otsustel, mida me teeme oma välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika ning sõjalise strateegia vallas. Taktikalisel tasandil peame läbi mõtlema mitu olemasolevat kaitse- ja julgeolekuvõime.

Murrangulised tehnoloogiad

Ühena pädevustest peame tugevdama oma oskust tuvastada ja kasutada murrangulisi tehnoloogiaid. Nende tehnoloogiate kasutamine meie vastaste poolt täiendusena sellele, kuidas nad viivad ellu oma hübriididoktriine, teeb meile varasemast veel tähtsamaks oma strateegilise ettenägelikkuse, manöövrivõime ja tegutsemiskiiruse. Ukraina ja Armeenia konfliktidest on selgunud, et tähtsaimad vahendid, millega kõige enam ära tehakse, pole alati kallima hinnaga.

Näiteks ukrainlased on venelaste paljukiidetud juurdepääsu ja tegevuse takistamisest (A2/AD) jagu saanud tänu üsnagi lihtsatele droonidele nagu Bayraktar TB2, mille maksumust on hinnatud kõigest kahele miljonile dollarile. TB2, mis võib tegutseda nii seiredrooni kui ka varitseva õhuründemoonana, on andnud konfliktis Ukrainale taktikalise eelise ja ühtlasi osutunud tähtsaks teguriks info-sõjas.

Euroopa kauaks venima jäänud programm Eurodrone annab tulemuseks pika tegevusajaga, keskmisel kõrgusel lendava mehitamata õhuki, mis meenutab TB2, aga on tükihinnaga ligi 100 miljonit dollarit. Tänu sellele maksumusele rahuldab

Eurodrone loomulikult suuremaid nõudmisi ja on tõhusam. Siiski on see kulukas vara, millest riigid ei taha konfliktipiirkondades ilma jääda. Eurodrone'i partnereist oleks arukas järele mõelda, millist tüüpi õhusõidukid tänapäeva lahingutandri nõudmistele kõige paremini vastavad.

Ukrainas toimuvast sõjast tuleb ammutada õppetunde ka teiste võimeprogrammide tarvis. Vastupidiselt ootustele on Vene õhujõududele sõjas jäänud vaid väike osa. Mõtiskleda on vaja selle üle, milline platvorm või platvormide kombinatsioon on tulevastest konfliktides õhuülekaalu tagamiseks parim. Euroopa suure ja kallihinnalise tuleviku õhuvõitlussüsteemi (Future Air Combat System) projekti juures tuleb pöörata rohkem tähelepanu raketitõrjesüsteemide ja kergete õhutõrjesüsteemide – nagu Stinger – suuremale rollile tänapäevastes konfliktides, samuti mõelda koostalitlusvõime tähtsusele mitme sõjapidamisvaldkonna ulatuses ning tuumavõimekuse tähtsusele.

Merevaldkonnas peaks raketiristleja Moskva uputamine kahe võrdlemise algelise raketiga Neptun (ehkki arvatavasti USA luure toetusel) innustama meid arutlema suurte pealveelaevade vajalikkuse ja rolli üle tulevastest konfliktides ning nende kaitsmise üle.

**Peame Ukraina
tragöödiast õppima,
et valmistuda sõdadeks,
mida me loodame
mitte pidada.**

Sõda Ukrainas tõstab ühtlasi esile usaldusväärsete luureandmete tähtsust sõjapidamisele. Kuna vabatahtlikud on hakanud andmeid üha oskuslikumalt koguma ja analüüsima, pole riiklikud luureagentuurid olukorrateadlikkuse vallas enam ainsad tegutsejad. See sõda on pöörde toonud ka Lääne luurepraktikasse: luureandmeid hulga-kaupa avalikustades avaldatakse ühtviisi survet nii vaenlastele kui ka liitlastele.

Ukrainalt tuleb õppida

Teavet tuleb mitte üksnes koguda, vaid ka jagada ja kasutada. Venemaale on Ukrainas kahjuks tulnud lõimitud juhtimis- ja kontrollisüsteemide puudumine, mis suudaksid mestida andmeid, mis pärinevad vaatlustest, käsklustest, olukorrateadlikkusest, luure- ja avalikest infoallikast. See-eest Ukraina on näidanud, kuidas edukalt ära kasutada satelliidivõrgustikke nagu Starlink. Ukraina strateegiline kommunikatsioon on olnud hädavajalik osa võitlusest maailma inimeste sümpaatia nimel ja relvatarnete tagamiseks.

Peale tehnoloogiate sisu tuleb hinnata ka seda, kuidas võimekusi ellu rakendada ja kuidas raha kasutada. Peame mitmetarbelisest kasutusest isegi edasi mõtlema ja hakkama relvastusprogramme läbi viima nii, et see võimaldaks vältida sõltuvust tootjast ja süsteeme saaks edaspidi kergemini täiustada.

Korralikule ettevalmistusele, sealhulgas tehnoloogia mõistlikule rakendamisele, kuulub konfliktide ärahoidmisel tähtis roll. Peame Ukraina tragöödiast õppima, et valmistuda sõdadeks, mida me loodame mitte pidada.

BORIS RUGE

Müncheni julgeolekukonverentsi aseesimees

Muutuste aeg Saksa välispoliitikas?

Oktoobris 2020, aasta enne Saksa parlamendivalimisi, avaldas Müncheni julgeolekukonverents (MSC) Saksamaa välispoliitikast eriraporti pealkirjaga „Zeitenwende“ – ajastute vaheldumine või paradigmanihe.

Me väitsime, et „Saksamaa võetud kohustused jäävad maha mitte üksnes tähtsaimate partnerite ootustest, vaid ka strateegilise keskkonna nõudmistest“. Tõtt-öelda ei jõudnud me säärasele järeldusele sugugi ainsana; õigupoolest oli see Berliini mõttekodades enamiku seisukoht. Paraku olid Saksa valitsused aastate jooksul osutanud enda riigist ja välismaalt saabuvatele hoiatustele vähe tähelepanu.

27. veebruaril 2022, kolm päeva pärast Venemaa uut sissetungi Ukrainasse, pidas kantsler Olaf Scholz Bundestagis kõne, mida on õigusega nimetatud ajalooliseks. Ta kuulutas välja kaitsekulutuste märkimisväärse suurendamise ning kinnitas, et Saksamaa tarnib relvi otse Ukrainale. Juhuslikult oli tema kõnes võtmesõnaks *Zeitenwende*.

Osaliselt tingituna aeganõudvast valdusest Ukraina raskerelvadega varustamise üle on väljendatud kahtlusi, kas Saksa välispoliitikas on tõepoolest aset leidnud maalihe või jätkab Berliin peagi harjumuspärastes rööbastes. Siit lähtub järgmine küsimus: mida võiksid tõelised muudatused endast kujutada?

Minu meelest tuleks vaadelda kuut tegurit. Olgu need raha, materiaalosa, Ukraina, meetod, usalduse kasvatamine ja otsustavus.

Raha. Eelarved ei valeta. Kaitsetegevuseks eraldatud raha on tähtsaim näi-

taja, mille alusel hinnata, kas Berliin ongi kurssi muutnud. Oma veebruarikuises kõnes kuulutas kantsler Scholz välja 100 miljardi euro suuruse erifondi loomise. Samuti teatas ta, et Saksamaa „investeerib nüüd aasta aasta järel meie kaitseesse sisemajanduse kogutoodangust üle kahe protsendi“. See väljavaade ei ärata kõigis entusiasmi. Kaheldakse, kas kaitsekulutused püsivad kahe protsendi juures mõnest aastast kauem. Bundestag peab 100 miljardi suuruse paketi alles heaks kiitma (vajalik häälteenamus on kaks kolmandikku). Asi pole veel lõplik. Igatahes võib arvata, et partnerid ja liitlased võtavad kantsleri sõnu tõsiselt – ajaloolisest töötusest taganeda oleks üpris riskantne.

27. veebruaril kuulutas kantsler Olaf Scholz välja kaitsekulutuste märkimisväärse suurendamise ning kinnitas, et Saksamaa tarnib relvi otse Ukrainale.

Meetod. Võrdselt tähtis on raha kulutamise viis. Kas erifond läheb üksnes kaitsekulutusteks või ka arengukoostööks ja diplomaatiaks? Kas lisakulutustega korvatakse kõige pakilisemaid valmisoleku puudujääke? Kas Saksamaa suunab oma kaitseinvesteeringud peamistele julgeolekuohtudele või üksnes asendustegevustesse? Kas Saksamaa investee-

rib uhiuutesse ja murrangulistesse tehnoloogiatesse piisavalt? Kui kiiresti projektidega edasi minnakse? Kas Saksamaa, nii nagu välisminister Annalena Baerbock aprillis märku andis, suurendab oma kohalolu NATO idatiival ning täiendab NATO eelpaigutatud vägesid tugevamal, alalisel moel?

Ukraina. Lühikeses perspektiivis on tõeliste muudatuste peamine proovikivi toetus Ukrainale. Saksamaa teeb ära rohkem, kui mitmel pool märgatakse. Paraku on otsustusprotsesside aeglus ja vähene kommunikatsioon küsimusi tekitanud. Ukraina on edaspidi lahutamatu Saksamaa uuest Vene-poliitikast, mis peaks rajanema arusaamisel, et endisse olukorda naasmine ei tule kõne allagi ning tegevust tuleks partnerite ja liitlastega tihedasti kooskõlastada.

Mõtteviis. Ülalnimetatul pole tähtsust, kui mõtteviis ja strateegilises kultuuris jääb muudatus tulemata. Eelnenud nädalatel sai ilmsiks, et „maailmal Saksamaa vaatest“ (kui tsiteerida Thomas Baggeri artiklit 2019. aastast) oli tõelise maailmaga vähe ühist. Saksamaa peab harjuma suurriikide rivaalitseamisega. Ta peab möönma, et jõukasutus on Euroopa julgeolekus harilik ning liigne sõltuvus pööratakse meie vastu, nagu on teinud Hiina. Säärane paradigmanihe ei sünni üleöö. See nõuab visa tööd ja üle kõige juhioskusi. Kui seejuures vabaneme laialdasest upsakusest, mis millegipärast ammutab Saksamaa ajaloost moraalset üleolekut, on see pluss.

Usalduse kasvatamine. Saksamaa liidrid leiavad, et nad on 24. veebruarist peale ülipikki samme astunud, ja seda

Tõeliste muudatuste peamine proovikivi on toetus Ukrainale. Saksamaa teeb ära rohkem, kui mitmel pool märgatakse.

põhjusega. Siiski leidub ELis ja NATOs rohkesti inimesi, kes suhtuvad kriitiliselt Berliini tegevusse praeguses kriisis, samuti tajutakse, et Saksamaa on aastate jooksul partnereid ja liitlasi eiranud, ehkki nende hinnangud Vladimir Putini kavatsustele osutusid täpseks. Seda arvesse võttes ja iseäranis Nord Stream 2 silmas pidades kõneles president Frank-Walter Steinmeier aprillis „Ida-Euroopa partnerite usalduse kaotusest“. Usalduse taastamine nõuab sõnadest enam. Igatahes

ei tohi unustada, et Saksamaa Liitvabariik on alati rohkem saavutanud, kui ta on oma partnereid hoolsamini kuulunud ning nende muresid ja huve arvesse võtnud.

Otsustavus. Raportis 2020. aastast sedastas MSC, et Saksamaa julgeolekuarhitektuur pole ülesannete kõrgusel. Osutasime julgeolekuprobleemide keerukuse suurenemisele, vajadusele üha enam valitsusasutusi koordineerida ning sellele, et poliitilised otsustajad peavad tegutsema üha kitsamas ajaraamistikus. Nord Stream 2 märkimisväärsed aspekte on see, kuidas Berliin käsitas oma energia-poliitikat täiesti lahus julgeolekust. Kas Berliin tugevdab oma riiklikku julgeolekunõukogu või loob uue organi, ütleb selle kohta palju, kas Saksamaa on valmis äsjustest nurjumistest õppima.

Venemaa kallaletung Ukrainale kajastab Saksamaal valuliku äratussignaalina. Valitsusk koalitsioon ja konservatiivne oposi-

sioon mõistavad muutuste vajalikkust. Küsitlused tõendavad paljude valijate nõustumist. Selge, et sõnades välja hõigatud muudatuste teisendamine millekski käegakatsutavaks on ränk vaev juba seepärast, et koalitsioonil on käsil palju muudki. Ühtlasi on selge, et Euroopa põhi-huvide ja -väärtuste kaitse nõuab Saksamaalt lõpuks vastutuse võtmist. Mind võib optimistiks nimetada, aga kokkuvõttes ma usun, et saame hakkama. ¹¹

Tajutakse, et Saksamaa on aastate jooksul partnereid ja liitlasi eiranud, ehkki nende hinnangud Vladimir Putini kavatsustele osutusid täpseks.

Meeleavaldajad nõuavad Berliinis liidukantsleri ametihoone ees Ukrainale raskerelvastuse saatmist. AP/Scanpix

FLEMMING SPLIDSBOEL HANSEN

Taani Rahvusvaheliste Uuringute Instituudi vanemteadur

Tuiskliiv? Kesk-Aasias võib Venemaa kõrval lavale astuda Hiina

Kui Kasahstani võimud otsustasid tänavu 9. mai paraadi ära jätta, andsid nad hoobi venelaste enesepildile ja räägile militarismile, mis etendab selles kesksel osal. Ehkki ametlikult tehti otsus rahanduslikel põhjustel, oli kõigile arusaadav, et nii reageeriti Ukraina ründamisele Venemaa poolt. Venemaa ise nägi seda nii.

Kõige rohkem on juttu olnud telesaatejuht Tigran Keosajani hoiatusest kasahhi-dele, et nüüd saavad nad tagajärgi tunda. „Vaadake tähelepanelikult, mis Ukrainas toimub“, kõneles Keosajan. „Kui te arvate, et oma kavaldamisega puhtalt pääsete, siis eksite. Maailm on teistsugune, kõik on teisiti.“

Maailm pole tõepoolest enam endine. Venemaa on paljastanud oma salgatu neoimperialistliku olemuse. Kui analüütikud heitsid kõrvale Venemaa idee korraldada üldpealetung Ukrainale, osutasid nad seejuures tihti sellele, millise löhe ajaks säärase kallaletung Venemaa ja tema ametlike liitlaste vahele endiste nõukogude vabariikide hulgas.

Venemaast sõltumine

Kriitikud toonitavad, et „endiste nõukogude vabariikide“ mõistest tuleks loobuda ning näha neid riike nende praegusel ja tulevasel kujul, mitte sellisena, millised nad olid varem. Mõistagi on see tõsi. Ukrainale kallale tungides on Venemaa paraku näidanud, et ta peab nende riikide suveräänsust endiselt millekski, mida tohib oma suva järgi rikkuda. Teisisõnu: ta ei pea neid riikideks, pigem

endisteks kolooniateks. Ühtlasi nähtub siit, et nende riikide vastus Vene neoimperialismile võtab varjamatult postkoloniaalse heitluse kuju.

Nii on iseäranis Kesk-Aasias, kus viis riiki endiselt püüavad kahandada oma sõltuvust Venemaast. Suhteid Venemaaga iseloomustab jätkuvalt suur ebavõrdsus, mis kehtib eriti riikidele, kelle majandus sõltub ligipääsust Vene tööturule ja rahaülekannetest. Venemaal on oma tööturu näol olemas mugav vahend, millega premeerida või karistada riike, kes ühes või teises küsimuses tema hoiakut toetavad või vastustavad.

Ukrainale kallale tungides on Venemaa paraku näidanud, et ta peab endiselt nende riikide suveräänsust millekski, mida tohib oma suva järgi rikkuda.

Olemas on ka sõjaline sõltuvus. Viimati ilmses see 2022. aasta jaanuaris Kasahstanis, kui Venemaa juhivad väeosad korraldasid Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsiooni (KJLO) lipu all kiire interventsiooni president Kassõm-Žomart Tokajevi palvel, keda siis painasid laialdased poliitilised rahunused. Vene väed saadeti tema autoritaarset võimu taastama ning hoidma ära ebastabiil-

suse levikut regioonis ja võib-olla veel kaugemale.

Sõjalist sõltuvust on selgesti näha ka Tadžikistanis, kus Venemaa 201. sõjaväebaasis asub lausa 7000 sõjaväelast. Nõukogude perioodist pärinev rajatis, milliseid sõjaväevõimud rajasid igasse impeeriumi nurka ja millele omistati strateegilist tähtsust, on Venemaale tähtsat rolli täitnud 30 aastat alates Tadžikistani kodusõjast kuni Talibani naasmiseni Kabuli 2021. aastal. See on Vene sõjaväe kaugeim eelpost, mis alguses oli määratud impeeriumi sise- ja välisohutuse eest kaitsma ning hiljem edendati sellega Vene riigi huve.

Hiina ahvatlev embus

Kasahstan, Tadžikistan ja Kõrgõzstan on kõik KJLO liikmed. Usbekistan oli asutajaliige, ent Vene-orientatsioonist loobumisega lahkus sealt. Usbekistani võimud põhjendasid otsust uuesti 2021. aastal: „Tänapäeval ei pea me vajalikuks, et Usbekistan KJLOga uuesti ühineks, sest me ei arva, et meile võiksid kallale tungida rügemendid, armeed või diviisid /.../. Paraku ei saa välistada ohte ja probleeme terroriorganisatsioonidelt, kes jätkavad Afganistani territooriumil tegutsemist.“

Igatahes kuuluvad kõik neli riiki Shanghai Koostööorganisatsiooni (SKO). Venemaale kuulub selles teisejärguline roll, sest kaalukaim liige on Hiina. Äsja on Hiina oma embusse suutnud tuua kõik Kesk-Aasia riigid, sealhulgas neutraalse Türkmenistani. See kehtib ka sõjanduse

Äsja on Hiina oma embusse suutnud tuua kõik Kesk-Aasia riigid, sealhulgas neutraalse Türgmenistani.

kohta, kus Hiina juhib säärast koostööd, mida usbekid silmas pidasid: see on sihipärasem ning mõeldud väiksemate, arvatavasti irregulaarjõududega võitlemiseks. Kui pidada silmas sõda Ukrainas, võib koostöö olla varasemast isegi ahvatavam – kui Kesk-Aasia riikidele „tungiksivad kallale rügemendid, armeed või diviisid“, oleksid need väga tõenäoliselt Venemaa omad.

Kesk-Aasias toimuvat sõjalist koostööd määravad edaspidi ilmselt vastakad

tegurid. Ühest küljest sooviksid Kesk-Aasia riigijuhid tagatise poliitiliste rahu- tuste eest, mis ähvardavad neid võimult tõugata. Samamoodi valmistavad neile muret Talibani võimule naasmise kest- vad tagajärjed – Afganistani ideoloogia kiirgumine regiooni raputaks suuresti ilmalikke Kesk-Aasia režiime, iseäranis Tadžikistani. Sellise ebamäärasuse tõttu satuksid liidrid kiusatusse säilitada sõjalisi sidemeid Venemaaga, eriti KJLO kaudu, sest neist loobumine oleks talumatult kulukas.

Teisest küljest mäletatakse Venemaa Ukraina invasiooni varjamatult neoimpe- rialistlikku olemust veel kaua, see hoiab närvilisena regiooni juhte, kes mõista- tavad, kes on järgmine. Arvatavasti see närvilisus üksnes tugevneb, sest Vene- maa president Vladimir Putin radikali-

seerib oma režiimi, et Ukrainas lüüasaam- mise tagajärjedega toime tulla. See annab Kesk-Aasia liidreile põhjust liidusidemeid Venemaaga ümber hinnata. Kujunenud olukorras on ainus realistlik alternatiiv Hiina. Sõjaline koostöö Kesk-Aasias võib seepärast osutuda orienteerumiseks Hii- nale – esmajoonel seepärast, et Venemaa tungis Ukrainale kallale. ^D

Venemaa Ukraina invasiooni varjamatult neoimperialistlikku olemust mäletatakse veel kaua, see hoiab närvilisena regiooni juhte, kes mõistatavad, kes on järgmine.

Kõrgõzstani sõdur Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsiooni õppustel 2021. aasta septembris Kõrgõzstani Balõktšõs.

AFP/Scanpix

MIA M. BENNETT

Hongkongi Ülikooli geograafiaosakonna dotsent

Arktikas jaheneb koostöö Venemaa ja Hiina vahel

Kui Hiina taotles 2013. aastal Arktika Nõukogus vaatlejastatust, nägi Barack Obama välisminister John Kerry hilja õõni vaeva, et veenda oma kolleege eriti Venemaalt ja Kanadast, et see staatus Hiinale ja veel neljale Aasia riigile – Jaapanile, Lõuna-Koreale, Singapurile ja Indiale – antaks. Kerry edu tähendas suuremat rahvusvahelist koostööd regioonis, mis on kliimamuutusele ülimalt haavatav.

Väga soojas õhustikus kohtumine, kus John Kerry ja tema Vene kolleeg Sergei Lavrov jagasid mikrofoni, et arutada koostööd Süürias, näib pärinevat mõnest muust ajastust. Vähem kui aasta hiljem annekteeris Venemaa Krimmi, pälvides Läänelt sanktsioonid, mille ajal Kreml pöördus näoga itta. 2016. aastal löid Euroopas ja USAs laineid Brexit ja Donald Trumpi valimisvõit. Arktika Nõukogu ministrite kohtumisel 2019. aastal Soomes kuulutas Trumpi välisminister Mike Pompeo täiesti alusetuks Hiina soovi olla „Arktika-lähedane riik“.

Asjaolu, et Hiina on end COVID-19 pandeemia tõttu kaheks ja pooleks aastaks isoleerinud, on aeglustanud president Xi Jinpingi algatusega „Üks vöö, üks

tee“ (nn uus Siiditee) lähtuvate projektide asfaldi ja betooni valamist. Ta oli triljoneisse dollareisse küündiva ülemaailmse taristuprogrammi algatanud 2013. aastal. Peking on seepärast suunanud oma tähelepanu raudteedelt, sadamatelt ja sildadelt digitaalsele Siiditeele, mis hõlmab sidevõrke, merealuseid kaableid, satelliite ja tarku linnu. Hiina COVID-19-karantiin on kärpinud diplomaatilist ja teaduslikku koostööd, mida paljud arvasid (või kartsid) järgnevat tema vastuvõtule Arktika Nõukokku.

Hiina ja Venemaa: partnerid Arktikas

Isegi pandeemia kestel tundus, et Hiina võis Arktikas arvestada vähemalt ühe truud partneriga: Venemaaga. Samal ajal kui Kreml heitles sanktsioonidega, märkas Hiina, et Lääne-Arktikas lükati tagasi või tühistati üks Pekingi toetusega projekt teise järel alates kavadesst Gröönimaale tsiviillennuvälju rajada kuni 5G-võrgu loomiseni Rootsis. Kuna Lääne tõrjuv käitumine tõi Vene ja Hiina ametnike üksteisele lähemale, hellitasid nad plaane muuta Põhja meretee, Venemaa laevatee läbi Arktika, polaarset Siiditeeks, mis lühendaks laevade sõiduaegu Euroopa ja Aasia vahel. Arktilised kaubateed lülitati ametlikult „Üks vöö, üks tee“ algatusse 2017. aastal. Suhete elavnemine Venemaa ja Hiina vahel leidis väljendust helde investeerimisena projektidesse, nagu Jamali LNG-tehas ja selle jätku-projekt Arctic LNG 2, millele lisati kaks 30-aastast lepingut vedelgaasi ekspordiks

Peking kaalub, kas koostöö Venemaaga võiks õõnestada tema laiemaid plaane arendustööks Arktikas ja terves maailmas.

Siberist Hiina. Tänavu veebruaris, pärast kohtumist Pekingi taliolümpiamängude avatseremoonial, kuulutasid Xi ja Vladimir Putin ühisdeklaratsioonis, et kaks riiki „nõustusid pikaks ajaks jätkama praktilist koostööd Arktika säästvaks arenguks“, ning kutsusid kõiki riike üles „arktiliste marsruutide arendamisel ja kasutamisel“ koostööd tegema.

Ent kakskümmend päeva pärast Venemaa ja Hiina teadannet oma piirideta sõprusel tungis Venemaa Ukrainale kallale. Märtsi alguses teatas Arktika Nõukogu – mille eesistuja on Venemaa kuni 2023. aasta maini – koostöö katkestamisest, mis paraku avaldab laastavaid tagajärgi piiriülesele tööle keskkonna, kliimamuutuse ja põlisrahvaste alal. Vastusena Venemaa süvenevale isolatsioonile piirkonnas, kus ta jääb domineerivaks, ent mille arendamiseks vajab ta palju raha, märkis Putin, et „kujunenud oludes peame aktiivsemalt pühenduma arktilisele koostööle riikide ja allianssidega regioonist väljaspool“. Ilmselt pidas ta silmas Hiinat ja Indiat – kaht tähtsat riiki, kes jätsid hääletamata ÜRO resolutsiooni üle, millega Venemaa agressioon hukka mõisteti.

Hiina COVID-19-karantiin on kärpinud diplomaatilist ja teaduslikku koostööd, mida paljud arvasid järgnevat tema vastuvõtule Arktika Nõukokku.

Samal ajal kui Ukraina kannatab kohutava vägivalla all ja Venemaad üle maailma taunitakse, kaalub Peking, kas koostöö Venemaaga võiks õonestada tema laiemaid plaane arendustööks Arktikas ja terves maailmas. Hiina riigi omandis naftafirmad hoiduvad Vene nafta peale uusi lepinguid sõlmimast, kartes, et neid võidakse pidada Kremli pooldajaiks. Samuti vähendavad Hiina ostjad Vene suuresti Arktikast pärineva söe importi. Kuna Lääne korporatsioonid lahkuvad Venemaalt ja peatavad arktiliste fossiilkütuste ammutamiseks hädavajalike tehnoloogiate müügi, võib Hiina näha enda ees avanemas võimalusi. Igatahes on USA president Joe Biden Pekingit hoiatanud, millised tagajärjed võivad Lääne sanktsioonidest möödaminekul olla.

Niisiis tuleb Hiinal otsustada, kuidas iseseisvamalt viia ellu nelja eesmärki, mis on sõnastatud 2018. aastast pärinevas Arktika-poliitikas: mõista, kaitsta ja arendada Arktikat ning võtta regiooni juhti-

Hiina on Arktikasse saatnud oma polaarsatelliite, töötab välja jääklassi laevu ning on hoogustanud tegevust Põhja-Jäämere keskosas ja kosmoses, et tagada parem juurdepääs globaalsele ühisvarale.

misest osa. Neid eesmärke kordas Hiina eriesindaja arktilistes küsimustes Gao Feng märtsi lõpus Pekingis peetud kõnes. Kui varem oleks Hiina eelistanud koostööd Arktika riikide või vähemasti Venemaaga, siis nüüd tuleb tegutseda üksinda. See sobiks Hiina plaanidega tõusta tehnoloogiliseks suurjõuks ja teaduses üha enam ise hakkama saada. Näiteks on Hiina

Arktikasse saatnud oma polaarsatelliite (millega hangitakse andmeid krüosfäärist, laevade paiknemisest ja jääoludest meredel), töötab välja jääklassi laevu ning on hoogustanud tegevust Põhja-Jäämere keskosas ja kosmoses, et tagada parem juurdepääs globaalsele ühisvarale.

Hiina Arktikas toimuva strateegilise ja teadusliku ümberorienteerumise ning „Üks vöö, üks tee“ algatuse vahel on sarnasusi. Alates Kagu-Aasiast kuni Aafrika ja Lõuna-Ameerikani püüab Hiina paigaldada kiudoptilisi kaableid ning eksportida kosmoseteenuseid, nagu satelliitnavigatsioonisüsteem Beidou. Enne Ukrainale korraldatud kallaletungi kasvas Hiina ja Euroopa vahel – sageli läbi Venemaa – sõitvate rongide hulk. Kuna neid ronge jääb vähemaks ja Venemaale keeratakse tema enda tagahoovis selga, võib Hiina tahta tööpoolest minna Moskvast kõrgemale ja kaugemale, et viia ellu oma kavatsid arendustöödeks polaaraladel ning mujal maailmas. ^D

Hiina on viimastel aastatel ehitanud mitu jäälõhkujat-uurimislaeva. Pildil Xue Long 2 ehk Lumedraakon 2 Shenzheni sadamas Hiina lõunaosas. Imago/Scanpix

ONDŘEJ DITRYCH

Praha Rahvusvaheliste Suhete Instituudi direktor

Euroopa Liit ja Lääne-Balkan – parem hilja kui mitte kunagi

Venemaa agressioon Ukrainas on Euroopat raputanud. Siit kaugeleulatuvaid järeldusi mitte teha oleks parimal juhul kergete mõelamus. ELil võib see olla viimane šanss muutuda strateegiliseks toimijaks, kellele kuulub oma koht globaalsel malelual, mida defineerivad järjest enam mitte üksnes tootmise ja tarbimise üleilmastumine ning mõnikord murranguliseks osutuvate tehnoloogiate kiire areng, vaid seegi, kuidas revisionistlikud jõud rakendavad hübridse geopoliitika eri vorme.

ELi hiljuti heakskiidetud strateegiline kompass määrab selge kursi, millel autonoomseks tegevuseks suutlikkust luuakse, unustamata kestlikku Atlandi-ülest koostööd. Ühtlasi on see samm selle poole, et maailmajao julgeolekukogukond võtaks omaks ühise strateegilise kultuuri. Kaitseabi Ukrainale ja järjestikused Venemaale kehtestatud sanktsioonipaketid, mis rajanevad märkimisväärsel poliit- ja majandushuvide ühisosal, annavad tunnistust liikmesriikide poliitilisest tahtest. Sihikindel poliitiline tegutsemine, mis juhendub üleskutseist muuta EL „geopoliitilisemaks“, peab nüüd tõsiselt laienema ühenduse naabrusesse.

Laienemisvajadus

EL peab laienema. Balkani poolsaarel tuleb lõimimine lõpule viia, ühtlasi peab EL tooma oma rüppe assotsieerunud riigid, mis kunagi kuulusid Nõukogude impeeriumi. See pole imperiaalne või tsiviliseeriv missioon. ELi piirialade rahustamine on äsja tema julgeoleku-

**Soovitatakse
pragmaatilisi edasi-
lükkamisi kindlustamiseks,
et Euroopa ühendusse
kuulumine oleks
kõigist pakkumistest
endiselt etem.**

poliitikas sedavõrd esiplaanile tõusnud, et suveräänsusele kehtestatakse väliseid piiranguid (Bosnia ja Hertsegoviina) ja luuakse jõudude kohalolu. Samuti pole tegemist võõrvõimuga, mis rajaks ametlikke või mitteametlikke hierarhiaid. Sisuliselt tähendab laienemine seda, et rahumeelselt suurendatakse Euroopa riikide liberaalset ühendust, kes jagavad ELi alusnorme ja -väärtusi, ühise jõukuse nimel lõimitakse riikide majandusi, lõimimise juhtimiseks luuakse ühiseid institutsioone. Sugugi tähtsusetu pole seegi, et tiheda omavahelise lävimise tõttu moodustatakse julgeolekukogukond, milles eeldatakse konfliktide lahendamist vägivallata.

Laienemisprotsessil on esinenud takistusi, mis on seotud potentsiaalsete liikmesriikide sisepoliitilise ja majandusliku ümberkorraldamisega ning üha enam geopoliitikaga, sest Venemaa ja Hiina pakuvad kursivahetuseks stiimuleid – seda on olnud palju vähem märgata varasemate laienemiste juures, sealhulgas minua enda kodumaa Tšehhi ja selle naaberriikide liitumisel.

Kuidas see laienemine teoks teha? Esiteks peab EL lõimimisprotsessid lahti külmutama ning oma hea maine hoidmiseks heausklike lootuste täitjana alustama vastuvõtukõnelusi Albaania ja Põhja-Makedooniaga ning lõdvendama Kosovo viisareegleid. Vastuvõtu kiirendamisel ei tohiks protsessi segi paisata. Protsessi tervikluse hoidmine on tähtis nii kandidaatriikidele lõimimise sujuvuseks kui ka selleks, et säilitada usaldusväarsust ja erapooletust, millele EL rajab oma globaalset mainet normatiivse jõuna. Üksikute riikide huve ja muresid on küll vaja arvesse võtta, ent need ei tohiks kammitseada protsessi, mis on Euroopa Liidu kui terviku huvides. Rahvusluse taastärkamine on globaalne tõsiasi, ent ajaloo ja identiteedi probleemid ei tohiks segada ühist demokraatlikku, turvalist ja jõukat tulevikku.

Mida peaks EL nüüd tegema?

Kui need mured on ajutiselt lahendamatud, tuleb need vähemasti edasi lükata, et EL suudaks Lääne-Balkani partnerriikidele säilitada usutavat liikmesusväljavaadet, neil sihti silme ees hoida. EL peab ühtlasi toonitama, et kui nende riikide eliit viib koos Venemaa või Hiinaga ellu geopoliitilisi alternatiive, häirib see lõimimist, toob kaasa pahaloomulisi välismõjusid, riikide ülevõtmise või surve avaldamise asümmeetriliste sõltuvuste kaudu.

Nii laienemis- kui ka naabruspoliitikas seisab tähtsal kohal tingimuslikkus. Siin ei soovitata sellest loobuda, vaid

Euroopa Liit peab Balkani poolsaarel lõimumise lõpule viima.

seada esiplaanile suured (geo)poliitilised teemad, rõhuda vähem eeltingimustele, piirata ähmasust, mis kitsendab efektiivsust, ning nõrgestada arenguid, mille käigus kohalikud eliidid asuvad ettevõtjana geopolitiiliselt turult paremaid pakkumisi otsima – sageli lühivaates, mida määravad valimistsüklid. Et end seesuguste pakumiste eest kaitsta, peab EL täiustama investeeringuid, sealhulgas kriitilisse taristusse – ühtlasi nõudes selgete ja läbipaistvate reeglite kehtestamist välisinvesteeringutele –, toetama partnermaid COVID-19 järgsel taastumisel ja

energiapoliitika valikuis ning strateegilises kommunikatsioonis tunnetama sügavaid kultuurimustreid ja emotsionaalseid sidemeid – näiteks serblaste lähedust Venemaaga.

Teiseks peab EL puhkudel, kus liikmesusperspektiivi paratamatult ei saa lühendada, taaselustama assotsieerunud liikmesuse, mis kunagi oli ametlik staatus, et partnereid enda lähedal hoida. See nõuaks küll lepingute muutmist, ent partnerriikide huvid oleksid sel moel ELi poliitikas paremini esindatud.

Laiendamise muutmiseks tuleb kahtlemata teha raskeid kompromisse. Arvestada tuleb suure geopolitiilise pildiga ilma alusväärtustes järele andmata. Muudatus peab lähtuma realistlikust paradigmat, milles mööndakse, kui ebatäiuslikud on inimloomus ja tema looming, sealhulgas poliitilised institutsioonid – nii ELis kui

ka väljaspool seda – ja protsessid, nagu õigusriigi toimimispõhimõtted, millega hoitakse alal liikmesriikides käibivaid põhinorme. Praegu soovitatakse vähem kompromisse ja rohkem pragmaatilisi edasilükkamisi kindlustamaks, et Euroopa ühendusse kuulumine oleks kõigist pakumistest endiselt etem. ¹⁰

**Laiendamise
muutmiseks tuleb
kahtlemata teha
raskeid kompromisse.
Arvestada tuleb suure
geopolitiilise pildiga
ilma alusväärtustes
järele andmata.**

Serbia president Aleksandar Vučić (vasakul) hindas tänavu jaanuaris Pančevo sõjaväebaasis Venemaa juhivat tankitõrjeraketti Kornet. Vučić on öelnud, et Serbia jätkab relvade ostmist Venemaalt ja Hiinast. AP/Scanpix

CLARA PORTELA

poliitikateaduse professor Valencia Ülikoolis

Sanktsioonid Venemaa vastu kui pöördepunkt Euroopa Liidule

Vaatlejad debateerivad selle üle, kas ranged sanktsioonide pakettid, mida EL on kehtestanud vastusena Venemaa täiemõdulisele kallaletungile Ukrainale, on agressiooni tõkestamiseks tulemuslikud. Edu paistab küll ebatõenäolisena, ent küsimus juhib tähelepanu kõrvale faktist, et sanktsioonide kehtestamine on ELi tegevuses pöördepunkt, mis püsivalt määrab ühenduse rolli uues julgeolekukeskkonnas.

Praegu Venemaale kehtiv sanktsioonide kord ei sarnane nende sanktsioonidega, mida on kehtestatud ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames. Äsja-seid pakette ei võetud tarvitusele demokraatiast eemaldumise, erasikute represserimise või tsiviilkonflikti pärast, vaid vastusena rahvusvahelisele agressioonile. Kuigi ühelt poolt on EL rahvusvahelisele agressioonile valmis kindlalt vastama, on ebatõenäoline, et nii sunnitaks sissetungijaid taanduma või vaoshoitumalt käituma.

Ajalooline taust

Relvakonfliktidega on sanktsioonid ikka kaasas käinud. Üldjuhul on sanktsioone kehtestatud sõjalise jõu rakendamise eel või sellega koos. Alles 20. sajandi alguses sündis mõte sanktsioonide kasutamisest jõu aseainena. See idee leidis väljendust Rahvasteliidu põhikirjas, milles nähti ette täieliku embargo automaatset kohaldamist igale riigile, kes paneb teise vastu

toime agressiooni. Lootusest, et agressioonile vastamisel saab sõjalist jõudu asendada sanktsioonidega, tuli varsti loobuda. Rahvasteliidu järeltulija, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikiri andis ÜRO julgeolekunõukogule valida, milliste vahenditega agressiooni tõrjuda.

Praegu Venemaale kehtiv sanktsioonide kord ei sarnane nende sanktsioonidega, mida on kehtestatud ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames.

Alates Teise maailmasõja lõpust olemas täheldanud, kuidas vägivaldsete konfliktide korral eelistatakse kehtestada relvaembargot lootuses, et nii jääb inimohvrite arv väiksemaks. Sageli on relvaembargoga kaasnenud sõjajõudude kohalesaatmine. See muutus on tingitud nii raskustest, mida maailmaorganisatsioonid kohtavad agressioonile kollektiivse vastuse organiseerimisel, kui ka mõistmisest, et sanktsioonide mõjukus jääb kiiruselt kaugele maha sõjalistest operatsioonidest. Sõjajõud on kiired, aga sanktsioonid aeglased. Igatahes pole sanktsioonid olnud täiesti tulemusteta vähem pakistel puhkudel, nagu vähemusrežiimide

survestamine (Rodeesias ja Lõuna-Aafrika Vabariigis) või tuumarelvade leviku tõkestamine (Iraanis või pärast Lahesõdu Iraagis).

Suur küsimärk

Ukraina puhul on küsimärk, kas Lääs suudab sanktsioonidega Vene invasiooni seisata. See ei tundu usutav. Kuna sanktsioonid pole kiiruse poolest sõjajõududega võrreldavad, on need sõdade peatamiseks üldiselt ebasobivad. See kehtib ka Ukrainas toimuva sõja puhul hoolimata sanktsioonipakettide erakordsest rangusest ja kiirusest. Pealegi on äsjastel Venemaale kehtestatud sanktsioonidel iseäranis ränk ülesanne halvata majandust, millel on sanktsioonidega kohastumiseks olnud aastaid. Moskva, kellele kehtisid piiratud sanktsioonid 2014. aastast peale, aias, mis oli tulemas, ning jõudis valmistuda.

Kuna kriisi oli kavandanud Venemaa ise, ei tulnud Lääne sanktsioonid erilise üllatusena. Moskva aias küll ette nii majanduslikku kahju kui ka häbimärgistamist, aga eelistas sõja valla päästa – see pärast pole tõenäoline, et karistusmeetmete rakendamine tema arvestusi enam muudaks. Liidukantsler Olaf Scholz õigustas Saksamaa mittenõustumist Venemaa vedelgaasi impordi keeluga, väites, et „kui Putin hooliks majanduslikest argumentidest, poleks ta seda absurdset sõda algatanud“.

Kuna sanktsioonid pole kiiruse poolest sõjajõududega võrreldavad, on need sõdade peatamiseks üldiselt ebasobivad.

ELi sanktsioonid on liidu julgeolekupoliitikat sedavõrd muutnud, et tagajärjed võivad kesta praegusest kriisist kauemgi. ELi paketid on märkimisväärselt ranged. Nii tõsiseid piiranguid pole kunagi varem säärase tempoga kehtestatud. Lained järgnesid üksteisele kiiremini isegi nendest, mida EL kutsus ellu vastusena Süüria sõjale 2011. aastal. Teatud meetmed, nagu Venemaa eemaldamine enamsoodustusrežiimist, mis võimaldas tollimakse vähendada, olid ELi julgeolekupoliitika vahenditena enneolematud.

Samuti pretsedenditu oli koordineerimine Lääne liitlastega, sest kaasati mitte üksnes traditsioonilised partnerid – USA ja Kanada –, vaid ka Jaapan, Austraalia ja Lõuna-Korea. Samameelsete riikide rühmitus on astumas samme, mida ÜRO julgeolekunõukogu ei saa Venemaa veto tõttu teha.

Praegused meetmed juhatavad eelkõige sisse uue ajastu. EL kasvatab oma valmisolekut ja paindlikkust sanktsioonide alal. Ekspordikontrolli tugevdatakse, et läheneda sellele, mida külma sõja ajal viis läbi ekspordikontrolli koordineerimiskomitee. Meetmed võivad jääda kehtima isegi pärast Ukraina sõja lõppu.

See on pöördepunkt ka sanktsioonide ellu viimisel. Esimest korda toimub kooskõlastamine riikidega, mis ELi ei kuulu. Euroopa Komisjon on asutanud arestimise (*Freeze and Seize*) tööühma, mis juhendaks ELi liikmesmaade koostööd

ning tegutseks G7 Vene eliidi, variisikute ja oligarhide tööühma kõrval. Vähem kui ühe kuuga teoks tehtud muudatus on erakordne juba seepärast, et ühtlasi on vaja põhjalikult reorganiseerida ELi liikmesmaade varustamist energiaga ning tähtsatel liikmesriikidel, nagu Saksamaal, tuleb sõjalisi kulutusi järsult suurendada.

Loota on, et praegusest lähenemisest saab uus standard ELile, kes on Ukraina sõja puhkemise tõttu muutunud rahvusvahelises keskkonnas paremini valmis julgeolekuprobleeme käsile võtma. ^D

ELi sanktsioonid on liidu julgeolekupoliitikat sedavõrd muutnud, et tagajärjed võivad kesta praegusest kriisist kauemgi.

Euroopa Liit lubab järk-järgult Vene naftast loobuda. Reuters/Scanpix

EVA-MARIA LIIMETS
välisminister

ÜRO julgeolekunõukogu teelahkmel

ÜRO loodi, et lõpetada maailmas sõjad ja rängad kannatused. 77 aastat hiljem peab maailm tunnistama, kuidas Venemaa suur kallaletung rahumeelse ja suveräänse Ukraina vastu esitas rahvusvahelisele süsteemile eesotsas ÜRO julgeolekunõukogu 21. sajandi suurima väljakutse.

Pidin Eesti Vabariigi aastapäeval Venemaa alustatud rünnaku tõttu katkestama oma visiidi Ukrainasse veel enne selle ametlikku algust. Kiievist Poola suunas sõites oli selge, et 24. veebruaril muutus maailm pöördumatult. Vene vägede toime pandud rängad rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumised ning agressori igasugune soovimatus enda tegude eest vastutada seavad ohtu ÜRO põhikirja ja trambivad jalge alla kõik rahvusvahelise õiguse põhimõtted.

Kuigi rahvusvahelisele kogukonnale oli järjekordne näide Venemaa agressiivsusest ootamatu, on sel olnud väga paljude riikide tunnetusele maailma rahust ja julgeolekust suur mõju. Selle üle sai arutleda ka aprilli alguses Tallinnas toimunud välisministeeriumi ja Eesti Välispoliitika Instituudi konverentsil „Väikeriigid ÜRO julgeolekunõukogus: töö rahu nimel sõjakatku vastu“.

Rahu pole iseenesestmõistetav

Eestitki külastanud endine ÜRO peasekretär Ban Ki-moon on rõhutanud, et rahu ei tohi pidada iseenesestmõistetavaks, vaid selle nimel tuleb igal ajal ja igal pool töötada. Ent kuidas saab julgeolekunõukogu rahu nimel töötada, kui üks selle alaline liige ründab oma naabrit ja paneb

veto kõigile resolutsioonidele, mille eesmärk on päästa inimesi ja taastada rahu?

Vastavalt ÜRO põhikirjale lasub just julgeolekunõukogul vastutus rahvusvahelise rahu ja julgeoleku küsimustes. See on ainus rahvusvaheline keham, mis saab võtta vastu ÜRO liikmesriikidele siduvaid otsuseid. ÜRO julgeolekunõukogu võimetuse oma alalise liikme algatatud sõjale vastu astuda võib tekitada jõuetuse tunde. Õdvastavad kaadrid piinatud või sihilikult tapetud tsiviilisikutest, massihaudadest Butšas ja Irpinis ning kohutav olukord pikaajalises piiramisrõngas olnud Mariupolis on teravalt toonud rahvusvahelise kogukonna teadvusesse pildid, mida arvasime kuuluvat kaugesse ajalukku.

Julgeolekunõukogu ei ole ainult otsuste tegemise koht, vaid ka tähtis avaliku surve-diplomaatia areen, mida Eestigi valitud liikmena osavalt kasutas.

Mai alguses võttis ÜRO julgeolekunõukogu vastu ühehäälelase avalduse ÜRO peasekretäri António Guterrese toetuseks leidmaks Ukrainas rahumeelne lahendus. Kahjuks ei sisaldanud ühisavaldus ühtegi viidet Venemaale ega seadnud kellelegi kohustusi.

Venemaa vetoõigus julgeolekunõukogus tuleneb ÜRO põhikirjast. Selle

muutmine nõuaks kõigi alaliste liikmete, sealhulgas Venemaa enda, ja suurema osa ÜRO 193 liikmesriigi toetust. Paraku pole see praeguses rahvusvahelises keskkonnas võimalik. Võib öelda, et ÜRO on seega sattunud konstitutsioonilisse kriisi. Kas julgeolekunõukogu on teel oma lõpu suunas, kui ei suuda end reformida? Nii küsis aprilli alguses nõukogu istungil õigustatult Ukraina president Volodõmõr Zelenskõi.

Selge sõnum agressorile

Julgeolekunõukogu ei ole ainult otsuste tegemise koht, vaid ka tähtis avaliku surve-diplomaatia areen, mida Eestigi valitud liikmena osavalt kasutas. Nõukogu praegused liikmed töötavad pidevalt selle nimel, et lükata ümber Venemaa valeinfot nende enda alustatud sõja kohta.

Kui julgeolekunõukogus valitseb patiseis, siis ÜRO peaassamblee on selle korvamiseks võtnud senisest suurema vastutuse rahvusvahelise rahu ja julgeoleku eest. Näiteks mõistes Venemaa agressiooni Ukrainas ülekaalukalt hukka, kutsudes üles kaitsma tsiviil-elanikke ning sealhulgas tagama ligipääsu humanitaarabile. Kahjuks pole need kohustava loomuga sõnumid. See pärast on märkimisväärne Rahvusvahelise Kohtu siduv otsus 16. märtsist, mille kohaselt peab Venemaa kohe lõpetama kõik sõjalised operatsioonid Ukraina territooriumil.

Veel on tähtsad ÜRO sammud sõjakuri-tegude kohta tõendite kogumisel ja tal-letamisel ning Rahvusvahelise Kriminaal-

kohtu prokuröride alustatud uurimine sõja- ja inimsusvastaste kuritegude kohta. Siiski jõuame ka siin tagasi julgeolekunõukogu võimetuse juurde neid otsuseid jõustada. Rahvusvaheline Kriminaalkohus saab koguda tõendeid kuritegude tõestamiseks, kuid Venemaa ei osale kohtu töös. Seepärast on kohtuotsuste täitmiseks vaja nende suhtes julgeolekunõukogu otsust, mille Venemaa saab ise blokeerida. Inimõiguste Nõukogult tugeva toetuse saanud otsus luua eraldi uurimiskomisjon inimõiguste rikkumiste uurimiseks saadab samal ajal agressorile selge sõnumi, et süüdlane võetakse vastutusele.

Oleme näinud, kuidas Venemaad on haavanud rahvusvahelise kogukonna sammu tema isoleerimiseks. Olgu selleks Euroopa Nõukogu üksmeelne otsus visata Venemaa nõukogust välja, ÜRO peaassamblee pretsedenditu samm Venemaa liikmesuse peatamiseks ÜRO inimõiguste nõukogus või Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni otsus lõpetada Venemaa liikmestaatuse kaalumise.

Kuigi Venemaa agressioon Ukrainas ja küüniline käitumine rahvusvahelisel areenil on vajutanud tugeva pitseri julgeolekunõukogu tööle, on jutud nõukogu tarbetusest ennatlikud.

Hoolimata sellest, et Venemaa jätkuv agressioon Ukrainas ja küüniline käitumine rahvusvahelisel areenil on vajutanud tugeva pitseri julgeolekunõukogu tööle, on jutud nõukogu tarbetusest siiski ennatlikud. Kuigi meie pilgud on suunatud Ukrainale, ei ole teised kriisid maailmast kadunud. Julgeolekunõukogu tähelepanu vajavad kannatavad inimesed Afganistanis, Jeemenis, Malis, Myanmaris, Süürias ja mujal.

Ma ei kadesta praeguseid nõukogu valitud liikmeid, kes peavad otsima viise agressoriga koos töötamiseks, neile saab

vaid soovida leidlikkust kirjeldatud kitsaskohtade ületamisel. Vähim, mida saame teha julgeolekunõukogu usaldusväärsuse säilitamiseks, on muuta alaliste liikmete vetoõiguse kasutamine läbipaistvamaks ja piirata selle kasutamist näiteks genotsiidi või teisi inimsusvastaseid kuritegusid puudutavates küsimustes.

Tänavu aprilli lõpus võeti ÜRO peaassambleel konsensusega vastu erakordne resolutsioon, mille alusel kutsutakse julgeolekunõukogu mistahes otsuse vetotamisel kümne tööpäeva jooksul kokku peaassamblee arutelu, kus alaline liige peab veto kasutamist põhjendama. Selle eesmärk on peaassamblee vastutuse suurendamine rahu ja julgeoleku teemadel. Loodan, et algatus suurendab julgeolekunõukogu alaliste liikmete – eriti Venemaa – vastutustunnet oma õiguse rakendamisel. Samas tunnistan, et kui alalisel liikmel oleks hea tahe, ei oleks ka vetoõigus probleemiks – näiteks Ühendkuningriik ja Prantsusmaa pole vetot kasutanud juba alates 1989. aastast. ^D

Sõja tõttu Kiievest Lvivi põgenevad lapsed jätavad 3. märtsil hüvasti isaga. Reuters/Scanpix

ANDREI SOLDATOV
sõltumatu vene ajakirjanik

Valeuudistest heade uudisteni

2020. aastast Londonis paguluses elanuna olen näinud vaeva, leidmaks üldse midagi positiivset öelda neil pimedatel kuudel, mis algasid 24. veebruaril, kui Vladimir Putin alustas täiemahulist rünnakut Ukraina vastu. Enamasti olen tundnud ühtaegu häbi ja viha, aga ka täieliku läbikukkumise tunnet, mida neil päevil jagavad paljud Venemaa liberaalid – tunneme, et oleme Putini sõda õhutava propaganda tõttu kaotanud oma rahva ja seega kaotanud kodumaa.

Kuid pärast kaht sõjakuud on ilmnunud üks asi, mis üllataval kombel annab mulle lootust – internetitehnoloogiad ja nende roll sõjas.

Putini pimevõrk

2016. aastast saadik, kui Putini spioonid ja poliitilised käepikendused tabati USA valimistesse sekkumiselt, on üleilmne kübereksperitide kogukond hakanud internetist mõtlema pigem ohtudest kui võimalustest lähtudes. Venelased, hiinlased, iraanalased ja põhjakorealased olid leidnud viise kasutada interneti väärinfori ja propaganda levitamiseks, õhnestades Lääne demokraatide seestpoolt ohjeldamatute vandenõuteooriate ja valedega. Üleilmsed platvormid nagu Facebook, Twitter ja Google, kunagised Lääne ettevõtlusvaimu ja loovuse majakad, sattusid väga ebamugavasse olukorda. Globaalne ühenduvus, millest 1990. ja 2000. aastatel unistati, muutus järsku äärmiselt suureks haavatavuseks.

See väga sünk arusaam internetist sobis täiuslikult Putini ettekujutusega.

Putinit ja tema lähemaid seltsimehi KGBst õpetati maailma nägema „ohtude“ võtmes. Putini võimuletulekust saati oli sellesse maailma alati kuulunud internet – aastal 2000 allkirjastas Putin Venemaa Föderatsiooni kõige esimese infoturbe doktriini, mille potentsiaalsete ohtude nimekiri sisaldab ka „teabega manipuleerimist (väärinfori, teabe varjamine või moonutamine)“.

Seetõttu valitseski Lääne ja Venemaa küberametnike vahel 2016. aastani terminoloogiline ebakõla. Lääne ametnikud kasutasid „küberturvalisust“ ja „küberohte“, sest nad tahtsid rääkida arvutitest ja võrguturvalisusest, samal ajal kui venelased jäid „infoturbe“ ja „infosõja“ juurde kindlaks, sest uskusid, et interneti sisu võib kujutada ohtu Kremlile ja Putini režiimi poliitilisele stabiilsusele – nemad nimetasid seda „Venemaa digitaalseks suveräänsuseks“.

Globaalne ühenduvus, millest 1990. ja 2000. aastatel unistati, muutus järsku äärmiselt suureks haavatavuseks.

Kuid pärast 2016. aastat tunnistasid paljud Ameerika kübereksperdid mulle eraviisiliselt, et Kremlil oli tõepoolest õigus – veebisisu, eelkõige sotsiaalmeedias, võib kujutada demokraatiale ohtu. Putini küberoperatsioone võidi paljastada USAs ja Euroopas, kuid ta võitis vähemalt ühe

raundi, pannes kogu maailma Lääne tsivilisatsiooni suurimast saavutusest – internetist – pimedal ja paranoilisel viisil mõtlema.

Ei ole üllatav, et arusaam internetist, kus domineerivad turvaprobleemid, võeti laialdaselt omaks. Kes saakski avalikkust süüdistada? Väärinfori levitamise operatsioonid ei peatunud pärast 2016. aasta läbikukkumist. Me kõik hakkasime uskuma, et iga Venemaa seotud kriis hõlmab desinformatsioonikampaaniat koos küberrünnakutega.

Venemaa väärinfori läheb luhta

Ja tõepoolest, kui puhkes sõda Ukrainas, algasid ka Venemaa väärinfori operatsioonid ja küberrünnakud. Kuid – siit tuleb hea uudis – nad ei suutnud Ukrainale tegelikku kahju tekitada. Samuti ei suutnud nad Lääne avalikkust sõja suhtes segadusse ajada – Kreml narratiiv natsivastasest „sõjalisest eriooperatsioonist“ ei saavutanud maailmas mingit kõlapinda. Kõige mustemad ennustused infosõja osa kohta osutusid valeks.

Tegelikult läks just risti vastupidi. Esimest korda pärast 2016. aastat pöördusid asjaolud teisipidi. Sotsiaalmeediast sai tähtis vahend uudiste levitamisel Ukrainas toimuvast, sealhulgas neile venelastele, kes tahtsid sõja kohta tõde teada saada. Sõjakuriteod on dokumenteeritud ja nende toimepanijad tuvastatud peaaegu reaalajas. Tänu ajakirjanikele ja sotsiaalmeediale me teame, mis tunne oli olla Kiievis pommirahe all ning üle elada okupatsioon Butšas ja ümberpiiratud

Putin pani kogu maailma Lääne tsivilisatsiooni suurimast saavutusest – internetist – pimedal ja paranoilisel viisil mõtlema.

Mariupolis. Tänu sotsiaalmeediale nägime sõja tõelist palet. Teame, kuidas Ukraina sõdurid, tsiviilisikud ja vabatahtlikud välja näevad ja mida rääkisid. Teame ka, kuidas näevad välja ja mida rääkisid Vene sõdurid, aga samuti Vene sõjavastased meeleavaldajad või sõjaõhutajad.

Kohe pärast sõja algust püüdis Kreml iga hinna eest infomonopoli kindlustada. 24. veebruaril andsid Kremli tsenso-rid Vene meediale korralduse kasutada

Ukraina sõja kohta ainult ametlikku teavet. Sõnad nagu „sissetung“, „sõda“ ja „rün-
nak“ keelati Vene riigi eelistatud „sõjalise
erioperatsiooni“ kasuks. 4. märtsil võttis
Venemaa riigiduumi vastu sõjaga seo-
tud valeuudiseid käsitleva seaduse, mille
alusel ähvardab Venemaa valitsuse seis-
kohaga vastuolus oleva teabe levitamise
eest kuni 15-aastane vanglakaristus.

Kuid üleilmsed platvormid, mida enne
sõda peeti peaaegu et äraneetud ideeks,
osutusid vastupidavaks. Vene tsenso-
reid tabas ebaõnnestumine muu hulgas
seetõttu, et sellised platvormid nagu
YouTube, Facebook ja Twitter keeldusid
Kremli survele allumast ega lasknud end
hirmutada blokeerimise ähvardusest. Ja
kui Facebook, Instagram ja Twitter blo-
keeriti, tegid nad kõik endast oleneva, et
hoida oma sidemeid venelastega – näi-
teks pakkudes venelastele isegi võimalust
kasutada Facebooki võrgustiku Tor kaudu.

YouTube on Telegrami kõrval tõusnud
peamiseks venekeelsete tsenseerimata
uudiste allikaks – paljud mu kolleegid,
ajakirjanikud, kes olid sunnitud riigist lah-
kuma, kolisid YouTube'i ja Telegrami kana-
litele ning leidsid mittemiljonilise tugeva
vaatajaskonna. Paljud venelased vaatavad
sõjavastaseid YouTube'i kanaleid nii nagu
varem hommikutelevisiooni. Globaalne
ühenduvus on nüüd taas suurim lootus
Vene avalikkuse teadvuse äratamiseks. **D**

**Sotsiaalmeediast
sai tähtis vahend uudiste
levitamisel Ukrainas
toimuvast, sealhulgas
neile venelastele,
kes tahtsid sõja kohta
tõde teada.**

Sotsiaalmeedia vahendusel jõudsid avalikkuseni fotod Ukrainast röövitud olmetehnikat Valgevene kaudu kodumaale saatvatest Vene sõduritest. Telegram/Hajun_BY

ALEKSEI LEVINSON

Juri Levada analüüsikeskuse uuringujuht

Süvenev lõhe Venemaa ja Lääne vahel

Enamik nende ridade lugejaist oli arvatavasti vapustatud, kuuldes tänavu 24. veebruaril president Vladimir Putini otsusest alustada täiemahulist sõda. Tõenäoliselt elasid nad üle teise vapustuse, saades teada, mis toimub Venemaa Föderatsiooni niinimetatud sõjalise erioperatsiooni piirkonnas. Kolmanda vapustuse tekitas uudis, et Levada keskuse ja teiste korraldatud küsitluste tulemuste põhjal kiitis üle 80 protsendi venemaalastest Putini tegevuse heaks ja toetas Vene vägede tegutsemist. Kuna autor on Levada keskuse töötaja, peab ta oma kohuseks seda kolmandat asjaolu kommenteerida. (Need read on kirja pandud aprilli lõpus ja praeguseks võib olukord konfliktipiirkonnas, Venemaal ja maailmas olla märkimisväärselt muutunud).

Mida näitavad arvamusküsitlused?

Alustame näitajast, mis väljendab venemaalaste toetust Venemaa Föderatsiooni presidendi tegevusele. Venemaa sotsiaal-kultuurilise olukorra eripära pärast 1991. aastat oli meelekiheduse levik ja hirm riigi edasise lagunemise ees. See tõttu oodati „nõrga“ Borissi Jeltsini asemele kedagi „tugevat“. Ja kui esile kerkis Putin, kelles nad nägid deržaava säilimise tagajat, käis tema valitsemisaja algusest peale avansina kaasas 60-protsendiline heakskiit. 2000. aastast kuni tänini pole see näitaja peaaegu kunagi langenud alla 60 protsendi. Putinile on 60-protsendiline heakskiit etalon. Pärast võitu Gruusia üle 2008. aastal, nagu ka pärast Krimmi liitmist 2014. aastal, tõusis tema reiting

Ukraina operatsiooni algusega hakkas presidendi imago sümboolne tähendus vene massiteadvuses muutuma.

peaaegu 90 protsendini. Putin toimis ju vastupidiselt Lääne tahte ehk siis venelaste arvates käitus Venemaa suurriigina.

2021. aasta lõpus püsis see juba mitmendat kuud 65 +/-2% tasemel. Kuid esimesed märgid vastasseisust USA ja NATOga põhjustasid Venemaa elanikkonna seas toetuse tõusu ning aprilli lõpus jõudis see 83 protsendini. On teada, et paljud nii Venemaal kui ka välismaal usuvad, et need andmed on valed ja üle paisutatud. Kontrollisime nende kehtivust. Need on täpselt nii tõesed, kui tõesed küsitluse andmed üldse olla saavad. Asi pole mõõtmisvigades, vaid ühiskondliku teadvuse harukordses seisundis. Peab ütlema, et kui Venemaa avalik arvamus hakkab uskuma, et president on juhtinud Venemaa võidule tema vaenlaste üle, võib reiting veel tõusta.

Eelöeldu käib nii-öelda asja kvantitatiivse poole kohta. Levada keskuse tehtud süvauuringud lubavad väita, et Ukraina sõjalise operatsiooni algusega hakkas presidendi imago sümboolne tähendus vene massiteadvuses muutuma. Nii oli juba varemgi juhtunud. Kui 2013. aastal sai Putin ühiskonna märkimisväärse kriitika osaliseks, siis Krimmi liitmise operat-

siooni edu kujundas talle hoopis sõdalasekaitsja maine. Aastatel 2018–2020 Putini autoriteet langes, kuid praegustes oludes tekkisid tema kuvandisse karismaatilise liidri, mingi ülima ettenägelikkusega strateegi jooned. Asjaolu, et tema sammud olid täielik üllatus ja vastuolus harilike arusaamadega mõistus- ja õiguspärasusest (mis andis palju kõneainet), ei tõlgendanud avalikkus aja jooksul mitte valearvestuse, vea või muu säärasena, vaid vastupidi, tavamõistusele tabamatu poliitilise tarkuse ilminguna. Ja Putinit niimoodi nägevate venemaalaste silmis asetab see ta ilmselgelt kõrgemale kõigist teistest poliitikutest, kellega tal tuleb suhelda. Viimaseid omakorda püüab Venemaa avalikkus omaenda silmis aupaisteta jätta ja alandada. Erinevalt Lääne avalikkusest ei austa Venemaa avalikkus Ukraina presidenti ega NATOsse kuuluvate riikide juhte, vaid põlgab neid. Ühtlasi annab see Vene armee tegevusele erilise (ajaloolise) missiooni iseloomu, mis muudab kohatuks arutada selle operatsiooni puhtsõjalisi aspekte.

Vene relvajõudude ülistamine

Nii nagu selle ülemjuhataja, sõdib ka see armee Venemaa avalikkuse meelest kurjuse vastu, Lääne kui selle ajaloolise kurjuse kehastuse vastu. Sellises ettekujutuses kaotavad Ukraina relvajõud Venemaa avalikkuse silmis subjektsuse. Nad tegutsesid kellegi teise käsul või pimestatuna mõnest võõrast ideoloogiast („natsismist“). Vene elanikkond ei taju neid – vähemalt veel mitte – „tõelise“ vastasena sõjas.

Mis puudutab elanikkonna toetust Vene armee tegutsemisele Ukrainas, tuleks meeles pidada, et Lääne ja Venemaa elanikel on selle tegevuse kohta sisuliselt täiesti erinev info. Isegi kui räägitakse ühtedest ja samadest faktidest, antakse neile risti vastupidine hinnang. (Seejuures on Venemaal eriseadusega keelatud levitada Vene vägedega seotud sündmuste tõlgendusi, mida edastavad Ukraina ja Lääne meedia). Need pildid Ukrainas toimuvast, mida näevad Venemaa televisiooni vaatajad, täidavad neid uhkusega oma armee üle ja vihkamisega vaenlase vastu. Arvestades asjaolu, et rahuajalgi oli sõjaväe autoriteet tänapäeva Venemaal väga kõrge, need pildid ainult tugevdavad seda.

Eelöeldut Lääne ja Venemaa vaatlajate kardinaalselt erineva nägemuse kohta

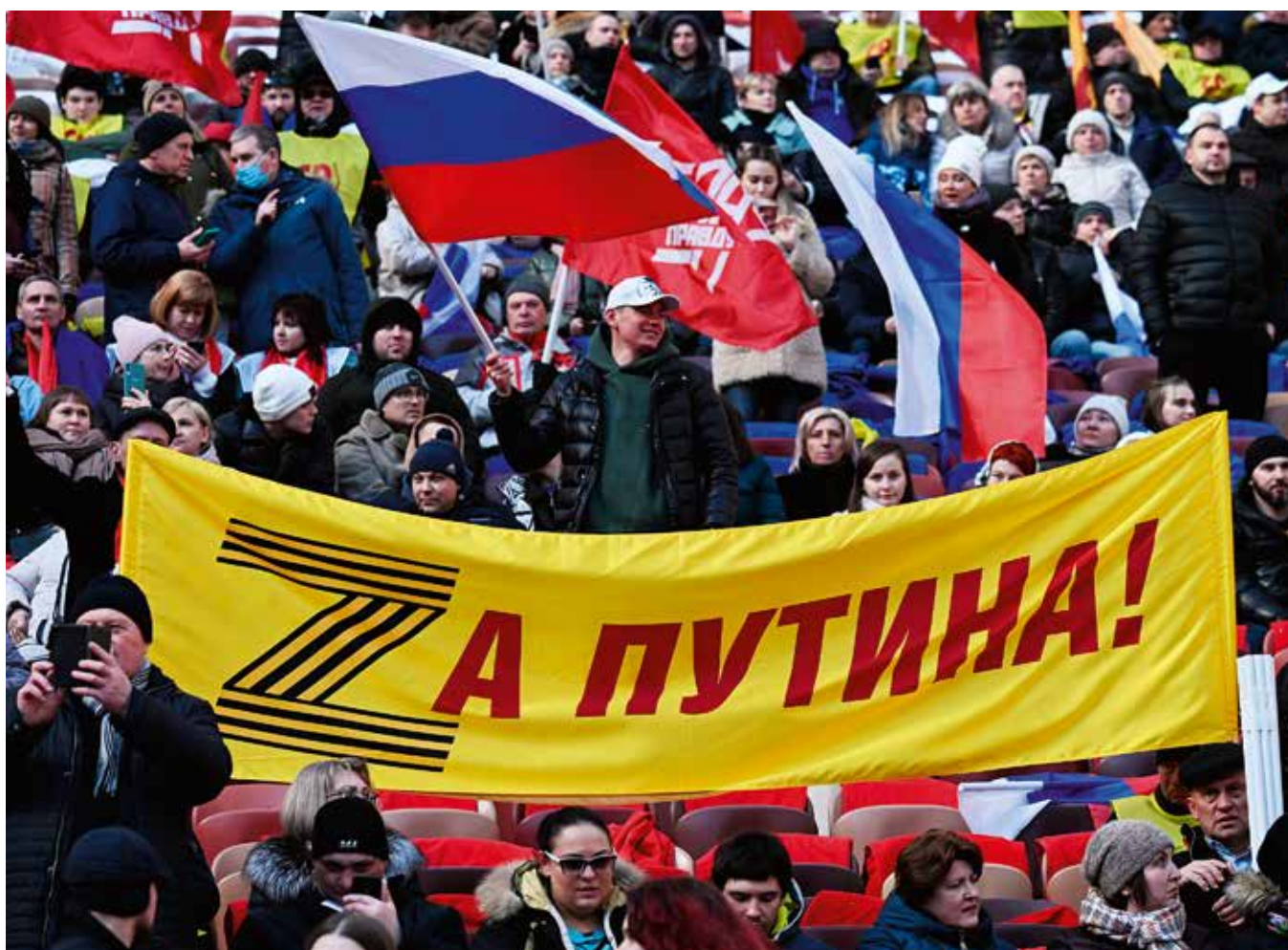
olukorrast tuleb ilmingimata täiendada mõne sõnaga ka olemasolevatest sarnasustest. Nimelt on kalduvust rajada uus „müür“ või seada üles uus „raudne eesriie“ tunda mõlemal pool. Ja mõlemal poolel on vägagi populaarne püüdlus end eraldada – Läänes Venemaast, Venemaal Läänest. Seejuures on paljude ideoloogide ja ka

Mõlemal pool on tunda kalduvust rajada uus „müür“ või seada üles uus „raudne eesriie“. Ja mõlemal poolel on vägagi populaarne püüdlus end eraldada – Läänes Venemaast, Venemaal Läänest.

avalikkuse teadvuses nii siin- kui sealpool aktiivselt kohal arvamus, et Venemaa ja Lääne lähenemise ideede ja suundumustega on jõutud lõppu. Et praegune lahklöömine on igaveseks.

Venemaa ja Lääne suhted on praegu halvemad kui kunagi viimase saja aasta jooksul. Naaberrahvaste suhetele on tekitatud ülimalt ränka kahju. Pealegi on tõenäoliselt hullemad ajad veel ees. Ja siis nende järelmõju. On selge, et rahvad ei andesta üksteisele tehtud kurja ega loodud haavu.

Kuid ajalugu näitab, et inimesed oskavad ehitada sildu isegi üle säärase kuristike. Ma loodan, et nii mõnigi lugeja jagab minu kindlustunnet, et need sillad ehitatakse, aga mõelda nende peale on võimalik ja vajalik juba täna. Selles ongi selle kommentaari mõte. D

„Putini eest“ kuulutab plakat Krimmi annekteerimise kaheksandal aastapäeval 18. märtsil Moskvast Lužniki staadionil korraldatud propagandaüritusel. EPA/Scanpix

Aidake neid, kes sõjale vastu seisavad

**Venemaal surutakse sõltumatut meediat
julmalt maha. Euroopa peab aktiviste toetama,
et putinismi languse järel hõlbustada parema
Venemaa tulekut.**

ANTON BARBAŠIN

Riddle Russia peatoimetaja

Alates Venemaa alustatud sõjast Ukrainas on Kreml korraldanud ulatuslikku kampaniati kõigi vastu, kes on tema suhtes isegi kaugelt kriitilised, iseäranis organisatsioonide ja gruppide vastu, kes levitavad infot või suudavad midagi korraldada. Hoolimata avaldustest, et ühiskonnas on sõjale märgatav toetus, käitub Vene riik, otsekui heitleks ta suure sisevaenlasega, kes tugevneb iga nädalaga, mil Ukrainas võideldakse. Riigisiseste repressioonide tugevnemist võib seletada Venemaa muundumisega totalitaarseks riigiks, milles igasugust häälimist ametlikest seisukohtadest peetakse ohtlikuks. Tõde on siiski lihtsam – toetus sõjale pole nii laialdane, kui avaldustes öeldakse. Veel tähtsam on, et riik ei pea seda toetust usaldusväärseks.

Vene riik on sõltumatut meediat ja üksikuid ajakirjanikke üha jõulisemalt rünnanud juba kümme aastat, kuid veebruarist peale on rünnakud võtnud uue kuju. Allesjäänud sõltumatu ajakirjanduse oasid, nagu Ehho Moskvõ ja Dožd, on viimaks suletud. Välismaiseid platvorme tseenseeritakse. Näiteks Novaja Gazeta – üks väheseid allesjäänud sõltumatuid meediaväljaandeid, mis oli sunnitud tegutsemise Venemaal sõja lõpuni peatama – avas välismaal uue veebikülje, Novaja Gazeta Jevropa. See blokeeriti Venemaal vähem kui kaks nädalat pärast loomist. Peaaegu iga päev keelustatakse kõikvõimalikku sõltumatut meediasisu, mis pärineb välismaalt ja Venemaa piirkondlikust meediast, mis enne sõda oli tegutsenud suhteliselt vabana.

Samasuguse raevukusega liigitatakse venemaalasi individuaalseteks välisagentideks. Selle staatuse on pälvinud peaaegu 200 inimest, enamasti ajakirjanikud ja blogijad, nii et neil on palju raskem Venemaal tööd jätkata. Sarnaseid lugusid on jutustada sõltumatutel vabaühendustel ja kõikjal kodanikuühiskonnas, mida riik ei juhi ega kontrolli.

Sõda „välisagentidega“

Nüüd tahab Kreml, et tal oleks võimalik inimesi välisagentideks liigitada isegi ilma vormikohaste tõenditeta rajataguse rahastamise kohta, rääkimata töendamisest, et nad tegutsevad mõne välisriigi huvides. See lubaks riigil kodanikuõigustest ilma jätta Vene kodanikke, keda süüdistatakse pelgalt välismõju ellu viimises. Niisugust korda on mõistagi lihtne kurnatada.

Igatahes pole aasta 2022 veel 1937 ja putinistlik riik pole Stalini NSVL. Vene riik ei saa olla täiesti totalitaarne (ehkki ta püüdleb selle poole). Hiljutises kallale tungis Metale (Facebook, Instagram ja

Hoolimata avaldustest, et ühiskonnas on sõjale märgatav toetus, käitub Vene riik, otsekui heitleks ta suure sisevaenlasega, kes tugevneb iga nädalaga, mil Ukrainas võideldakse.

WhatsApp) blokeeris riik Facebooki ja Instagrami võrguküljed, aga jättis WhatsAppi rahule – ametlikult seepärast, et see on side-, mitte teabevahend, aga tegelikult seepärast, et seda kasutab 86 protsenti venemaalasi, sealhulgas Vladimir Putini tuumvalijad. YouTube'i, kus leidub kõige külluslikumalt Putini- ja sõjavastast sisu, jälgib 80 miljonit venemaalast pigem meelelahutusliku kui sõltumatu sisu pärast ning seda pole keelatud.

Märtsis olid seitse kümnest kõige sagedamini allalaaditud rakendusest VPNid – teenused, mis lubavad võrgu-

sisule ligipääsu riiklikult kehtestatud keeldudest mööda minnes. Paljud venemaalased kasutavad VPNi ligipääsuks Instagramile, mis väidetavasti kaotas Venemaal keelustamise järel vaid poole kasutajaist. Ent Venemaa edukaima sõltumatu uudisplatvormi, Lätis tegutseva ja Venemaal blokeeritud veebilehe Meduza lugejaskond kasvas 25 miljonilt külastuselt jaanuari jooksul peaaegu 50 miljonile märtsis. Nišiväljaanne Mediazona kasvatas samal ajavahemikul lugejaskonda ühelt miljonilt neljale miljonile ja isegi inimõiguste projekt OVD-Info suurendas huviliste arvu jaanuarist märtsini kuus korda, jõudes 600 000 külastuseni kuus.

Vene riik avaldab küll kodanikuühiskonnale järjest tugevamat survet ja sunnib paljusid sõltumatuid hääli Venemaalt lahkuma. Ilmselt püsib huvi sõltumatu sisu vastu, mis kasvab hoolimata riiklikest keeldudest ja muudest piirangutest. Venemaa võib-olla sulgeb millalgi teatud lüngad, keelustab YouTube'i ja teised võrgukohad ning kitsendab VPNide kasutamist (mis põhimõtteliselt on juba keelatud). Tõenäolisem stsenaarium on siiski see, et

„Te kardate tõde“, „Me jääme ajakirjanikeks“ – selliste sõnumitega avaldasid Vene ajakirjanikud 2021. aasta augustis Moskvast meelt telekanali Dožd nn välisagendiks kuulutamise vastu. AFP/Scanpix

Venemaa ei kao pärast sõja lõppu. See, kuidas ta muutub ja milliseks ta tahab saada, on küsimused, millega peaksid tegelema kõik naabrid.

läheb samamoodi nagu Telegrami keelustamisega, mida tagajärjetult üritati kaks aastat. Kaks esimest sõjakuud on näidanud, et Venemaa pole valmis Suurt Vene tulemüüri rajama, isegi kui see oleks tehniliselt võimalik.

Kuna Ukrainas pole lähiajal vaherahu loota ja sanktsioonide tagajärjed saavad tulevatel kuudel ilmselgemaks, kasvab arvatavasti huvi sõltumatu sisu vastu „sõjalise erioperatsiooni“ suhtes skeptiliste ja isegi selle pooldajatest venemaalaste seas. Seepärast on mõistlik teha Vene kodanikuühiskonna toetuseks suuremaid jõupingutusi, luues õiget konteksti ja aidates riikliku propaganda mürgiseid väljamõeldisi hajutada.

Toetus kodanikuühiskonnale

Propaganda vastu ei saa propagandaga. Et kasvatada informeeritud venemaalaste hulka – informeeritus suurendab tõenäosust, et inimesed on sõja vastu –, on tähtis toetada algatusi ja platvorme, mis toodavad uudiseid ja teadaandeid, avaldavad analüüse, loovad dokumentaalfilme, uurivad sõjakuritegusid ning hangivad avalikest allikaist luureandmeid. Tänu annetustele ja otsesele abitegevusele leidub väljaspool Venemaad rohkesti organisatsioone, kes võiksid Venemaal edukalt Vene propagandaga võidelda. Kuna teavitamise stiili ja meetodite suhtes on erinevaid eelistusi, tuleb ühe asemel investeerida mitmesse organisatsiooni, mis olid kas sunnitud Venemaalt lahkuma või rajatigi riigist väljaspool. Väheste eranditega ei suuda sedalaadi meediaorganisatsioonid hakkama saada vaid reklaamist või tasulisest sisust, eriti kui nad on Venemaal blokeeritud või välisagentideks liigitatud. Ellu jäämiseks, ammugi õitsemiseks, vajavad nad nii põhitoetust kui ka abi juriidilistes ja viisaküsimustes.

Alates sõja algusest on riigist lahkunud 200 000 – 300 000 venemaalast. Paljud

Venemaal keelustatud sõltumatu raadiojaama Ehho Moskvõ juhi Aleksei Venediktovi sõnul paiskas Ukrainas alustatud sõda Venemaa ajas 40 aastat tagasi.

AFP/Scanpix

püsivad Venemaa lähedal riikides, kus venemaalased ei vaja viisat või kus neil on muidu soodsad tingimused. Vene paguluse keskused on kujunemas Riias, Vilniuses, Berliinis ja Prahlas. Sageli koosnevad need kõrgharidusega inimestest, kes on Venemaal demokraatia heaks tegutsenud. Paljudel on olnud poliitilisi ambitsioone ning nad on kodumaal võtnud osa meeleavaldustest sõja ja autoritarismi vastu. Loomulikult on Lääne huvides sääraseid venemaalasi tagasi Venemaale aidata, kui see on turvaline, või vähemasti julgustada nende võitlust teistsuguse tuleviku nimel. Praegustes oludes pole siiski mõtet poliitvange juurde tekitada, sest lähitulevikus võiks neist inimestest abi olla.

Venemaa poliitiline süsteem puutub 2022. aasta lõpus ja 2023. aasta jooksul kokku mitmetahuliste probleemidega. Seni kui demokraatiameelsetel jõududel on mõistlik aktiivsena püsida, on arukas

Sõja vastu olevad venemaalased mõistavad, et Venemaal pole Putiniga tulevikku. Kahtlejate veenmiseks peab neil olema pakkuda parem tulevik.

neid üksikuna ja kogukondadena Euroopas toetada, lubades neil koguda jõudu, sidemeid ja asjatundlikkust, mida kodumaale kaasa tuua niipea, kui Putini režiim ilmutab ebastabiilsuse märke.

Euroopa Liit on olnud valmis selle sõja tohutuid kulusid kandma. Paari tuhande Vene aktivisti ja mitme tuhande spetsialisti võõrustamine, kes igal juhul toovad ELi majandustele tulu, ei tundu kuluka investeeringuna.

Kui võtta arvesse Vene riigiparaadi keerukust, tuumaarsenali ja majanduskoostöö potentsiaali, on tähtis vaadata sõjakoledest kaugemale tulevikku, mil Venemaa putinismi hülgab. Milline oleks säärase Venemaa koht Euroopas? Millist rolli ta saab täita? Millise Venemaaga sooviks EL koos elada? Vene kodanikuühiskond soovib, et EL tegeleks nende küsimustega kohe, et seda keerukat debatti poleks vaja alustada alles siis, kui Venemaal muutused algavad.

Venemaa ei kao pärast sõja lõppu. See, kuidas ta muutub ja milliseks ta tahab saada, on küsimused, millega peaksid tegelema kõik naabrid. Sõja vastu olevad venemaalased mõistavad, et Venemaal pole Putiniga tulevikku. Kahtlejate veenmiseks peab neil olema pakkuda parem tulevik. Selge, et see tulevik on täis katusumusi ja ränki valikuid. Ent majakas silma- piiril teeks elu veidi lihtsamaks.

Kliimamuutustega võitlemisel ei saa raskuste kiuste taganeda

Pöördelised sündmused, nagu COVID-19 pandeemia ja Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas, ei ole lasknud riikidel keskenduda meie aja peamisele globaalprobleemile – kliimamuutustele. Vaja läheb põhjalikke lahendusi, sealhulgas tuleb otsustavalt liikuda rohelisemate energialahenduste poole. Tõrksate valitsuste ja ühiskondade õiges suunas liikuma saamiseks on vaja nii aktiivset poliitilist sekkumist kui ka valmisolekut usaldada turujõude.

Jyrki Katainen, Soome innovatsiooni-fondi Sitra president ja varasem Euroopa Komisjoni töökohtade, majanduskasvu, investeeringute ja konkurentsivõime eest vastutav asepresident, arutab kliimamuutustega võitlemist Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse teadusjuhi Tomas Jermalavičiusega.

Tomas Jermalavičius (T. J.): Alustan meie vestlust pildiga rahvusvahelisest kohustusest saavutada süsiniku null-heide.

Viimase mõne aasta vältel on inimkonna tähelepanu keskendunud pea-

asjalikult pakilisematele teemadele, nagu koroonaviiruse pandeemia ja nüüd sõja puhkemine Euroopas. Need juhivad meie kõigi tähelepanu kõrvale ühelt suuremalt ohult – meie kui liigi jaoks tõesti eksistentsiaalselt ohult –, kontrollimatute kliimamuutuste katastroofilistelt mõjudelt.

Siiski on teadlased ja suurem osa poliitikustestki nüüd jõudnud selgele arusaamale, et temperatuuritõusu hoidmine tunduvalt alla 2 °C ja eelistatavalt mitte üle 1,5 °C, mis oli Pariisi kokkuleppe eesmärk, hoides seeläbi ära kõige hävitavamad stsenaariumid, nõuab põhjalikke

ümberkorraldusi, mis muudavad juurteni mitte ainult meie energiasüsteeme, vaid kogu meie majandust ja ühiskondi.

ÜRO kliimamuutuste konverents Glasgow's tekitas lootust, et riigid on muutuste vajalikkusest aru saanud, ja saavutas kokkuleppe reas kliimaeesmärkides, mis pakub lootusekiirt. Ometi on raske mitte nõustuda kliimaaktivistide, valitsusväliste organisatsioonide ja paljude teadlastega, kes ütlevad, et seda võib olla liiga vähe ja liiga hilja. Riigid, kes emiteerivad suuri-maid CO₂ koguseid, kohustusid saavutama süsiniku null-heide eesmärgi ajakava järgi,

mis ulatub aastatesse 2060–2070, ning need kohustused on sageli ebamääraseid. Konkreetsete plaanide puudumisel ja nii pika üleminekuperioodi korral tabab maailma tõenäoliselt nii palju kliimamuutusi, et kõige ohtlikumaid stsenaariume ei saa enam vältida.

Proгноosid viivad meid ikka üle kahe kraadi künnise. Osundades valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) üht viimastest aruannetest: „Mis tahes edasine viivitus kooskõlastatud ülemaailmses kohanemis- ja leevendamistgevuses jätab kasutamata põgusa ja kiiresti sulguva võimaluste akna kõigile elamisväärsed ja kestliku tuleviku kindlustamiseks.“

Teie kogemused põhinevad raskel poliitikakujundamise reaalsusel, mis seisneb tegelemises riikide ja ühiskonnaga, et luua ühiskondlikke leppeid. Oleks huvitav kuulda, kui optimistlik või pessimistlik te olete globaalse süsinikuneutraalsele maailmale ülemineku suhtes selle kitsa võimaluste akna piires, mis meil veel olla võib.

Jyrki Katainen (J. K.): Mõned riigid on kasutusele võtnud õiged abinõud, kuid me pole veel piisavalt teinud. Me liigume õiges suunas, kuid mitte tingimata küllalt kiiresti, vähemalt võetud ja täidetud kohustusi silmas pidades. Ma ei ole kindel, et suudame saavutada 1,5 °C eesmärgi, hoolimata sellest, et me liigume õiges suunas. Kui me ei saa sellega hakkama, on tagajärjed meie ühiskonnale rängad, ja just seepärast peame kiiremini edasi liikuma.

Minu lootuste allikaks on see, et turujõududest võib kõvasti kasu olla. Turu reageerimine võib olla võrreldes avaliku sektoriga mõjukam. Tööstusharud on juba märgatavalt vähendanud oma süsinikuheidet. Kui ettevõtted või tarbijad hakkavad nõudma puhtamaid lahendusi ja null- või miinusheitelise tootmist, kiirendavad nad üleminekut isegi rutemini, kui oskasime oodata.

Pean siinkohal esile tooma ringmajanduse, sest ehkki maailm ei pruugi praegu veel ringne olla, on olemas selge suundumus: tööstused ja ettevõtted liiguvad rohkem ringmajandusmodelite poole. See on katsetamata ja välja selgitamata võimalus. Kui ma arve õigesti mäletan, jõuab taaskasutusse ainult üheksa protsenti tarbitud loodusvaradest, mis tähendab, et

JYRKI KATAINEN

Soome innovatsioonifondi Sitra president. Tema peamine eesmärk on juhtida Sitra tööd selliselt, et fond suudaks genereerida uusi ideid, mis on abiks otsustajatele nii ühiskonnas kui ka eraettevõtetes, ning katsetada ja kontrollida uusi tegutsemismudeleid. Katainen soovib, et Sitra ideed jõuaksid laiemale rahvusvahelise publikuni, sest paljud fondi uuritavad ilmingud ei ole vaid ühe riigi, vaid üleilmsed probleemid. Eriti pakub talle huvi turumajanduse muutmine selliseks, et see vastaks ringmajanduse ja kestlikkuse põhimõtetele. Veel soovib Katainen, et Sitra õhutaks arutelu meie tuleviku kujundavate jõudude üle.

Kataise karjäär on keskendunud ühiskonna muutuste analüüsile, otsides lahendusi ja langetades otsuseid. Enne Sitra presidendiks saamist oli Katainen Euroopa Komisjoni töökohtade, majanduskasvu, investeeringute ja konkurentsivõime eest vastutav asepresident. Enne seda töötas ta Soome peaministri ja rahandusministri. 15 aasta jooksul Soome Eduskunna liikmena oli ta muu hulgas ka tulevikukomisjoni esimees.

sellel valdkonnal on tohtu potentsiaal. Ja see on vaid üks hea näide.

Kahjuks, kui me vaatame võetud kohustusi ja kuidas me nendega oleme hakkama saanud, ei ole me veel kuhugi jõudnud – oleme tegelikult päris kõvasti maha jäänud.

T. J.: See on väga huvitav. Ma jagan teie arvamust vabaturujõudude tähtsuse kohta. Siiski, möödunud aasta lõpu ja selle aasta alguse arengud – ma mõtlen energiahinna muutlikkust – mõjutavad ühiskonna arusaama sellest, mis seda püsimatust põhjustab. Muidugi võib paljusküüdistada Venemaad – mida too on teinud Euroopa energiaturule oma gaasitarnetega –, kuid samal ajal on populistlikke jõude, kes kargavad kiiresti selle teema kallale ja ütlevad: „Nendes häädades on süüdi Euroopa Liidu rohelepe ja üleminek puhtale energiale.“

Kas me võime äkki selle ülemineku vussi keerata, kui jätame ta lihtsalt turujõudude hooleks? Sel juhul sekkuvad äärmiselt polariseerunud sisepoliitika, kliimamuutuste eitamine ja euroskepsis, mis tähendab, et kõike, mida EL on kokku leppinud, tuleb torpedeerida.

Tulles turu juurde tagasi, tavapärane fossiilkütuste tööstus jääb endiselt suureks finantsmagnetiks. Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) andmetel ulatusid fossiilkütuste toetused 2020. aastal kuue triljoni dollarini. IMF märgib, et „null-heite lubadustest ja keskkonnast rahastamisest tulenev hoog ei tähenda veel suurt kasvu puhta energia projektidele tehtavates tegelikes kulutustes“. Kas oleme tõesti kindlad, et kui jätta see täielikult turu ja tarbijate surve hooleks, siis paneb uute ärimudelite hoog ja tõmbejõud asjad lihtsalt iseenesest paika? Või vajame ülemineku suunamiseks ja kiirendamiseks jõulisemat üldalt alla suunatud poliitikat?

J. K.: Ma arvan, et me vajame mõlemaid. Kindlasti ei saa me jätta kõike turu ja tarbijate nõudluse hooleks. Siiski on need niisama tähtsad selles mõttes, et võime omavahel edukalt kombineerida majanduskasvu ja CO₂ heitkoguste vähendamist.

Siiski on seda turumehhanismi väga vaja, vastasel juhul pärssivad üldalt alla meetmed majanduskasvu. Suurimad probleemid on praegu kiirenev inflatsioon ning ebastabiilsusest ja Ukraina sõjast tulenev majanduslangus. Tegelikult on

küllalt lihtne öelda, et kõrge inflatsiooni ja ebakindla majanduse tõttu peame ajutiselt mõne sammu taganema – me näeme, et seda juhtub juba praegu. Selline populistlik poliitiline surve võib kliimapolitiika üsna märkimisväärselt proovile panna.

On palju teisigi näiteid. Näiteks ootab Soomes suur tuuleenergia projekt keskkonnamõtjude analüüsi valmimise järel. Avalik sektor toimib harilikult väga aegamööda. Valitsus on keskkonnamõtju hindamiseks palganud lisatööjõudu, et nendele investeerimisprojektidele kaasa aidata, seega on oodata tuuleenergia investeringute buumi.

See on vastumeede inflatsiooni põhjustatud majanduslangusele. Mida rohkem meil on investeringuid, seda paremini läheb majandusel. Isegi kriisi ajal peame lühiajalise keskendumise asemel kaaluma, mis on õige keskmises ja pikas vaates.

Näiteks kui Fukushima tuumajaam suleti, suutis Jaapan asendada 50 protsenti riigi tuumaenergia tarbimisest säästmise ja energiatõhususe kaudu. Algselt olid need ülalt alla meetmed: valitsus pani paika, kui palju energiat üks pere võis tarbida. Siiski järgnesid sellele märkimisväärsed investeringud energiatõhususse. Ja nüüdseks tarvitab Jaapan vähem energiat, kui tegi seda enne Fukushima õnnetust.

Isegi ilma kriisideta suutis Holland kahe aastaga, 2019–2021, tõsta tuule- ja päikeseenergia tootmist kümme protsenti. Holland toodab praegu rohkem päikeseenergiat kui näiteks Kreeka.

Ja vaadake Eestit. 2019. ja 2021. aasta vahel tõusis päikeseenergia osakaal vähem kui protsendilt peaaegu nelja protsendini, mis tähendab, et asjad võivad juhtuda. See on poliitika ja turuosaliste teha.

T. J.: Te olete tuvastanud ühe ilmse kitsaskoha meie kriisivastuses – avaliku sektori regulatiivne raamistik ja tempo, millega see viib ellu vajalikke muutusi võimaldamaks turuosalistel laieneda ja pakkuda rohkem taastuvenergiat.

Mis puudutab ühiskondlikku aspekti, on aktiivsust palju. Ja poliitikamaailm vastab rahva nõudlusele, saates turgudele õigeid impulsse. Ometi pole näha kuigi suurt indu ega tunnetatud hädavajadust muuta meie argielu. Meie mugavale ja jõukale Lääne ühiskonnale on vastumeelt vähendada tarbimist, kaasa arvatud ener-

TOMAS JERMALAVIČIUS

Enne tööleasumist Rahvusvahelises Kaitseuringute Keskuses (RKK) 2008. aasta lõpus töötas Balti Kaitsekolledžis, alguses kolledži kaitseurینگute instituudi asedirektorina (2001–2004), seejärel kolledži dekaanina (2005–2008).

RKKs on tegelnud kaitsepolitiika ja -strateegia, Läänemere piirkonna regionaalse julgeoleku- ja kaitsekoostöö, esilekerkivate murranguliste tehnoloogiate julgeolekule ja kaitsele avaldatava mõju, energiajulgeoleku ja ühiskonna kerksuse paljude eri aspektidega.

Tema kirjutatud või tema kaasautorlusega artiklid on ilmunud sellistes väljaannetes nagu Defence Studies, Bulletin of the Atomic Scientists, Lithuanian Annual Strategic Review, Austrian Security Strategic Review, Estonian Foreign Policy Yearbook, RUSI Whitehall Papers ja Riga Conference Papers, samuti John Hopkinsi Ülikooli, Ühendatud Erioperatsioonide Ülikooli, Berliini Ameerika Akadeemia, Läti Rahvusvaheliste Suhete Instituudi, kaitsetööstuse Euroopa uurimiskümme ARES ning NATO teaduse ja tehnoloogia organisatsiooni (STO) väljaannetes.

Alates 2017. aastast on ta olnud külalisprofessor Euroopa Kolledži Natolini ülikoolilinnakus Varssavis, õpetades kraadiõppuritele kursust terrorismi ja hübriidsõja teemadel.

gia tarbimist, kui just valitsus meil seda teha ei käsi – nii nagu Jaapan tegi. Inimesed muudavad harva oma raiskajalikke harjumusi, mis pumpavad üha enam CO₂ atmosfääri.

USAs on kütust õgiva monstrumiga paarisaja meetri kaugusele kaubanduskeskuses sõita ikka veel pigem norm kui erand, samal ajal haaravad eurooplased endiselt odavlende tarbetuteks reisideks. Väljaspool Läänt püüdlevad inimesed sellise elustiili poole, kuigi see saavutatakse suure kuluga keskkonnale ja kliimale. Kõik see suurendab energiatarbimist nii töötuses, teeninduses kui ka kodumajapidamistes, millest enamik kasutab endiselt fossiilkütust.

Peale turujõudude ja ülalt alla poliitika, mida tuleks veel teha, et luua alt üles ühiskondlik massiliikumine, mis viiks meid süsinikuvabasse, null-heitega tulevikku?

J. K.: See on tähtis mõte. Alles hiljuti pidasin endamisi aru, millal oli meil viimati üleriigiline arutelu energiasäästu või -tõhususe üle. Aeg-ajalt tuleb mõni uudis, mis räägib meile, et kui käime saunas iga päeva asemel kolm korda nädalas, säästame tublisti energiat. Motivatsiooni-egur puudub, kui energiahinnad on küllalt madalad ja tavakodanikele polnud see teema kuigivõrd tähtis.

Aga nüüd, eriti kui inflatsioon kogub hoogu, võiks olla paras aeg hakata rääkima energia säästmisest: kui tahate säästa pisut raha – säästke ka energiat. Need on väikesed asjad, mida igaüks meist võib teha.

Sitra, mille heaks ma töötan, on innustanud Soome valitsust ja mõningaid suurlinna ametiasutusi algatama avalikke energiasäästuprojekte, et avalik sektor oleks eeskujuks. Langetades toatemperatuuri ühe kraadi võrra, hoiab see kütmisel kokku viis protsenti energiat. Jõupingutus on minimaalne, kuid tulemus tähelepanuväärne.

Avalik sektor saab pakkuda peredele või kinnisvaraomanikele energiatõhususse investeerimiseks rohkem toetusi või muid stiimuleid. Euroopal on veel palju tööd ära teha: paljud majad ei ole hästi soojustatud, seega tarbivad need endiselt palju energiat. On palju häid näiteid, kuidas riigid ja piirkonnad on teinud suuri investeringuid ja tavakodanikud on sellest rahalist kasu saanud. Saame palju ära teha ilma oma elatustaset kahjustamata.

T. J.: Vaadates Balti riikide elamufondi, võib näha, kui palju sellest on renoveerimata ja lekib soojust. Meil on loomulikult kõvasti kodutööd teha.

Kõik taandub taskukohase tehnoloogia ja rahastuse kättesaadavusele. Tehnoloogia ei ole imevahend, kuid sel on energiapöörde ajal suur osa. Üha odavam ja tõhusam tehnoloogia puhaste taastuvate ressursside arendamiseks, elektritootmiseks (tuule-, päikese-, soojusenergia), arukate võrkude loomiseks, transpordi elektrifitseerimiseks ja energia salvestamiseks annab lootust, et sellise tehnoloogia kiire laiem levik muudab energiavaldkonda kiiremini, kui ilmselt oskaksime arvata. Mõni riik võib isegi ära kasutada võimaluse jätta vahele pärandlahendused, millega oleme hädas arenenud maailmas.

Selles kontekstis on tuumaenergia üks meie pärandlahendustest, kuid vähemalt väljaspool lääneriike elab see üle taas-

”

Kui ettevõtted või tarbijad hakkavad nõudma puhtamaid lahendusi ja null- või miinusheitega tootmist, kiirendavad nad üleminekut isegi rutemini, kui oskasime oodata.

JYRKI KATAINEN

sündi. Uue põlvkonna reaktorid on juba saadaval, aga olemas on ka innovaatorite entusiasm väikeste moodulreaktorite suhtes, paremad võimalused tuuma-

jäätmete ladustamiseks ja isegi uudsed lahendused tuumajäätmete taaskasutamiseks. Need on andnud tuumaenergiale uue hoo – toetada ja täiendada taastuvenergiat tulevikus.

Esmalt Tšornobõli ja hiljem Fukushima katastroofi tekitatud ühiskondlikud sisemised tõkked on osutunud väga võimsaks. Isegi energiakriisist, mis ähvardab geopoliitilise vastandumise tagajärjel Venemaaga, ei näi piisavat, et veenda kedagi peatama või aeglustama viimaste allesjäänud tuumajaamade käigust kõrvaldamist.

Soome, vastupidi, paistab olevat väga rahul tuumaenergiaga, mis on osa üldisest energiatoodangust, ja oskab seda lõimida taastuvenergiaga. Kas tuumaenergia jääb kõige julgemate ja leidlikumate püüsmaks, peaaegu nišiks? Või omandab see süsinikuneutraalses maailmas taas keske rolli?

Mees võitleb kõrbetirtsudega Keenias Rumuruti linna lähedal. Teadlaste sõnul muutuvad kliimamuutustest tingitud tirtsunuhtlused Aafrikas üha sagedasemaks. Reuters/Scanpix

J. K.: Alati on hea omada laia energiaallikate kombinatsiooni, nii et riik ei sõltu kunagi liiga palju vaid ühest allikast.

Seda silmas pidades on tuumaenergia tulevikus jätkuvalt tähtis osa – eriti pisematel moodulreaktoritel. Nendega võib asendada kohalikku või piirkondlikku söe- või puidupõletamise energiat. Nendest võib saada iga riigi energiaallikate kombinatsiooni tähtis osa.

Arvestades sellise eesrindliku tehnoloogiaga, tunduvad investeeringud taastuvenergiasse, näiteks vesiniku- ja väiksematesse moodulreaktoritesse, tõepoolest paljulubavad. Siiski ei tohiks energiat toota pidevate riiklike toetuste najal, vaid see peaks olema turupõhine. See on kasulik ka avalikule sektorile, sest vähem bürokraatiat võimaldab energiasektoril investeerida uutesse ressursidesse.

T. J.: Vaadates kaugemale ringmajandusmudelite tulevikku, tekitab puhas tehnoloogia vajadust mitmesuguste maavarade järele: alates nn haruldastest muldmetallidest kuni tavapärasemateni, nagu alumiinium, vask ja eriti liitium. Eeldatakse, et nõudlus nende järele kasvab plahvatuslikult, mõne hinnangu järgi 2040. aastaks neli korda.

Suur osa häirivast, mürgisest jäätmeid tekitavast tegevusest on koondunud riikidesse, kus on viletsad keskkonnanõuded ja lõtv õiguskord koos nõrga valitsusega ning korruptsiooniprobleemid. Paljud arengumaad seavad majandusarengu keskkusest ettepoole. On oht, et me tekitame kohalikele ökosüsteemidele kahju, mis on samaväärne süsivesinike ekstraheerimisega.

Isegi kui tegu on vesinikuga, toob üleilmse tootmise ja jaotamise plaan tööstuse riikidesse ja piirkondadesse, kus on tohtu päikeseenergia potentsiaal, kuid kes võivad sellegipoolest juba hädas olla magevee kättesaadavusega. Näiteks riikides nagu Eesti ja Ukraina, mis pakuvad märkimisväärset rohelist vesiniku tootmisvõimekust, on Maailma Loodusvarade Instituudi hinnangul 2040. aastaks oodata veestressi taseme tõusu. Kui puuduvad uuenduslikud tehnoloogilised lahendused, nagu vesiniku tootmine mereveest ilma energiamahuka magestamiseta, võib vesinik tulevikus põhjustada nn veesõdu.

Kuidas saame vältida lõkset, millesse astusime süsivesinike ajastul? Kas ringmajandus pakub mingit lahendust?

”

Kui Fukushima tuumajaam suleti, suutis Jaapan asendada 50 protsenti riigi tuumaenergia tarbimisest säästmise ja energiatõhususe kaudu.

JYRKI KATAINEN

J. K.: See on keeruline küsimus. Ilmselt, kuna me vajame rohkem haruldasi muldmetalle, ei saa mööda minna elurikkuse küsimusest. Me ei ole seda veel lahendanud, eelkõige seetõttu, et puudub turumehhanism bioloogilise mitmekesisuse väärtustamiseks. Ega see ilmselt niipea tulegi, ehkki elurikkuse kaitseks mõeldud turumehhanismi on kohe praegu hädasti vaja.

Põhimõtteliselt võiksime alustada ringmajanduse võimaluste uurimisest. Kõigest üheksa protsenti kogu maailmas tarbitavatest ressurssidest läheb materjaliringlusse, seega potentsiaali jagub. Arvestades nappust, peab tööstus rakendada uusi ringseid ärimudeleid. Tegu on siiski vaid osalise lahendusega, sest pole piisavalt andmeid, mis näitaksid, mil määral suudab ringmajandus toorainevajadust asendada.

”

Tavapärane fossiilkütuste tööstus jääb endiselt suureks finantsmagnetiks. Rahvusvahelise Valuutafondi andmetel ulatusid fossiilkütuste toetused 2020. aastal kuue triljoni dollarini.

TOMAS JERMALAVIČIUS

Pealegi on säästval kaevandamisel veel üks külg: on häid ja halbu kaevandamisviise. Ja see on Soomes aktuaalne teema. Lapimaal leidub rohkesti akudele ja tuuleturbiinidele vajaminevat toorainet, kuid piirkonnas on palju loodusväärtusi. Need, kes pooldavad uutele kaevandusettevõtetele lubade väljastamist just selles piirkonnas, ütlevad, et teine võimalus oleks sama toorainet osta Hiinast, kus kaevandamisviisid ei ole nii kestlikud kui Soomes.

See ei ole mustvalge probleem ja me peame sellega millalgi tegelema. Just seetõttu tuleb rõhku panna ringmajandusele ja säästvatele kaevandusviisidele.

T. J.: Me peaksime ka aitama riikidel oma valitsemistavasid parandada ja keskkonnanuhtimistõudeid juurutada.

Energiapööre ja majanduse ümberkujundamine toovad kahtlemata kaasa suuri ümberpaigutusi üleilmsetes tarneahelates. Näiteks sõltub maailm Hiinast sealsete haruldaste muldmetallide pärast ning meil tundub nappivat tarkust ja ettenägelikkust, et vältida selliseid geopoliitiliselt mürgiseid umbsõlmi. Milline tagajärg on Euroopa sõltuvusel Venemaa naftast ja gaasist, on veel üks ilmekas näide: oleme korduvalt öelnud, et peaksime riski hajutama, kuid praegu, väga äärmuslikes oludes, on meil raske loobuda sellest ohtlikust energiasõltuvusest ja suurendada survet Venemaale, lõpetamaks sõda Ukrainas.

Veel enam, Lääs toetub süsivesinike asjus Pärsia lahe riikidele. Alles hiljuti väitis Wall Street Journal, et Saudi Araabia kroonprints lükkas tagasi USA taotluse suurendada naftatootmist niipea, kui Valge Maja riikliku julgeoleku nõunik tõi välja inimõigusi puudutava küsimuse – ajakirjanik Jamal Khashoggi mõrva.

Kas tuleviku tarneahelate loomisel on võimalik selliseid ohtlikke umbsõlmi vältida? Kas te endise Euroopa Komisjoni volinikuna usute, et ELil peaks olema suurem osa tarneahelapoliitika juhtimisel? Milliseid konkreetseid vahendeid saab EL kohaldada, et hoida ära sellist olukorda nagu see, millesse oleme Venemaa suhtes sattunud?

J. K.: Eelkõige on Venemaa rünnak Ukraina vastu jaganud maailma taas demokraatlikuks ja autokraatlikuks leeriks. Läheb vaja imet, et vältida säärase stsenaariumide kordumist tulevikus.

Isegi kui Venemaa majandus on vaid pisut suurem kui Hispaania oma ja väiksem kui Itaalia oma, suudab Venemaa sellest hoolimata tekitada märkimisväärt kahju ülejäänud maailmale: Aafrika mandril on toidupuudus, Euroopa tunneb sõja mõju oma majanduslikule öitsengule. Need arengud ja uus „leeristumine“ sunnivad ELi paratamatult ümber hindama meie kerksust mitte ainult energeetikas, vaid majanduses mujalgi.

Näiteks pooljuhid: 90 protsenti kvaliteetsetest pooljuhtidest toodetakse Taiwanis. Ja kuigi Taiwan ise ei ole probleem, on üldteada, et selle suhted Hiinaga võivad lähitulevikus põhjustada ebakindlust.

Peame hoolikalt hindama oma haavatavust ja koostama strateegia, kuidas vähendada sõltuvust toorainest ja eelkõige energiast. Kuigi energiapoliitika on ELi liikmesriikide valitsuste käes, näitab praegune kriis, et peame arvestama kollektiivse kerksusega ja ühiste jõu-

”

Riikides nagu Eesti ja Ukraina, mis pakuvad märkimisväärt roheline vesiniku tootmisvõimekust, on Maaailma Loodusvarade Instituudi hinnangul 2040. aastaks oodata veestressi taseme tõusu.

TOMAS JERMALAVIČIUS

pingutustega selle tugevdamiseks – see on kahtlemata kogu ELi probleem. ELi majandused on omavahel niivõrd seotud,

et ühe riigi probleemid võivad kergesti teistele üle kanduda.

T. J.: Sellegipoolest peame asju ajama suurte autoritaarsete režiimidega, sest vajame koostööd nendega. Peame neid veenma globaalseid kliimaeesmärke täitma, sest jagame üht ja sama Maad. Meie erinevustest hoolimata peame jätkama teed ühiste eesmärkide poole, kui tahame tagada oma liigi püsijäämise.

J. K.: Täpselt. Ehkki varem uskusid paljud, et vastastikune sõltuvus suurendab turvalisust, teame nüüd, et see ei pruugi nii olla. See on üks õppetund: kuigi kogu ELi idee seisnes vastastikuse sõltuvuse suurendamises, hõlmas see ainult demokraatlikke riike. Üleilmastumine seevastu on suurendanud vastastikust sõltuvust vastanduvate ideoloogiliste blokkide vahel ja pilt on hoopis teine – seetõttu ongi kerksuse küsimus eluliselt tähtis.

Päikesepark Indias Assami osariigis Mikir Bamuni külas. Enne asus samal kohal karbi rahva karjamaa. AP/Scanpix

KAAREL KULLAMAA

Eesti Välispoliitika Instituudi nooremteadur
Rahvusvahelises Kaitseuringute Keskuses

Tõetruu pilk võtmelahingule läbi Ukraina sõduri silmade

„Küborgid. Kangelased ei sure iial“
(„Кіборги: Герої не вмирають“), 2017,
režissöör Ahtem Seitablajev, 2017,
väljaandja Idas Film

Ukraina filmirežissööri Ahtem Seitablajevi „Küborgid. Kangelased ei sure iial“ räägib 2014. aastal Donbassis toimunud teisest Donetsk lennujaama lahingust Ukraina ning Venemaa ja Venemaa toetatud separatistide vägede vahel. Lahing algas 28. septembril 2014, 23 päeva pärast sõja lõpetama pidanud Minski protokolli sõlmimist. Olenemata vaenlase arvulisest ja tehnilisest ülekaalust ning strateegiliselt raskesti kaitstavast positsioonist, pidasid Ukraina väed vastu 243 päeva.

Ukraina vägede kangelaslikule vastupanule osutab ka filmi pealkiri, mis viitab lahingu käigus pealt kuulatud separatistide raadiosidele, kus Ukraina sõdureid kutsuti küborgideks, sest isegi vaen-

lane ei suutnud uskuda, kuidas on võimalik sellistes tingimustes ikka veel vastu pidada. Hilisemate analüüside järgi peatati Donetsk lennujaamas avaldatud kangelasliku vastupanu abil selleks hetkeks Venemaa ja tema toetatud separatistide edasitungikavatsused.

Film on nii realistlik, et tundub, nagu vaataks dokumentaali. Faktiline täpsus on Ukraina parlamendisaadiku Olena Šuliaki sõnul saavutatud lahingus ellu jäänud meeste kaasamisega.

Kuigi filmi on rahastanud Ukraina riik (filmi eelarve oli 1,8 miljonit dollarit, millest pool tuli Ukraina valitsuselt ning ülejäänud Ukraina kaitseministeeriumilt ja armee peastaabilt), ei ole tegemist propagandistliku teosega, vaid üksikasjalise kajastusega realselt aset leidnud sündmustest ning lahingus osalenud inimeste erinevatest motivatsioonidest, suhetest, identiteedist ja ühisest soovist kaitsta kodumaad, pannes sedasi oma vere hinnaga aluse uuele ja ühtsele Ukrainale.

Film võib oma realismusega mõjuda hirmutavalt, kuid eesmärk ei olegi olla tüüpiline Hollywoodi mängufilm, kus vaataja võib end rahu tegelikkusest kaugele lasta, teades, et lõpp on ikkagi õnnelik. Vastupidi, selle filmi eesmärk on kajastada sündmusi just nii, nagu need läbi Ukraina sõdurite silmade paistsid.

Seejuures on 2014. aasta sündmusi kajastatud kogu nende ilus ja valus, alustades tehnilistest detailidest, lõpetades olukorra kajastusega, millest kumab

läbi Ukraina keeruline hetkeseis. Filmis kajastatakse tõetruult ka tollast Ukraina armeed, mis tihti peale korvas oma taktikalised puudused ja hulljulgusest tingitud vead imetlusväärse julguse, meelekindluse ja ohverdustega, tõrjudes tagasi ülekaaluka vaenlase rünnakud.

Tähelepanu on pööratud mõlema poole vaatenurgale. Vastaspooles argumentatsioon kaetakse vangi võetud vaenlase suu läbi, milles kajavad aastatepikkuse ajupesuse tulemusel tekkinud valearusaamad, mis said hoogu juurde pärast Krimmi edukat hõivamist. Vastaspooles argumente ei hakata ümber lükkama ega nende üle vaidlema, vaid otsus jäetakse vaataja teha.

Sõjategevuse kujutamise kõrval on filmi autorid hästi tabanud sõja tulemusel tärkavat Ukrainat, mis üheskoos tehtud pingutuste ja ohverduste toel on muutumas ühtsemaks ja tugevamaks kui kunagi varem.

Filmi lõppedes jõuab vaatajale kohale, et igapäevaelu, millega me ka Eestis harjunud oleme, võib muutuda hetkega. Nii mõjub film äratuskellana. Olenemata kujutatud sõjakoledest, kumab filmist läbi ka lootusekiir, et imed on võimalikud. Eriti võttes arvesse praeguse sõja kulgu, kus saame olla tunnistajaks kangelaslike võitlejate eneseohverduse tulemusel kätte võideldud uuele reaalsusele, mis sunnib ümber hindama maailma tugevuselt teiseks hinnatud armeega riigi plaane ja enesemääratlust.

MAI

19.05 Riigikogu võttis vastu 802,9 miljoni euro suuruse lisaeelarve, millega eraldatakse laiapidse julgeoleku ja vastupanuvõime suurendamiseks 247,6 miljonit ja energiajulgeoleku tugevdamiseks 257,3 miljonit eurot.

17.05 Välisministeerium kutsus välja Venemaa suursaadiku ja mõistis hukka Vene välisministeeriumi ametliku esindaja Maria Zahharova sotsiaalmeedias tehtud rünnaku Eesti peaministri Kaja Kallase vastu.

16.05 Algas kaitseväge suurõppus Siil 2022, millest võtab osa ligi 15 000 kaitseväge last ning liitlas- ja partnerriigi sõjaväge last. Õppus kestab 3. juunini.

13.05 Poola presidendi Andrzej Duda visiit Eestisse.

13.05 Euroopa Parlamendi presidendi Roberta Metsola visiit Eestisse.

12.05 Tapal tähistati paraadiga viie aasta möödumist NATO lahingugrupi saabumisest Eestisse.

11.05 President Alar Karise visiit Soome.

10.–11.05 Kaitseväge juhataja kindralleitnant Martin Heremi visiit Saksamaale.

10.05 Euroopa Komisjonile anti üle Eesti IT-ettevõtete arendatud ELi arengukoostöö projektide portaal TEPP, mille eesmärk on viia kokku arengukoostöö partnerriikide abivajadused ja liikmesriikide uuenduslikud lahendused.

06.05 Välisminister Eva-Maria Liimets külastas koos Läti ja Leedu kolleegiga Ukrainat.

06.05 Välisministeerium kutsus välja Venemaa suursaadiku ja mõistis hukka Venemaa saatkonna avalduse sotsiaalmeedias, millega rünnati Eesti välisministrit.

05.–06.05 Kaitseminister Kalle Laaneti visiit Tšehhis.

Välisminister Eva-Maria Liimets kohtus 6. mail Kiievis Ukraina presidendi Volodõmõr Zelenskõiga. Ukraina presidendi kantselei

02.–03.05 Välisminister Eva-Maria Liimetsa visiit Iisraelisse.

APRILL

29.04 Riigikaitse nõukogu arutas siseturvalisuse, elanikkonna kaitse ja strateegilise kommunikatsiooniga seonduvat.

29.04 Eesti, Läti, Leedu ja Poola välisministri kohtumine Riias.

28.–29.04 Küprose Vabariigi presidendi Nicos Anastasiadese visiit Eestisse.

28.04 Kaitseminister Kalle Laaneti visiit Ukrainasse.

27.04 Kaitseväge laste sihtüksus Wisent-5 lõpetas viimase Eesti kontingendina teenistuse Poola piiril.

26.04 Kaitseminister Kalle Laanet ja kaitseväge juhataja kindralleitnant Herem arutasid ligi 40 riigi esindajaga Saksamaal Ramsteini õhuväebaasis Ukrainale sõjalise abi andmist.

25.04 Peaminister Kaja Kallas kohtus Berliinis Saksamaa liidukantsler Olaf Scholzi ja kaitseminister Christine Lambrechtiga.

22.04 Balti peaministrid leppisid Riias kokku, et NATO juunikuisele Madridi tippkohtumiselt soovitakse ühiselt, et NATO peab ohu korral olema valmis kiiresti välja panema iga Balti riigi kaitseks diviis-suurused väed, NATO õhuturbe peab muutuma õhukaitseks ja Läänemerele tuleb NATO sõjalist kohalolekut suurendada.

21.04 Saksa välisministri Annalena Baerbocki visiit Eestisse.

21.04 Ukraina parlamendi delegatsiooni visiit Eestisse.

21.04 Venemaa kutsus välja Eesti suursaadiku Margus Laidre ning teatas Peterburis ja Pihkvas asuvate Eesti konsulaaresinduste sulgemisest ning kõigi nende töötajate Venemaal *persona non grata*ks kuulutamisest.

20.04 Eesti, Läti, Leedu ja Saksamaa välisministri kohtumine Riias.

13.04 President Alar Karis kohtus Kiievis koos Poola, Leedu ja Läti kolleegiga Ukraina presidendi Volodõmõr Zelenskõiga.

12.04 Eesti, Läti, Leedu ja Poola tippkohtumine Poolas Rzeszówis.

08.04 Eesti sai Euroopa Komisjonilt jaatava vastuse sõjalise mobiilsuse projekti EstMilMob rahastamiseks. Projekti eesmärk on parandada järgneva viie aasta jooksul Tapa linnakuni viivaid transpordiühendusi. Projekti maksumus on 62 miljonit eurot, millest EL rahastab pool.

08.04 Iiri peaministri Micheál Martini visiit Eestisse.

07.–08.04 Kaitseministeeriumis toimusid läbirääkimised NATO võimeplaneerimise üle. Eesti kohta käiv üksikasjalik hinnangudokument kinnitatakse NATO kaitseministrite sügisesel kohtumisel.

07.04 Valitsus tegi põhimõttelise otsuse, et Eesti loobub sel aastal Vene gaasi impordist ning kiitis heaks sanktsiooni, millega Venemaa ja Valgevene kodanikud ei saa enam uusi viisasid ja elamis-lube Eestis töötamiseks või ettevõtluseks.

07.04 Eesti toetas ÜRO pea-assamblee hääletusel Venemaa liikmesuse peatamist ÜRO Inimõiguste Nõukogus.

06.04 Peaminister Kaja Kallase visiit Norrasse.

05.04 NATO valis Eesti alliansi tulevikutehnoloogiate programmi DIANA käivitajate hulka. Eesti loob koos Ühendkuningriigiga DIANA Euroopa peakorteri, Eestisse rajatakse NATO iduettevõtete kiirendi ja DIANaga ühendatakse mitu siinset uute tehnoloogiate testimiskeskonda.

05.04 Eesti teatas, et saadab välja 14 Venemaa konsulaar-asutuste töötajat ning sulgeb Venemaa peakonsulaadi Narvas ja kantselei Tartus.

04.04 Välisminister Eva-Maria Liimetsa visiit Rumeeniasse.

04.04 Eesti kutsus välja Venemaa suursaadiku ja mõistis karmilt hukka tsiviilisikute ja kohalike elanike tapmise Venemaa relvajõudude poolt Ukrainas Butšas.

01.–02.04 Kaitseväge juhataja kindralleitnant Martin Heremi visiit Türki.

MÄRTS

31.03 NATO idatiiva ehk Bukarest 9 koostööplatvormi (B9) välisministrite kohtumine Slovakkias Bratislavas.

31.03 Balti riikide õhuruumi valvanud Belgia õhuväelased andsid Ämari lennuväebaasis valvekorra üle Prantsusmaa õhuväelastele.

30.03 Taani peaministri Mette Frederikseni visiit Eestisse.

25.03 ELi Ülemkogu kiitis heaks ELi strateegilise kompassi, mis sõnastab järg-

nevateks aastateks ELi kaitse-eesmärgid ja -tegevused.

24.03 President Alar Karis kohtus Brüsselis Poola, Leedu ja Läti riigipeaga.

24.03 Peaminister Kaja Kallas kutsus NATO erakorralisel tippkohtumisel üles saatma Eestisse NATO diviisi ja õhukaitset. Ka kohtus Kallas Türgi presidendi Recep Tayyip Erdoğaniga.

24.03 Kaitseminister Kalle Laanet külastas Gotlandi saart ja kohtus Rootsi kaitseministri Peter Hultqvistiga.

24.03 Valitsus otsustas eraldada Eesti riigikaitse tugevdamiseks täiendavalt 476 miljonit ja siseturvalisuseks 86 miljonit eurot.

19.–22.03 President Alar Karise visiit Araabia Ühendemiraatidesse.

18.03 Eesti otsustas saata riigist välja kolm diplomaatilise staatusega Venemaa saatkonna töötajat, kes tegelesid Eesti julgeoleku õonestamisega ning Venemaa sõja-tegevust õigustava propagandaga levitamiseks.

18.03 Ühendkuningriigi kuninglik Walesi 1. pataljon võttis Tapal üle NATO eel-paigutatud vägede lahingugrupi juhtimise Eestis.

17.–18.03 President Alar Karise visiit Rumeeniasse ja Moldovasse.

17.03 Ameerika Ühendriikide Kongress võttis vastu eelarvepaketi, mis muu hulgas näeb 2022. aastal ette 180 miljoni dollari suurust julgeoleku ja Leedule selleks eraldi loodud Balti julgeolekuinitsiatiivi raames.

Peaminister Kaja Kallas, Briti peaminister Boris Johnson ja NATO peasekretär Jens Stoltenberg 1. märtsil Tapal. Raigo Pajula

15.03 Peaminister Kaja Kallas ja kaitseminister Kalle Laanet arutasid Londonis Ühendkõpeditsiooniväkke (JEF) kuuluvate riikide – Ühendkuningriigi, Hollandi, Läti, Leedu, Norra, Rootsi, Soome, Taani ja Islandi – liidritega lisavõimalusi Ukraina toetamiseks ning JEFi rolli Põhja-Balti piirkonna julgeoleku tugevdamisel.

14.03 Taani kaitseväge kompanii Viiking liitus NATO lahingugrupiga Tapal, vahetades välja Prantsuse kaitseväge 5. tragunirügemendi.

11.03 Välisminister Eva-Maria Liimetsa visiit Hispaaniasse.

11.03 Eesti välisministeerium kutsus välja Venemaa suursaadiku ja mõistis hukka Venemaa jätkuva sõjategevuse ja tsiviilobjektide ründamise Ukrainas.

10.–11.03 ELi erakorralisel Versailles' tippkohtumisel lepitati muu hulgas kokku Euroopa ühise kaitsevõime arendamises ja energia-sõltuvuse vähendamises Venemaast.

09.03 Peaminister Kaja Kallas pidas Strasbourgis Euroopa Parlamendis kõne.

08.03 Ühendriikide välisministri Antony Blinkeni visiit Eestisse.

07.03 Soome peaministri Sanna Marini visiit Eestisse.

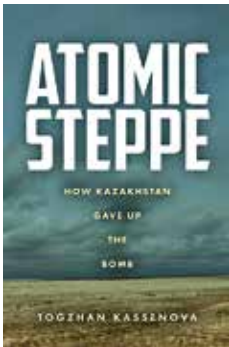
06.03 Eestit külastas USA staabiülema komitee esimees kindral Mark A. Milley.

03.03 Valitsus avaldas toetust Ukrainale kiire ja selge ELiga liitumise perspektiivi ning kandidaatriigi staatuse andmisele. Samuti keelas valitsus Venemaa ja Valgevene relvajõududega liitumise ning relvastatud üksuste abistamise.

03.03 Eesti, Läti, Leedu ja Briti välisministri kohtumine Vilniuses.

01.03 NATO peasekretäri Jens Stoltenbergi ja Briti peaministri Boris Johnsoni visiit Eestisse.

01.03 Peaminister Kaja Kallas vestles telefonitsi USA asepresidendi Kamala Harrisega.

Aatomistepp: kuidas Kasahstan loobus pommist
Togzhan Kassenova (Stanford University Press, 2022)

„Aatomistepp“ jutustab seni rääkimata tõestisündinud loo, kuidas Kasahstan ütles ära ühele võimsaimale relvale inimkonna ajaloos. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist avastas marginaliseerunud Kesk-Aasia riik ühtäkki, et tema territooriumil asub maailma suuruselt neljas tuumaarsenal.

Operatsioon Z: imperialistliku meeletu surnakrumbid
Kuninglik Kaitseuringute Instituut (RUSI), 2022

Eriraport uurib, kuidas Moskvat tabanud mitmed omavahel põimunud katsused kujundavad ümber Venemaa poliitikat ning riske, mis võivad kaasneda Moskva võimalike tegevustega, kui sõda Ukrainas jõuab uude faasi. Venemaa valmistub praegu diplomaatiliselt, sõjaliselt ja majanduslikult pikaks konfliktiks.

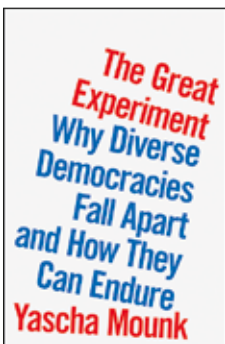
NATO üheliikiirusega katsumus
Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, 2022

Richard Weitz kirjeldab NATO väljakutseid, mis kaasnevad Venemaa investeeringutega üheliikiirusega relvasüsteemidesse, ning pakub välja mitu võimalikku lahendust, sealhulgas näiteks passiivkaitse meetmed ja õppused, raketikaitse tehnoloogiad ja ekspordikontroll.

Euroopa Liidu kriisiohjamine
Rootsi Euroopa Poliitikauringute Instituut, 2022

Euroopa Liit on haaranud kriisiohjamises juhirolli nii riigivõlakriisi, COVID-19 pandeemia kui ka Venemaa Ukrainas vallandatud sõjale lahenduse leidmisel. Kogumiku kirjatükkide autorid analüüsivad ELi tegevust ja pakuvad välja, kuidas liit võiks saada paremaks nn kriisijuhiks.

Suurejooneline eksperiment: miks demokraatiad lagunevad ja kuidas nad püsima jääksid
Yascha Mounk (Penguin Press, 2022)

Meisterlik ja terviklik visioon tänapäeva pitsitavaimast katsumusest – kuidas ületada teravaid lõhesid demokraatlikes ühiskondades, et need püsiksid stabiilsetena ja töökorras. Raamat pakub nii sügavat arusaamist poliitilisest probleemist kui ka siirast lootust lahendusele.

Eesti ÜRO julgeolekunõukogus: ajalugu kolmes kriisivaatuses
RKK Eesti Välispoliitika Instituut, 2022

Richard Gowan analüüsib Eesti valitud liikmesust ÜRO julgeolekunõukogus 2020–2021 läbi kolme kriisi: Iraani sanktsioonide taastamise arutelu, Ida-Euroopa julgeolekuolukorra halvenemine ja Afganistani valitsuse kokkuvarisemine. Need kolm kriisi sümboliseerisid põhjapanevaid muutusi geopoliitikas.

Kohalik venekeelne ajakirjandus Balti riikides
Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, 2022

Solvita Denisa-Liepniece ja Dmitri Teperik kirjeldavad Eesti ja Läti kohalike venekeelsete meediamaaetike iseärasusi, et välja töötada tõendus põhine lähenemisi, kuidas suurendada venekeelsete toimetuste ja kohalike ajakirjanike kerkust ning püsivat võimet töötada suure informatsioonilise haavatavusega piirkondades.

Euroopa vesinikuenergeetika püüdluste geopoliitiline mõju
Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, 2022

Raport pakub üksikasjalikku analüüsi Euroopa Liidu vesinikuenergeetika strateegiast ning kuidas see haakub energialiidu, strateegilise autonoomia ja energiasõltumatus küsimustega. Autorid kannustavad Euroopa Liitu toetama energiapööret ja selleks vajalike reformide elluviimist sõjajärgses Ukrainas ning Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riikides.